

XXVII. évfolyam 4. szám

zeneKar

WWW.AHO.HU
WWW.ZENE-KAR.HU

• Antal Mátyás 75

A Himnusz és
a pozsonyi
harangok

Jogdíjak,
támogatások,
segélyek

Hogyan tovább
zenekarok?

SZERETNE TÖBBET MEGTUDNI A SZIMFONIKUS ZENEKAROKRÓL?

Tisztelt Olvasónk!

Huszonhét éve jelenik meg folyamatosan szaklapunk, amely eljut a magyar szimfonikus zenekarokhoz, zenei intézményekhez, könyvtárakhoz és azokhoz, akik érdeklődnek a zene iránt, de arra is kíváncsiak, hogy miként működik egy zenekar, milyen szakmapolitikai döntések befolyásolják azokat a teljesítményeket, amelyek révén egyre értékesebb és magasabb színvonalú hangversenyeken vehetnek Önök részt.

LEGYEN 2020-BAN IS ELŐFIZETŐNK!

A

zeneKar

a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös szaklapja, amely a Magyar Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg

évi **6 ALKALOMMAL**

Éves előfizetőknek postaköltséggel együtt 2020-ban:
összesen 5500 Ft/év

Rovatainkban foglalkozunk a magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenetörténeti írásokkal, szakszervezeti témákkal, jogvédelemmel, hangszertörténettel, oktatással, a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint közöljük a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége tagzenekarainak próbajáték felhívásait.

INNEN MEGTUDHATJA, MI TÖRTÉNIK A HANGVERSENY-PÓDIUMON ÉS MÖGÖTTE!

Megrendelhető e-mailben: info@zenekarujsg.hu

Megrendelési szándéka esetén kérjük, jelezze e-mailben csekk, vagy áfás számla igényét a pontos cím, illetve a számlázási cím feltüntetésével.

KALENDÁRIUM

4

ZENEI KÖZÉLETÜNK

MSZSZ

Közgyűlésünk elé

A huszonhét évvel ezelőtt életre hívott Szimfonikus Zenekarok Szövetsége a civil szervezetek mozgásterének folyamatos szűkülése idején éppoly komoly kihívások előtt áll, mint megalakulásakor. A küszöbön álló tisztújító közgyűlésünk során várható személyi változások nyilvánvalóvá teszik, hogy stratégiánkat újra kell fogalmazni, megváltozott mozgásterünk realis felmérésével. *(Popa Péter)*

5

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége elnökségének beszámolója a 2019-es évről

A 2019-es év több meglepetést hozott a magyar zenekarok számára. Az előző év öröksége a TAO váratlan megszűntetése volt.

6

KODÁLY FILHARMÓNIA

„A nagyívű fejlesztések érdekelnek”

Somogyi Tóth Dániel szeretné, ha a debreceni zenész életpálya vonzó lenne a fiatalok számára, és most vizsgálják, hogy a közalkalmazotti jogviszony megszűnése milyen új lehetőségeket teremt. *(Réfi Zsuzsanna)*

9

ALBA REGIA

Új zenekar a szövetség soraiban

Bővül a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, a tavaly decemberben minősített, székesfehérvári zenekar felvételi kérelmét támogatta az elnökség, így most már az Alba Regia Zenekar is a tagok közé tartozik. *(Réfi Zsuzsanna)*

11

EJI

Jogdíjak, támogatások, segélyek

Rendtegen jelentkeztek az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI) által márciusban meghirdetett segélyért, és több, mint ezregerőszáz művésznak támogatást is tudott nyújtani a szervezet. *(Réfi Zsuzsanna)*

13

COVID-19

A Zeneművészek Nemzetközi Szövetségének (FIM) ajánlásai a zenekari zenészek munkába való biztonságos visszatéréséhez

A zenészek, a munkáltatók és a közönség közös kívánsága, hogy a koncerttermeket a lehető leghamarabb nyissák újra meg, és a művészi munka folytatódjék. *(FIM)*

15

Digitális hangversenyek és Zenetanulás a virtuális térben

A koronavírus járvány terjedésével párhuzamosan bejelentett koncertterem-bezárások, lemondott hangversenyek nyomán a muzikusok találatkonysága nem ismert határokat. A kisebb-nagyobb házi kivitelezésű internetes karantén-koncertek mellett a legnagyobb együttesek is igyekeznek fenntartani a közönség érdeklődését, a legtöbb esetben ingyenes közvetítéseikkel a szociális médián vagy saját honlapjukon keresztül. *(Összeállította Kaizinger Rita)*

21

MŰHELY

KONFERENCIA

Negyedik Nemzetközi Libero Canto Konferencia, Bécs 2020. február

2020. február 19–23. között Bécsben rendezték meg a Negyedik Nemzetközi Libero Canto Konferenciát a New Yorkban működő Libero Canto School of Singing szervezésében. *(Kaizinger Rita)*

22

MARKETING

A kultúra és az üzleti tanácsadás találkozása

Éljenjéről nemzetközi zenekarokat vizsgálva merül fel a kérdés: miért szükséges 50 fős menedzsment-csapat egy 100 fős zenekarhoz? Hogyan tudja segíteni az üzleti tanácsadás és a me-

nedzsment gondolkodás a kultúra szervezeteit – köztük a szimfonikus zenekarokat is? Az üzleti szemlélet talán mégsem áll olyan messze a kultúrától, mint ahogy azt elsőre gondolnánk. *(Szedmák Borbála, Dr. Szabó Zs. Roland)*

24

PORTRÉ

A kétoldalú tisztelet jegyében

Antal Mátyas időt és fáradságot nem kímélve igyekszik növendékeinek megtanítani a kamarazene és a zenekari játék lényegét, lelkesen keresi miskolci utódját, s örömmel készül születésnapi koncertjeire. *(Réfi Zsuzsanna)*

26

„A magyar művek előadása a kedvenceim közé tartozik”

60 éves születésnapját ünnepelhetette Izaki Masahiro május végén, emellett éppen huszonöt évvel ezelőtt nyerte meg az MTV Karmesterversenyét. *(Réfi Zsuzsanna)*

29

A hazai koncertélet belülről

Mi az oka a budapesti és a vidéki zenei élet különbségeinek? Milyen kiszolgáltatottsággal járt a szocializmus viszonylagos művészi létbiztonsága? Többek között ezekről beszélgettünk Igric Györggyel, a Magyar Rádió Művészeti Együttműködési Művészeti vezetőjével, aki életpályája jelentős részét a Filharmónia kötelekében, egy ideig a Filharmónia Budapest és Felső-Dunántúl Kht. igazgatójaként, műsorszerkesztéssel töltötte. *(Kiss Eszter Veronika)*

32

ÖNARCKÉP

Szoba – 80 lépcsőfokkal a Duna-szint felett

„Kissé misztikus kalandozás a távozni készülő trombitám körül” *(Geiger György)*

35

ZENETÖRTÉNET

A Himnusz és a pozsonyi harangok

„...ott a szoba csöndességében megzendülnek az én fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat száll meg. A kezemet a zongorára teszem és hang-hang után olvad. Egy óra nem telik belé, megvan a himnusz, úgy amint ma ismeri...” *(Gombos László)*

39

Átváltozások – Joseph Haydn zenekara Eszterháza

1672 elején a kasznári hivatalban vezetett borlisták már négy magyar és három német trombitásról szólnak négy, illetve két inassal (tanulóval), továbbá hat síposról (ez töröksípokat jelenthet) két inassal, egy Géczy nevű hegedűsről egy inassal (a vonósjátékos előkelőbb, neki neve is van), továbbá egy harci üstdobosról (Heerpauker). *(Malina János)*

44

KRITIKA

CD

Brácsa-román

A hazai zenebarátok számára ismerősen cseng Rivka Golani neve – a brácsaművészt hangversenyekről is „ismerhetjük”, de valószínűleg még nagyobb ismertséget szereztek neki hangfelvételei. *(Fittler Katalin)*

46

Bartók Hegedűversenyének (No.2) magyarországi bemutatója – CD-felvételen

Magyar muzikusok a Zene világtérképén – hatásuk (és visszahatásuk) későbbi korok zenei életére. E sajátos tér-idő spektrum egyaránt fontos a régi (szinte elfeledett) értékek feltárását és új művészi értékek létrehozását illetően. *(Fittler Katalin)*

47

RECENZIO

Pillanatfelvételek a magyar zeneszerzés 1956 és 1989 közötti történetéből

A közelmúlt magyar zenetörténetének egy viszonylag rövid, ám „a magyar zene történetének egyik leggazdagabb és talán leg-sikeresebb időszakáról könyv jelent meg a korszak avatott szakértője, Dalos Anna tollából a Rózsavölgyi és Társa Kiadó gondozásában. *(Kovács Ilona)*

48

„Azonnal küldjön pénzt, mert egy fillérem sincs és négy napja hozomra élek.”

Az idők során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Puccini művei minden tekintetben megkövetelik, hogy újra értékeljük őket. Éppen ezért nagyon időszerű volt a luccai Giacomo Puccini Kutatóközpont kezdeményezése egy új kritikai Puccini-összkiadás létrehozására. *(Kaizinger Rita)*

51

ÁPRILIS 15-ÉN ELHUNYT PROFESSOR EMERITUS FEKETE GYÖRGY belsőépítész, iparművész, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnöke. Fekete György 1932. szeptember 28-án született Zalaegerszegen. 1990-ben a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkárává nevezték ki, 1994-től 1998-ig országgyűlési képviselőként a kulturális bizottság tagja volt. A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) egyesülethez 1995-ben csatlakozott, melynek 2010-ben ügyvezető elnöke lett, majd 2011. november 1-től a köztestületté vált intézmény első majd újraválasztott elnöke lett. 2017-től a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnöke volt.

1966-ban Munkácsy Mihály-díjat kapott, 1981-ben érdemes művész lett. 1998-ban megkapta a Magyar Művészeti Akadémia Arany Oklevelét. 2008-ban Magyar Művészetért Díjban részesült. 2011-ben megkapta a Köztársaság Elnökének Érdemérmét és ebben az évben nyerte el a Ring Alapítvány Díját és a Prima díjat. 2012-ben Kossuth-díjat kapott. 2017-ben leköszönő MMA-elnökként megkapta a Magyar Érdemrend nagykeresztjét. 2017-ben lett Zala megye díszpolgára. Emellett Zalaegerszeg, Tornyospálca és Budapest XII. Hegyvidék díszpolgára is. 2018-tól a Nemzet Művésze volt.

ÚJABB SZÁZ FIATAL ÉS KÖZÉPGENERÁCIÓS MŰVÉSZ RÉSZESÜL TÁMOGATÁSBAN szeptember 1-től a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) ösztöndíjprogramja keretében, amelynek nyertesait kedden hozták nyilvánosságra. Az MMA három évre szóló, havi bruttó 200 ezer forint összegű művészeti ösztöndíj elnyerésére hirdetett pályázatot idén februárban.

A tizenegy tagú döntőbizottságot az MMA elnöke és az általa felkért bírálóbizottsági tagok alkották. A bizottság elnöke Vashegyi György, tagjai Fekete György, Ferencz István, Haris László, Jankovics Marcell, Kékedi László, Kucsera Tamás Gergely, Lukács Sándor, Márkus Béla, Szemadám György, Szenes István és Tóth Péter voltak. A támogatásra érdemes munkákat külső szakértőkkel együttműködésben bírálták el.

A 100 nyertes pályázó névsora megtalálható az ösztöndíjat kezelő MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet (MMA MMKI) honlapján.

Az ösztöndíjprogram célja az alkotó- és előadóművészeti, valamint művészetelméleti programszerű tevékenységek támogatása, magas színvonalú művészi és művészetelméleti tevékenységek anyagi feltételeinek megteremtése az MMA tagozatainak megfelelő pályázati kategóriákban. A pályázható kategóriák közé tartozik az építőművészet, a film- és fotóművészet, az ipar- és tervezőművészet, az irodalom, a képzőművészet, a művészetelmélet, a népművészet, a színházművészet és a zeneművészet.

LEZÁRULT A MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR NYISS ABLAKOT A ZENÉNEK KAMPÁNYA. A Nyiss ablakot a zenének kezdeményezést március 30-án indította útnak a zenekar. Az akció keretében két professzionális hangszközökkel felszerelt autó járta Budapest utcáit, majd hamarosan átlépték a főváros határait. A zenekar autói, az ország közel 100 településén jártak, meglátogattak több mint 20 idősotthont, zenéltek kórházak, iskolák előtt, adtak szerenádokat végzősök tanárainak, így igyekezve segíteni és néhány boldog percet szerezni azoknak, akik a vírushelyzet miatt otthonaikba kényszerültek. Májusban a Hyundai kezdeményezésére a zene mellé 200 kg gyümölcsöt is vittek a László Kórház dolgozóinak. Az egészségügyi intézménybe elkíserte az autókat Roby Lakatos világhírű hegedűművész is, aki a covid részleg előtt élőben játszott. Az autókat a zenekar művészei vezették.

A most, május végével lezárult akció sikerét bizonyítja, hogy a nemzetközi sajtó is felfigyelt rá. Hírt adott róla a La Guardian, valamint a Reuters hírügynökség videó riportot forgatott az Olajág Idősek Otthonában tett látogatásról.

A MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR bízva abban, hogy az élet lassan visszabilen a rendes kerékvágásba, június 15-étől megkezdte a 2020–2021-es évad bérleteinek online újítását. Kilenc bérletsorozatot mutat be a MÁV Szimfonikus Zenekar a Művészetek Palotájában, a Zeneakadémián, az Olasz Kultúrintézetben, a Festetics Palotában, valamint a Magyar Nemzeti Múzeumban. Emellett folytatódnak nagy sikerű családi koncertjei is. Második szezonját kezdi a zenekarral Daniel Boico vezető karmester és művészeti vezető. Mellette **Takács-Nagy Gábor**, **Kesselyák Gergely**, valamint **Csaba Péter** is több alkalommal dirigálja majd az együttest. A hazai és külföldi sztárokkal tűzdelt következő évad bérleteinek megváltására természetesen az eddigi bérletesek előnyt élveznek. Ők már június 15-től online újíthatják meg bérleteiket a zenekar weboldalán keresztül. A személyes újításra és új bérletek vásárlására augusztus végén lesz lehetőség. Ennek részleteiről a zenekar később ad tájékoztatást.

FELHÍVÁS ÚJ MŰVEK KOMPONÁLÁSÁRA. A Magyar Művészeti Akadémia, az SZTE Bartók Béla Művészeti Kar és a Budapesti Vonósok Kamarazenekar új művek komponálására hívja a 18–35 év közötti magyar zeneszerzőket. A kiválasztott művek a Budapesti Vonósok előadásában három hangversenyen hangzanak majd el. Új, eddig még bemutatatlan, versenyt nem nyert, CD vagy rádióadás számára rögzítésre nem került, vonós kamarazenekarra komponált 8–10 perc terjedelmű, egy- vagy többtételes kompozíciókat várnak. A pályázat ezen a címen érhető el: <http://www.music.u-szeged.hu/download.php?docID=103348>

Popa Péter

Közgyűlésünk elé

A huszonhét évvel ezelőtt életre hívott Szimfonikus Zenekarok Szövetsége a civil szervezetek mozgásterének folyamatos szűkülése idején éppoly komoly kihívások előtt áll, mint megalakulásakor. A küszöbön álló tisztújító közgyűlésünk során várható személyi változások nyilvánvalóvá teszik, hogy stratégiánkat újra kell fogalmazni, megváltozott mozgásterünk reális felmérésével. A lehetőségeink azonban nem mindig csak a külső tényezőktől függenek, hanem a közös fellépéstől és a kitűzött célokhoz való hű ragaszkodástól is.

Megalakulásunk idején elsődleges célunk volt, hogy Magyarországon megszülethessen egy olyan szabályozó rendszer, amely német mintára kiiktatja a kapcsolati tőke alapján működő támogatásokat. Tizenöt év kellett ahhoz, hogy megszülethessen az Előadó-művészeti Törvény, amely eredeti állapotában sikerrel tudta a realitások mentén meghatározni a hatálya alá tartozó együttesek támogatását, mindaddig, amíg lobbyérdek hatására különböző módosításokkal, lazításokkal pont a törvény lényege ment veszendőbe. Hiába voltak az évadbeszámolók, a számok mögött meghúzódó különböző teljesítmények, az eredmények, a támogatások kísértetiesen kezdtek hasonlítani egymásra, mondván, abból baj nem lehet. Nem így egyes sztárolt együtteseknél, függetlenül attól, hogy jogszerűen működtek-e vagy sem.

A helyzet pedig tovább romlott. A TAO előadó-művészeti területen történő megszüntetése után a közel negyven milliárd forintot ismét „kézből etetéssel” osztogatják. Nem tudhatjuk, hogy milyen szempontrendszer szerint és kik döntenek, van-e jogorvoslati lehetőség, milyen és kik által felállított kategóriák alapján jut egyik zenekarnak több, másiknak kevesebb. A támogatási listákat nézve nem derül ki, hogy számít-e valameilyest a valós művészi érték, a kulturális teljesítmény és az elért művészi rang. Úgy tűnik, hogy csak a kézi vezérlés működtetése a fontos, ahelyett, hogy kiszámítható életpályamodellt hoztak volna létre az előadó-művészek számára. Kocsis Zoltán állítása ma is igaz: „...virágzik a gagyi...” A teljesítményorientáltságához nem köthető finanszírozási gyakorlat újraindította a lobbyversenyeket, vagyis hogy kinek vannak jobb állami, minisztériumi, önkormányzati stb. összeköttetései a pénzszerzéshez. Ennek csak a patinás, hagyományörző zenekarok lehetnek a vesztesei, nyertesei pedig a magas kultúra csillogó csomagolásba bújtatott, értéktelen utánzatával kérkedő playback- és gagyi-lovagok.

És miközben azt halljuk, hogy a zenekultúra stratégiai ágazat, immár három patinás zenekar maradt székház nélkül – De se baj, számukra találták ki a Tézis Programot. Irány az utcai muzsikálás...

Ma is érvényes, amit ezeken az oldalakon öt éve írtam:

„...a magyar zenei élet rákfenéje a koncepció nélküliség, a rendszerszintű gondolkodás hiánya és a kettős mérce. A kettős mérce sehol sem célravezető. Főleg nem akkor, amikor valakik csupán odáig jutnak el a konzekvenciák levonásában, hogy Magyarországon sok a zenekar, de addig már nem, hogy ezek közül hánynak van saját alkalmazottja, (=kiszámítható életpálya) és hány ékeskedik „mások tollával”, vagy mindenhol feltűnő alkalmi kiegészítővel. Így aztán ma már nem tudjuk a választ, hogy az összes magyar zenekari formáció egy időben színpadra ültetése esetén hány szék maradna üresen...”

Szövetségünk megválasztandó új elnökségének nem csupán a mozgásterünk reális felmérésével kell meghatározni a teendőket. Tisztában kell lenni azzal is, hogy az elnökség nem lehet egyes zenekarok érdekeinek szószólója. Fel kell vállalni, hogy csakis a magyar zenekarok összességének érdekvédelme és az elért eredmények megőrzése lehet egy szakmai szervezet célja. A kérdés csak az, hogy lesznek-e olyanok, akik nyíltan saját zenekaruk érdeke elé fogják helyezni a köz és a szakma érdekét...

Amennyiben szövetségünk a legkisebb hatást is gyakorolni kívánja a döntésekre, a közvélemény formálására, mindenekelőtt tisztában kell lenni saját szakterületünk minden részletével. Használható, összegezhető és értékelhető – vagyis a valóságnak megfelelő – statisztikai adatokra van szükség minden olyan kérdésben, amely a leghalványabb kapcsolattal is rendelkezik szakterületünkkel. Ezek pedig lehetnek zenei szakmai, oktatási, társadalompolitikai, sőt szociológiai adatok is. A beérkezett adatok feldolgozása és értékelése segíthet levonni a tanulságokat, az ebből fakadó következtetések pedig segíthetik a jogalkotókat a szakterületünket érintő döntések meghozatalában.

A Covid-19 járvány alaposan megtépázta a zenekarokat is, hiszen lételemüktől, a nyilvánosságtól fosztotta meg azokat. Természetesen voltak szükségmegoldások, de mindezek nem tudták, nem tudják pótolni a hangversenytermi élő előadásokat.

Ugyancsak nehéz helyzetbe hozták a veszélyhelyzetre hozott rendelkezések a szövetségünket, hiszen tisztújító – egyébként minden esetben nyilvános – közgyűlésünket is el kellett halasztani, szem előtt tartva a személyes jelenlét és az építő vita jelentőségét.

Éppen ezért, rendhagyó módon, elnökségünk beszámolóját ezúton tesszük nyilvánossá, remélve, hogy objektív képet ad a tevékenységünkről.

Ciklusváltás idején okkal merül fel a kérdés, hogy mit kellene szem előtt tartani a következő időszakban, a tagság bizalmát elnyerő tisztségviselőknek?

Mindenekelőtt azt, hogy a civil szféra legfőbb feladata a szemléletalakításon felül indikátorként, jobbító szándékkal azonnal jelezni, ha valami rosszul szabályozott, nem működik megfelelően, vagy érdeksérelem történt, továbbá vigyázni a megteremtett értékekre, és a huszonhét éve felvállalt missziót minden körülmények között tovább folytatni.

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége elnökségének beszámolója a 2019-es évről

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége 2019-ben is alapszabálya szerint folytatta tevékenységét. Legfőbb célkitűzése továbbra is a magyar hivatásos zenekarok és énekkarok szakmai képviselete a kormányzati szervekkel, önkormányzatokkal, fenntartókkal szemben, együttműködés más társművészeti szakmai szervezetekkel, hatékony képviselet biztosítása nemzetközi szakmai szervezetekben.

A 2019-es év több meglepetést hozott a magyar zenekarok számára. Az előző év öröksége a TAO váratlan megszüntetése volt. Az emiatt kialakult bizonytalanságot volt hivatva oszlatni a kulturális államtitkár, *Fekete Péter* által februárban összehívott értekezlet, melyre több mint száz, a hazai komolyzenei életet képviselő személyiség kapott meghívót. Az államtitkár úr itt hirdette meg az új **nemzeti komolyzenei stratégia** koncepcióját. (Az értekezleten előadás megtartására kérték fel *Kovács Géza* elnököt, *Popa Péter* főtítkárt és *Záborszky Kálmánt*, egyik tagszervezetünk művészeti vezetőjét) A koncepció vázlatos ismertetése mellett az államtitkár a legnagyobb nyitottságáról biztosította a megjelenteket, mindenkit arra buzdítva, hogy írja le ezzel kapcsolatos gondolatait. Ezt követően egy öttagú munkabizottságot hozott létre a stratégia kidolgozása céljából. E bizottság tagjai *Kovács Géza*, *Popa Péter*, *Gyüdi Sándor*, *Herboly Domonkos* és a Filharmónia Magyarország képviseletében *Szamosi Szabolcs* voltak. A munkabizottság határidőre elkészítette tervezetét. (Szamosi Szabolcs ettől a koncepciótól független, saját tervezetet nyújtott be.) A munkabizottság stratégiai tervét tagszervezeteink elé tárta az elnökség. Hosszú ideig nem érkezett hír az államtitkárságról a stratégiát illetően, majd „*Forrás a zenének, - feladat a zenésznek*” címen megismerhettük az alkotója által „piramisnak” elnevezett pénzelosztási rendszert. Ez a TAO-keret újraelosztását célzó rendszer nem találkozott szövetségünk egyetértésével. Ennek hangot adva kértünk találkozót az államtitkár úrral. Meghívásunkat elfogadta, de előtte már behívatta igazgató kollégáink egy részét, egyenként győzködve őket a rendszer elfogadásáért. Július 23-án szövetségünk a megjelent államtitkár tudomására hozta a „piramissal” kapcsolatos kifogásait (ld. 1. sz. melléklet) Ennek ellenére a rendszert bevezették, finansziális okokból nem lévén más választásuk, a tagszervezetek nagy része elfogadta a feltételeket.

Látva e rendszer gyengéit és hiányosságait, egy önkéntes munkacsoport kidolgozott egy hosszú távú komolyzenei stratégiát, mely történelmi léptékű fejlesztést

tűzött ki célul a magyar zenei életben. Ennek kidolgozásában az elnök és a főtítkár aktívan részt vett. Ám ezt a tervezetet az utolsó pillanatban a koronavírus-járvány elsodorta. Helyette a *Nemzeti Kulturális Főtanács* elnökévé kinevezett *Vashegyi György* (karnagy, az MMA elnöke) és a MŰPA vezérigazgatója, *Káel Csaba* kapott kormányzati megbízatást egy új stratégia kidolgozására. Ennek előkészítésében szövetségünk adatszolgáltatással, szakmai javaslatokkal vett részt, de annak teljes szövegét nem osztották meg alkotóik. Jelen beszámoló írásakor még nem született meg a stratégiára vonatkozó kormányzati döntés.

Szövetségünk 2019-ben is a **hazai kulturális közélet aktív részese** volt. Főtítkáruk a *Nemzeti Kulturális Alap zenei szakmai kollégiumának* tagja volt, a főtítkár és az elnök a *Nemzeti Előadó-művészeti Tanács* állandó tagjaként vett részt a szervezet munkájában, *Fűke Géza*, egyik tagszervezetünk igazgatója elnökölte ismét a művészeti közpályákra szakmai javaslatot tevő bizottságot, melynek szövetségünk elnöke és főtítkára szintén tagja. Rendszeres szakmai egyeztetést folytattunk a *Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetével*. Többször kerestük meg a *Zeneművészeti Bizottsággal*, nemzetközi ügyekkel kapcsolatos levelünkkel *prof. Dr. Kásler Miklós* miniszter urat. Válaszai még váratnak magukra. Továbbra is részt veszünk *igazgatói pályázatok* szakmai bírálatában, valamint tagjai vagyunk a *Magyar Zenei Tanácsnak*. E szervezet elnökségének munkájában *Popa Péter* mandátumának lejárta után egyik elnökségi tagunk, *Lendvai György* vesz részt. Levélben fordultunk a több tagszervezetünket érintő átfogó KEHI-ellenőrzés vezetőjéhez. (Ez a vizsgálat egyetlen tagszervezetünkönél sem tárt fel súlyos hiányosságokat, törvényteleniséget.) A kulturális államtitkárság részéről felmerült két tagzenekarunk (MÁV és Duna Szimfonikusok) összevonása. Ezt az elgondolást szakmailag kifogásoltuk. (A legfrissebb hírek szerint ezt az ötletet végül elvetették.)

A **Zenekar** c. lap magas színvonalon és komoly szakmaisággal látta el tájékoztató, feltáró, informáló feladatát a közelmúltban is.

Nemzetközi tevékenységünket elsősorban két nagy súlyú szakmai szervezetben fejtettük ki. 1996 óta tagja szövetségünk az *Európai Előadó-művészeti Munkálatók Szövetségei Ligájának* (PEARLE*). Szövetségünk elnöke 2000 óta tagja a *Végrehajtó Bizottságnak*, három éven át társelnöke, egy cikluson át elnöke volt e szervezetnek. (Újabb ciklusra nem vállalta e tisztség ellátását.)

A PEARLE* aktívan vesz részt az Európai Unió előadó-művészetet érintő jogalkotásában, döntéshozatalában. Emellett alkalmanként egyes országok kormányaival folytat tárgyalásokat tagszervezetei érdekében. Rendszeres résztvevője az EU „Társadalmi Párbeszéd az Előadó-művészetben” bizottságának. Tagot delegál a zenei felsőoktatási intézmények minősítését ellátó *MUSIQUE* elnevezésű szervezetbe. Szövetségünk részt vesz a Nemzetközi Előadó-művészeti Társaság (ISPA) munkájában is. (Szövetségünk elnöke több cikluson át volt az igazgató tanács tagja.) E New York-i székhelyű szervezet öt kontinens előadó-művészeti vezetőit, döntéshozóit tömöríti. Kongresszusain nem csak a szakterület legújabb híreivel, tendenciáival, problémáival és megoldásaival ismerkedhetnek meg a résztvevők, ha-

nem személyes kapcsolatok kialakítására is bőséggel nyílik lehetőség.

Gazdálkodásunk kiegyensúlyozott és eredményes. A számviteli törvény szerinti egyszerűsített éves beszámoló a szövetség honlapján elérhető.

Bírósági eljárásban nem vettünk részt 2019-ben.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a **Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége 2019-ben teljesítette küldetését.** Az állami és önkormányzati, fenntartói szervekkel szemben lehetőségeihez mérten, megalapozott szakmaisággal képviselte tagszervezeteit. Eredményesen vesz részt hazai és nemzetközi szakmai szervezetek munkájában. A működésére vonatkozó jogszabályok szerint végzi munkáját, gazdálkodása körültekintő és eredményes.

A 2018. évi TAO-bevételek és a későbbi állami támogatások alakulása

NÉV	2018-as TAO	TAO helyett többlettámogatás a döntési listák szerint (pályázati időtartam 2020. júniusig)	JELENLÉGI KÖZPONTI KÖLTSÉGVETÉSI TÁMOGATÁSOK (bennel többlettámogatások + az LFKZ kormányhatározat szerinti támogatása)
Budapesti Fesztiválzenekar Alapítvány	426 484 665	204 760 000	1 650 000 000
Concerto Akadémia Nkft.	–	661 590 000	730 800 000
Liszt Ferenc Kamarazenekar	36 025 524		601 040 000
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar	354 447 485	128 370 000	540 970 000
Magyar Nemzeti Filharmonikus Nkft. (Zenekar, Kórus, Kottatár)	47 397 782	609 340 000	508 800 000
Óbudai Danubia Szimfonikus Zenekar	31 617 398	342 910 000	246 180 000
Magyar Rádió Művészeti Együttese (Zenekar, Kórus, Gyerekkórus)	–	6 850 000	200 000 000
MÁV Szimfonikus Zenekari Alapítvány	48 771 960	146 600 000	162 830 000
Győri Filharmonikus Zenekar	106 780 128	247 015 000	144 910 000
Kodály Filharmónia Debrecen (Zenekar, Kórus)	13 838 990	45 980 000	133 330 000
Zuglói Filharmonikus Zenekar	14 785 015	312 120 000	124 750 000
Pannon Filharmonikus Zenekar	56 971 849	212 713 600	115 150 000
Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara	2 645 770	61 620 000	100 000 000
Savaria Szimfonikus Zenekar	22 105 518	68 590 000	94 650 000
Miskolci Szimfonikus Zenekar Nkft.	32 730 000	71 250 000	72 540 000
Szolnoki Szimfonikus Zenekar Nonpr. Kft.	45 181 334	81 870 000	70 650 000
Szegedi Szimfonikus Zenekar	5 337 500	56 550 000	70 500 000
Alba Regia Szimfonikus Zenekar	14 710 086	37 070 000	70 000 000
Duna Szimfonikus Zenekar	12 878 000	–	31 000 000
Budapesti Vonósok Kamarazenekar	7 500 000	44 480 000	43 000 000
Mendelssohn Kamarazenekar	12 411 622	19 910 000	25 900 000
Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület	–	29 260 000	20 000 000
Gödöllői Szimfonikus Zenekar Alapítvány	8 464 845	36 920 000	20 000 000
Békés Megyei Szimfonikus Zenekar Egyesület	668 000	9 900 000	10 000 000
Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület	3 959 182	20 600 000	10 000 000
Kecskeméti Szimfonikus Zenekar	–		10 000 000
Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Egyesület	–	2 420 000	10 000 000
Vác Civitas Művészeti Egyesület	–		10 000 000
Zalaegerszegi Szimfonikus Zenekar Egyesület	1 546 743	17 490 000	10 000 000
	1 307 259 396	3 476 178 600	5 837 000 000

Közpénzekből származó támogatások 2020

	Emtv alapján	EMMI nem minősített zenekarok és énekkarok	Fenn- tartói támogatások	JELENLÉGI KÖZPONTI KÖLTSÉG- VETÉSI TÁMOGATÁSOK (benne többlettámo- gatások + az LFKZ kormányha- tározat szerinti támogatása)	2020 összesen	művészeti munka- körben foglalkoz- tatottak száma (2019-es adatok szerint)	egy főre jutó közpénz 2020
Budapesti Fesztiválzenekar Alapítvány			240 000 000	1 650 000 000	1 890 000 000	–	1 890 000 000
Concerto Akadémia Nkft.		569 200 000		730 800 000	1 300 000 000	–	1 300 000 000
Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara		100 000 000			100 000 000	–	100 000 000
Liszt Ferenc Kamarazenekar	1 040 000		10 000 000	601 040 000	612 080 000	17	36 004 706
Alba Regia Szimfonikus Zenekar	30 000 000		239 680 000	70 000 000	339 680 000	20	16 984 000
Magyar Nemzeti Filharmonikus Nkft. (Zenekar, Kórus, Kottatár)			1 991 200 000	508 800 000	2 500 000 000	182	13 736 264
Óbudai Danubia Szimfonikus Zenekar	153 820 000		70 000 000	246 180 000	470 000 000	43	10 930 233
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar	209 030 000		105 000 000	540 970 000	855 000 000	82	10 426 829
Pannon Filharmonikus Zenekar	284 850 000		652 000 000	115 150 000	1 052 000 000	105	10 019 048
Győri Filharmonikus Zenekar	255 090 000		341 261 264	144 910 000	741 261 264	77	9 626 770
Magyar Rádió Művészeti Együttese (Zenekar, Kórus, Gyerekkórus)		300 000 000	871 000 000	200 000 000	1 371 000 000	147	9 326 531
MÁV Szimfonikus Zenekari Alapítvány	217 170 000		225 000 000	162 830 000	605 000 000	78	7 756 410
Szolnoki Szimfonikus Zenekar Nonpr. Kft.	179 350 000		160 267 361	70 650 000	410 267 361	58	7 073 575
Kodály Filharmónia Debrecen (Zenekar, Kórus)	416 670 000		293 000 000	133 330 000	843 000 000	122	6 909 836
Savaria Szimfonikus Zenekar	255 350 000		136 842 000	94 650 000	486 842 000	77	6 322 623
Szegedi Szimfonikus Zenekar	279 500 000		253 702 000	70 500 000	603 702 000	98	6 160 224
Miskolci Szimfonikus Zenekar Nkft.	277 460 000		172 540 000	72 540 000	522 540 000	85	6 147 529
Duna Szimfonikus Zenekar			169 027 778	31 000 000	200 027 778	48	4 167 245
Zuglói Filharmonikus Zenekar	175 250 000		nincs adat	124 750 000	300 000 000	80	3 750 000
Nyíregyházi Cantemus Kórus	133 290 000		30 000 000	16 710 000	180 000 000	19	9 473 684
Szolnoki Bartók Béla Kamarakórus	61 030 000		42 665 742	8 970 000	112 665 742	13	8 666 596
Mendelssohn Kamarazenekar	24 100 000		58 500 000	25 900 000	108 500 000	–	108 500 000
Budapesti Vonósok Kamarazenekar	27 000 000			43 000 000	70 000 000	–	70 000 000
Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület				20 000 000	20 000 000	–	20 000 000
Gödöllői Szimfonikus Zenekar Alapítvány				20 000 000	20 000 000	–	20 000 000
Békés Megyei Szimfonikus Zenekar Egyesület				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
Kecskeméti Szimfonikus Zenekar				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Egyesület				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
Vác Civitas Művészeti Egyesület				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
Zalaegerszegi Szimfonikus Zenekar Egyesület				10 000 000	10 000 000	–	10 000 000
	2 980 000 000	969 200 000	6 061 686 145	5 762 680 000	15 773 566 145		

HIVATÁSOS EGYÜTTESEK

NEM HIVATÁSOS EGYÜTTESEK

Forrás: MSZSZS adatbázis

„A nagyívű fejlesztések érdekelnek”

Somogyi-Tóth Dániel karanténvideókról, átalakuló költségvetésről, hangversenyteremről

A debreceni együttesek számára is otthoni munkával teltek az utóbbi hónapok, amelyről különféle karanténvideókban számoltak be, de május végén, a Kölcsey Központban már zenekari produkció született, amelynek felvételét százezernél is többen látták. A Kodály Filharmóniát irányító Somogyi-Tóth Dániel azt meséli, igyekeznek a változó körülményekhez azonnal és rugalmasan alkalmazkodni, így nyáron zenés istentiszteleteken játszanak majd, s a szezon előtt szeretnék pótolni a tavasszal elmaradt hangversenyeket, hogy az évadot tiszta lappal kezdhessék. Az igazgató, művészeti vezető arról is beszélt, hogy szeretné, ha a debreceni zenész életpálya vonzó lenne a fiatalok számára, és most vizsgálják, hogy a közalkalmazotti jogviszony megszűnése milyen új lehetőségeket teremt. Emellett bízik a hangversenyterem születésében is, amellyel nemzetközibbé lehetne tenni az itt folyó zenei életet.

■ *Hogy teltek Debrecenben a karantén hónapjai? Hogyan tudott dolgozni a zenekar és az énekkar?*

– Március 10-én, éppen a nagyrendezvények betiltása előtti napon tartottuk meg az utolsó, karantén előtti koncertünket. A kezdeti bizonytalanság után a zenészek és énekkari tagok gyorsan áttértek az otthoni felkészülésre, amelyet mindenki komolyan teljesített. Természetesen a zenekar és az énekkar próbatermeiben nem lehetett gyakorolni, és a kijárási korlátozás miatt a művészeink sem találkozhattak, de néhány nagyon szép, meghatározó vagy épp humoros „karanténvideó” is született. Május 11-től a hangsúly a kamaradarabok próbáira helyeződött át, de május 25-én – az országban biztosan elsőként, de világszinten is az elsők között – létrehoztuk az első zenekari produkciót, igaz, hogy csak vonóskarral, de a Kölcsey Központ színpada így is megtelt az elkülönítés miatt. Jelenleg 100 ezernél tart a Pachelbel Canon tv-felvételünk megtekintéseinek száma a közösségi médiában.

■ *Hány koncertet kellett elhagyni, s ezeket miként fogják pótolni? Mennyiben kell átalakítani emiatt a következő szezont?*

– Nyolc bérletes koncert és több kamara illetve énekkari produkció maradt el. Nagy részüket pótolni tervezzük az őszi szezon kezdete előtt, könnyen átlátható rendszerben, de többféle helyszínen, így a tervek szerint lesz szabadtéri és templomi pótló hangverseny is. Szeretném a 2020-21-es szezont tiszta lappal kezdeni, nem pótlásokkal keverni.

■ *A mostani nyitási időszak alatt mily módon tartják a kapcsolatot a közönséggel?*

– Ennek az időszaknak a hatékony ellátására a Kodály Filharmonikusok tagjaiból számos kamaraformáció alakult meg. Ezt a munkát ugyan én rendeltem el, de szabadságot adtam a művészeknek a téren, hogy ki kivel, milyen művet játszik. Bízom abban, hogy izgalmas kezdeményezések fognak létrejönni, és ez így is lett. Jelenleg (06.04.) ezeket a produkciókat debreceni belvárosi köztéren hallhatja a közönség, egy egységes, városi kulturális program keretében, de együttműködésbe kezdtünk a Tiszántúli Református Egyházkerülettel is: a nyáron számos kamaraprodukciót viszünk a régió református templomaiba.

Egyelőre liturgiához kapcsolódó muzsika hangzik el, de remélem, hogy mire az interjú megjelenik, már lehetőségünk lesz kisebb hangversenyeket, zenés áhítatokot is tartani – rugalmasan és azonnali módon alkalmazkodunk a remélhetőleg folyamatosan bővülő lehetőségekhez.

■ *Szerencsések, hiszen az utóbbi időben nagyon sok izgalmas, élő koncertfelvételük készült, s ezeket most lehetett online sugározni... Erre törekednek mostanában, ez az új irány, hogy rendszeresen rögzítsék a produkcióikat?*

– Inkább most tudunk sok vágtatlan felvételt elővenni a fiókból. De bárhogy is alakul a jövő, az egyre magasabb színvonalú vizuális munka kiemelt szerepet fog kapni a következő időszakban is.

■ *Milyen visszajelzéseket kaptak a publikumtól?*

– Szoros kapcsolatban vagyunk velük békeidőben is, de ennyi leírt köszönetnyilvánítást, mint most, természetesen még sose kaptunk. Készítettünk a karantén ideje alatt különben egy online kérdőívet is, amelynek eredményeit lehetőségeink szerint igyekszünk beépíteni a fejlesztéseinkbe.

■ Két évvel ezelőtti hangverseny is szerepelt a mostani online-közvetítések sorában, s láthatta hallhatta a publikum, amelyen Beethoven C-dúr zongoraversenyét játssza, és a hangszer mellől irányítja a zenekart. Sőt, a csembaló vagy orgona mellől szintén vezényli néha a barokk darabokat. Lesz a jövőben is gyakran ilyen előadás?

– Mivel az elmúlt hetekben végre volt időm gyakorolni, rájöttem, hogy ezt a területet sokkal komolyabban kell vennem a jövőben, úgyhogy a válasz biztosan igen.

■ Hogy állnak most anyagilag? Volt ugyanis zenekar, ahol az önkormányzat máris csökkentette a büdzsét... Mennyi többletforrást kaptak, és ezt mire fordítják?

– Jelen helyzetben van bizonytalanság, de bízom benne, hogy a visszaállással ezek a kérdések tisztázódnak, és nem lesznek hátrányos következmények a Kodály Filharmónia számára.

■ Milyen a közös munka Kollár Imrével?

– Éppen olyan, ahogy elképzelttem. Szakmailag kiváló, menedzsment szempontból pedig – igazi csapatjátékosként – transzparens és hatékony a munka.

■ Beszélte korábban arról is, hogy Káli Gáborra állandó vendégkarmesterként számítanak. Mikor kezdi a munkát, milyen produkciókon számít rá, miként lesz tagja a dirigensi csapatnak?

– Sajnos az első koncertje most májusban lett volna. Jelenleg folynak az egyeztetések az elmaradt hangverseny augusztusi pótlásáról; a nyár egyik legizgalmasabb kérdése, hogy ez sikerül-e. A jövő évadban két koncertünk van lekötve Gáborral, biztos vagyok benne, hogy ez mindenkinek nagy örömet fog jelenteni.

■ Egy év eleji interjúban említette, hogy az utóbbi évek a befektetés időszakába tartoztak, hiszen Debrecen az ország második legnagyobb városa, regionális központi tervekkel, amelyek a határokon is átnyúlnak. Miként képzelel el itt a nemzetközi zenei életet? Beszélte ugyan arról is, hogy egyre erősebben külföldre kell koncentrálniuk. Mit ért ezalatt?

– Az állam szándéka egyértelmű az együtteseinkkel kapcsolatban, hiszen évről évre jelentősen nő a támogatás. Sajnos – szakmai lapról lévén szó – ezzel kapcsolatban tisztán el kell mondanom, hogy a lehetőségek a fenntartó debreceni önkormányzaton múlnak. Volt 2-3 előremutató évünk a közelmúltban, de közel egy évtizedre visszatekintve a tény mégis az, hogy míg a saját bevételünk többszörösére nőtt, valójában nem a költségveté-

sünk nőtt jelentősen, hanem az állam-önkormányzat „tulajdonosi” arány alakult át. Míg 2011-ben az önkormányzati forrás 2/3-os volt, az évek során ez már 1/4 körülire csökkent, a többségi támogató immár hangsúlyosan az állam. Ez egy rendezetlen helyzet, hiszen azon túl, hogy a célzott minisztériumi pénzek így nagyrészt elvesznek, az év közbeni folyamatos elvonások improvizatívává teszik a gazdálkodást. De tesszük a dolgunkat, a menedzsmentünk jó az improvizációban, Debrecen hosszútávú fejlesztési lehetőségeiben pedig erősen hiszünk.

■ Emlegette, hogy hetven fővel látják el a szimfonikus és az operai repertoárt, s ez a hatékonyság itthon példátlan. Nem akar új státuszokat? Az együttesbővítés min múlik? Hiszen megtízszerezték a bérletvásárlóik számát, s tájolni is rengeteget járnak.

– Én azt szeretném, ha a debreceni zenész életpálya vonzó lenne a tehetséges fiatalok körében. Inkább egy kisebb zenekar adjon magasabb fizetést, mint egy akár indokolatlanul nagy együttes kevesebbet. Mindazonáltal, ha néhány év múlva elkészül a Csokonai Színház felújítása, sokkal több zenés színházi produkciónk lehet majd, és ez szükségessé teszi majd a létszámfejlesztést.

■ Szót ejtett a kórus kapcsán arról, hogy a szakmai nyugdíjak eltörlése miatt keletkező nehézségek az énekar modelljét is érintik. Mit értett ez alatt?

– Nagyon szeretném, ha a Kodály Kórusban való professzionális munka is ugyanolyan vonzó lenne a fiatalok körében, mint amit a Kodály Filharmonikusoknál és a Csokonai Színház Énekaránál látunk. A közalkalmazotti kivezetés most sok területen ad egy más olvasatot is, ezért ennek fényében is vizsgáljuk a lehetőségeket.

■ Az idei interjúban koncerttermet is emlegetett. Azaz azt, hogy Debrecen fő kulturális beruházása a következő években egy professzionális hangversenyterem lehet. Ebben a helyzetben is lát erre reális esélyt?

– Azt gondolom, ez a vírushelyzet utáni időben újra az egyik legfontosabb kérdés lesz. Jelenleg az ezzel kapcsolatos terveket beárnyékolja a túlélés feladata. De az biztos, hogy akkor lehet igazán nagyot alkotni a debreceni zenei élet fejlesztésében, ha hangversenyterem ügyben is új léptékekről lehet beszélni.

■ A Kodály Filharmónia után ejtsünk szót az Ön pályájáról. Hogyan látja a saját karrierjét, milyen utakat képzelel el a következő években?

– Akár ez a válasz kapcsolódhat is az előző kérdésekhez. Engem menedzsmentként a nagyívű fejlesztések érdekelnének. Zenészként mindig sokféle alkotó tevékenységem volt, nagyon szeretném, ha ezekre több kapacitásom jutna, ezt a mostani kamarázási időszak is nagyon alátámasztja. Összességében szebb feladatot nehezen tudok elképzelni, mint egy ilyen intenzíven fejlődő városnak a komplex zenei fejlesztése.

R. Zs.

Új zenekar a szövetség soraiban

Az Alba Regia Szimfonikus Zenekar szabadtéri koncertre, ifjúsági sorozatra készül

Bővül a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, a tavaly decemberben minősített, székesfehérvári zenekar felvételi kérelmét támogatta az elnökség, így most már az Alba Regia Zenekar is a tagok közé tartozik. Az együttes új, Bogányi Gergellyel közös CD-vel köszöntötte az új esztendő. Temérdek koncertet tartogatott volna számukra a tavasz, mindezt azonban felülírta a vírusveszély. Arról, hogy hogyan töltötték a karantén heteit, milyen nyári programokra készülnek, s milyen terveik vannak a következő időszakra, Major István igazgatóval beszélgettünk.

■ *A tavaly ősszel született interjúnkban említette a minősítést és a tagságot, s máris sikerült elérniük ezeket a célokat...*

– Kiemelt minőségű zeneművészeti szervezet letünk 2020. január 1-jétől, nagy örömünkre, majd azonnal kezdeményeztem a tagfelvételt is. És már várom a járványhelyzetre vonatkozó iránymutatást a szövetség részéről. Most ugyanis minden intézményvezető nehéz helyzetbe került, egy teljesen új szituációra kell megoldásokat találnunk. Hiszen például úgy kell elkezdenünk próbálni, hogy közben a járványügyi szabályokat is betartsuk, a másfél méteres távolságot és a szájmascot... Azt, hogy hogyan tudom ezt a próbateremben megvalósítani, még nem nagyon látom, de bízom benne, hogy a többi zenekarnál már akadnak rá ötletek.

■ *Hogyan töltötték a karantén heteit?*

– Ezt a helyzetet kétféleképpen igyekeztünk felhasználni. A zenekar 2015 óta monumentális feladatot végzett el, feszített évek voltak, amelyek eredményeként sikerült elérnünk a minősítést is. A vészhelyzet lehetőséget adott arra, hogy végiggondoljuk, mi minden történt az elmúlt öt évben, s kicsit megálljunk, megpihenjünk, töltődjünk. Próbák és előadások híján pedig mindenki több időt tölthet kettesben a hangszerével. Emellett elméleti kérdésekkel is igyekeztünk foglalkozni, olyan feladatot adtam a muzsikusoknak, hogy mindenki saját kedve és érdeklődése szerinti zenei témáról készítsen esszét, cikket videót vagy hanganyagot. Lényeges volt, hogy ezek ne legyenek túl hosszúak, s olyan formában készüljenek, amelyek a tanításhoz vagy az ismeretterjesztéshez segítséget nyújthatnak, vagy akár az érdeklődő koncertlátogatók számára is hasznosak. Ezek közül az anyagok közül sokat meg lehet találni a weboldalunkon, az otthon maradtunk cím alatt. Születtek kulturális, oktató jellegű zenei csemegék: hangszerbemutatók, zeneszerzők és műzsáik, filmek és a komolyzene bemutatása, valamint további zenei érdekességek a zenekar művészeitől szavakban, írásban, képekben és hangban. Akad anyag, amely a zene gyógyító

erejéről mesél, van, amely Beethoven és Napóleon kapcsolatát elemzi vagy a szimfonikus zenekarok szerkezetét és működését, de találni köztük zeneterápiáról vagy a zenészek számára kitalált, pihentető mozgásformákról szóló munkákat is. Az anyagok közül van, amely a honlapunk mellett a facebook oldalunkon is megjelent, ezekkel a videókkal, hanganyagokkal, szövegekkel igyekeztünk tartani a kapcsolatot a közönséggel. Annak, hogy neten keresztül játsszunk, s ezeket a felvételeket tegyük közzé, kevésbé láttam értelmét, hiszen ahhoz egyformán jó műszaki eszközökre volna szüksége minden muzsikusunknak. Természetesen azért a zenészeink kaptak más otthoni feladatot is, a zenekari anyagokról mindenki úgy számolt be, hogy videókat küldött a szólamvezetőknek.

■ *Ezen kívül hogyan tartották még a kapcsolatot a közönséggel, hiszen jelentős publikumot építettek fel öt év alatt?*

– Akadtak tévé és rádióinterjúk, s a székesfehérvári Programszervező Kft kezdeményezésére a zenekar is részt vett a város különböző pontjain megjelenő művészkaravánban. Szabadtéri mini műsort adtunk a Vörösmarty Színház, a Fehérvári Balett és az Alba Regia Táncegyüttes művészeivel. Egy nap három helyen is szerepeltünk, s hetente újtottuk a programot. Idősott-honok előtt is többször bemutattuk a produkciókat.

■ *Hogyan kezdődik el ismét a közös munka, az együttes játéka?*

– Már el is kezdődött, hiszen május végétől újra vannak szentmisék, s ezeken már szerepeltek a kamaragyüttesek, a rézfúvós kvintett, a vonósok. Szerencsére a templomban a karzaton van lehetőség arra, hogy megtartsuk a megfelelő, biztonságos távolságot. Elsőként a kamaratársulatokkal indulunk. Azért akad már ötletünk egy nagy koncertre is. Székesfehérvárott van egy csónakázó tó, ennek a partján áll a székházunk. Akad ott egy félsziget is, nagyon hangulatos helyszín, itt szeretnénk július közepén szabadtéri hangversenyt tar-

tani. Úgy képzeltük, hogy minden muzsikuskap egy kis miniszínpadot, egymástól két méterre, a hallgatóság pedig akár a vízről, csónakokból is hallgathatja majd az előadást. Reményeink szerint igazán különleges produkció lesz. Persze, már dolgozunk azon is, hogy ősszel pótolni tudjuk a mostani temérdek elmaradásunkat.

■ Nagyon sok programjuk maradt el a vészhelyzet miatt?

– Rengeteg. A nagy szívfájdalmam az, hogy ezek le szervezése tengernyi munkával járt... Megnőtt a bérlet vásárlóink száma, a Somorjai sorozat is jól indult volna, de már rögtön az első előadása elmaradt. Tervezzük persze a pótlást, nagyon szeretném, ha az előadó-művészeti többlettámogatás keretében vállalt, ifjúsági koncerteket ősszel meg tudnánk tartani. Mert remek kis programokat állítottunk össze, amelyekkel bejártuk volna a környékbeli településeket. Ezek az előadások szépen felfutottak korábban, az államtól kapott 37 millióért ugyanis 109 koncertet adtunk, komoly feladat és jelentős mennyiség. Szeretnénk hát folytatni, bízom benne, hogy sikerül. Lassan már hagyomány, hogy fellépünk a fehércsurgói kastélyban rendezett, nyári dísznővénynapokon. Most ezt a programot szeptember végére tették át, így remélem, ez a produkciónk megvalósul. A Farkas Ferenc-bérlet utolsó előadása elmaradt, ezt betesszük a jövő évi sorozatba, már csak azért is mert Donato Renzetti dirigálta volna, a kiváló operakarmester, akivel – mióta először vezényelte a zenekart – remek a kapcsolatunk, s velünk szívesen indul el új utakon a szimfonikus repertoárban. Persze az őszi újraindulásnál kérdés, hogy hány széken ülhet majd a közönség, mert egy negyedház nem teremti meg azt az atmoszférát, amit már a mi együttesünk az állandó táblás házakkal megszokott...

■ Mi a helyzet az énekkarukkal?

– Igazi sikertörténet, Pad Zoltán vezetésével remekül épül a társulat. Nagy öröm, hogy tavasszal a Pannon Filharmonikusokkal együtt koncertezhettek, s a Müpa Bach-évfordulós rendezvényeire is meghívást kaptak.

Az Operában szintén lett volna egy produkciójuk, Az aranyműves boltja, amelyet II. János Pál pápa írt, s Penderrecki Veni Creator című a cappella művét énekelte volna az előadásban kórusunk, ami egy rendkívül igényes nehéz darab, de ezt is pótolni fogjuk, a tervek szerint decemberre csúszott az előadás. Nyáron a cappella hangversenyen léptek volna fel, ez azonban már biztos, hogy elmarad, s még az is kérdés, hogy a szeptember 10-i kóruskoncertet meg lehet-e rendezni... De az ilyen nehézségek ellenére is épül, fejlődik a társulat, amely több mint

húsz főből áll, hiszen Pad Zoltán a barokk darabokhoz is igyekszik olyan énekeseket adni, akik a stílushoz a legjobbak. Az Ars Oratoria Kamarakórus tagjai is várják már, hogy ismét a közönség elé lépjenek.

■ Most hány státusz van a zenekarban?

– Negyvenkilenc, ezeknek egy jelentős része félállás. A vonóskar van teljes állásban, a többi szólamban általában fél álláshelyekre szerződöttük a muzikusokat, mert a státuszhelyek korlátozottak.

■ Hogyan állnak jelenleg anyagilag?

– Kiemeltként 30 millió forintot kapunk az államtól, ami persze a többi együtteshez képest nem olyan jelentős összeg, de most pótlásként újabb 70 millió érkezik az előadó-művészeti többlettámogatási keretből. Így összesen 100 millió a támogatás, ami már jelentős összeg. Nyilván a várostól kapott pénz csökkenni fog, de Székesfehérvár a korábbi években komolyan kiállt értünk, nagyon sokat tett a zenekarért, ezért így is csak hálával tudunk rá gondolni. Most majd be fog állni a megfelelő arány az állami és az önkormányzati támogatás között, úgy, hogy mindenki elégedett legyen.

■ Az őszi beszélgetésünk során szóba került a koncertterem is, amely megszületésében bizakodnak. E téren akad fejlemény?

– Igyekszem e kérdésben is pozitív lenni. Nemrég zöld utat kapott a multifunkciós sportcsarnok építése, amely hatezer fő befogadására alkalmas, s főként a jégkorongnak ad otthont. Így a hangversenyterem kérdése kevésbé tud napirenden maradni, pedig ennek a fenntartása, a közönséggel való megtöltése könnyen megoldható volna. Közben pedig azt látom, hogy nagy az aránytalanság, a kultúra lemaradása jelentős a sporthoz képest. Ha csak megnézzük a V4-ek országaiban mennyi koncertterem épült az utóbbi években, ahhoz képest itthon mindössze két új helyszín született. Székesfehérvárott most kicsit távolabb került ez az álom... De ezen is dolgozunk, ez egy újabb megvalósítandó cél!

R. Zs.

Jogdíjak, támogatások, segélyek

„Magyarországon különösen háttérbe szorítják a zenészeket...”

Rengetegen jelentkeztek az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI) által márciusban meghirdetett segélyért, és több, mint ezeregyszáz művésznek támogatást is tudott nyújtani a szervezet. A legjobb hírnek az utóbbi hetekből pedig dr. Gyimesi László azt tartja, hogy ismét játszhatnak élő zenét a vendéglátóhelyek, szálláshelyek, ami sok muzsikusnak jelenthet munkát és megélhetést. Az EJI újra-választott elnökével a szakszervezetből kinőtt jogvédő iroda történetét tekintettük át, ami alatt az első években szétesztott, ötmillió forintos jogdíj mára már két és félmilliárdra növekedett, emellett pedig a tagjaik száma is évről évre gyarapodott. Arról is beszéltünk, hogy a mostani járvány mi mindenre világított rá a művészeti területen, s hogy ennek megsz-e az érintettek számára a maga tanulsága...

■ *2012 óta tölti be az elnöki posztot, de már az EJI alakulásánál jelen volt, több mint három évtizeddel ezelőtt...*

– Most harmadszor választottak meg elnökké, de valóban, a kezdetekkor is jelen voltam, hiszen a szervezet szakszervezeti gyökerekkel rendelkezik. Az MZTSZ tagja volt ugyanis a hetvenes évektől a FIM-nek, a Zenészek Nemzetközi Szövetségének, s amikor az előadóművészi jogok itthon még nem voltak ennyire széleskörűek, akkor minderről a FIM-nél nagyon sok tapasztalatot lehetett szerezni. Ezeknek a jogoknak a védelmével kezdetben a szakszervezet foglalkozott. Sikerral, hiszen az üreshordozói díjat 1982-ben vezették be a világ harmadik országaként hazánkban, és az ebből származó bevétel egy részét már az előadóművészek kapták. Igaz, Magyarország nem írta alá az 1961-es Római Egyezményt, de e téren nem mi voltunk az egyetlenek, hiszen több európai ország is csak a kilencvenes években csatlakozott ahhoz. Ettől függetlenül a szakszervezet a kezdetektől harcolt az előadóművészek jogaiért. Ahogy elérte az első eredményeket, attól kezdve ez kötelezettséggé is vált, és nem lehetett megállni. Az Előadóművészi Jogvédő Iroda kezdetben a művész szakszervezet belső egysége volt, később vált önálló jogi személyiséggel is rendelkező szervezetté. Fokozatosan gyarapodtak a jogok, a területek, és a kollégák jó munkájának köszönhetően egyre több lett az eredmény. A kilencvenes években újabb egyezségek születtek, és az 1999-es szerzői jogi törvény alapján már bővültek a jogok, és elindult az addigi közösségi támogatások mellett az egyéni felosztási rendszer, ami az igazi profilja felé fordította a szervezetet. Az előadóművészek jogait képviseljük, törvény és megállapodások alapján szedjük be a nekik járó összegeket, biztosítjuk, hogy ezt megfelelő arányban megkapják. Harminc évvel ezelőtt ötmillió forintot osztottunk szét, most pedig már két és félmilliárd feletti összeget. Jelentős eredmény, fejlődés ez akkor is, ha a pénzromlást figyelembe vesszük, hiszen ezeket a pénzeket az előadóművészek korábban nem kapták meg.

■ *Gondolom, az évek során egyre többen jöttek rá, érdekes a jogkezelést az EJI-re bízni.*

– Fokozatosan bővültek a források, a jogcímek, és így a jogosultak száma is nőtt, kiépült a világot behálózó rendszer. Szinte megszámlálhatatlan műről beszélünk, hiszen 40-60 milliós a zenei repertoár, s aki Magyarországon használja ezeknek a felvételeknek egyikét, annak ezután díjat kell fizetnie. Hazánknak több tucat külföldi jogkezelővel van kétoldalú megállapodása, ami pénzek cseréjével jár, hiszen mi fizetünk a külföldi jogosultaknak, ők pedig beszedik a magyaroknak a nemzetközi forgalmazás után járó összegeket. Azt kell mondjam, hiába találni a könnyűzene, a jazz terén nagyon sok tehetséges magyar alkotót, előadót, a nemzetközi viszonylatban alig mérhetőek a nekik járó bevételek. A befolyó jogdíjak nagyobb része a klasszikus zenéből, népzeneből érkezik...

■ *Különleges küldöttgyűlésük volt május 20-án, amelyet a járványhelyzet miatt teljesen elektronikusan tartottak, s amelyen befejeződött az egyesület négyévente esedékes tisztújítása is. Önt ismét elnökké választották, emellett bővült a jogdíjbizottságok összetétele és létszáma. Miért volt erre szükség?*

– Fontosnak érezzük a folyamatosságot és a változást, a kettő megfelelő arányát. Lényeges, hogy azok, akik értékes munkát végeznek, továbbra is a szervezetben maradjanak, de mellettük jelenjenek meg új tagok is. Az elnökségben nem történt változás, továbbra is Császár Angela színművész, Kiss János táncművész, Sztevanovity Zorán zeneművész és Zsilák György artistaművész tölti be a posztokat. Az Ellenőrző Bizottság összetétele szintén változatlan: Fehér Anna színművész, Földi Béla táncművész és Horváth Kornél zeneművész. A jogdíjbizottságok azonban átalakultak, azért is, mert sajnos volt, akit elveszítettünk, akadt, aki egészségi állapota miatt nem vállalta a további munkát. A Zene- és Táncművészek Jogdíjbizottsága 15 tagúra bővült, az új, megválasztottak: Eötvös Tibor artista, Frenreisz Károly,

László Attila, Póka Egon, Zsoldos Béla zenész és Rotter Oszkár, Topolánszky Tamás táncos. Lényeges, ugyanis, hogy minden művészeti ág képviselve legyen, dolgozzanak velünk az egyes műfajokban is járatos tagok. Elmondhatom, volt némi versengés a posztokért, sokan érzik fontosnak hogy ezen a területen is – amelyre korábban azért nem figyeltek annyira – tevékenykedjenek. Felértékelődött ennek a munkának a jelentősége, fontossága. Azért is volt szükség a bővítésre, mert úgy látom, a feladataink a jövőben nemhogy csökkenni, hanem növekedni fognak...

■ Eddig például nem kellett olyan segélyekkel foglalkozniuk, mint idén márciusban...

– Már ezen a májusi küldöttgyűlésen is beszámoltunk arról, hogy a Covid-19 járvány okozta károk enyhítésére milyen intézkedéseket tettünk, melyek voltak a szociális támogatási programok. A felosztási szabályzat módosítására tett javaslatot ugyancsak elfogadtuk, ennek egyik újdonsága például, hogy olyan zenepedagógusok vagy pályakezdő művészek is jelentkezhetnek nálunk támogatásért, akik egyébként nem regisztráltak az EJI-nél. Azt azért érdemes tisztáznunk, hogy elsősorban a jogosultak, azaz azok, akik regisztráltak az EJI-nél és rögzített felvételüket nyilvántartjuk, de a szolidaritás elvét követve azokat is próbáljuk támogatni, akik más tevékenységgel, így élő előadással, vagy a művészetoktatással járulnak hozzá az előadóművészet értékeinek gyarapodásához. Visszatérve a segélyekhez, egy ilyen döbbenetes, nem várt helyzetben örülök, hogy támogatást tudunk nyújtani a rászorulóknak. A hozzánk befolyó összegek 10 százalékát tudjuk közösségi célokra költeni, ebből gazdálkodtuk ki a mostani segélyt is, de természetesen ezek a keretek végesek... Limitált létszámnak és átmeneti időre nyújtanak támogatást. Mozgósítottunk tartalékokat, így összesen – különböző EJI-s és szakszer-

vezeti keretektől - ezeregszáz művésznek tettük kicsit könnyebbé az életét. Akármikor erre már nem tudunk ismét vállalkozni. Ezért is örülök leginkább annak, hogy kérdésekre a kormányzat egyértelművé tette, az éttermek, a szálláshelyek újranyitásával a muzikusoknak is lehetőségük van az élő előadásokra, ez nagyon sokaknak – és sokféle műfaj képviselőjének – jelenthet munkát és megélhetést. Ráadásul jelentős részük számára a nyári időszak jelenti a főszezont, amikor stabil keresethez juthat. Tekintettel arra, hogy a helyzet napról napra változik, talán egyéb lehetőségek is lépésről lépésre megnyílnak, így az ültetett szabadtéri előadások is.

■ Szó volt arról is, hogy az NKA-val közösen is létesítsenek egy segélyprogramot.

– Az volt az elképzelésünk, hogy az üreshordozókért járó bevételt most ne kulturális célokra osszák szét, hanem inkább segélyezzük belőle a művészeket. Már csak amiatt is, hiszen a veszélyhelyzet ideje alatt sok kulturális produkció nem is tudott megvalósulni... Ezt az elképzelést azonban nem támogatta a kormányzat. Ehelyett – a sokkal szerényebb költségvetésű – Artisjus-szal indítunk közös forrásból finanszírozott pályázatot, ami a szerzőket és előadókat alkotásra ösztönzi, s persze némi biztonságot is ad számukra ezekben a hónapokban.

■ A segélyezést követően nagyon sok köszönőlevelet kaptak. A mostani helyzet rávilágított arra is, mennyire kiszolgáltatott helyzetben vannak a szabadúszó művészek, s hogy mennyire magukra maradnak, függetlenül a kvalitásaiktól.

– Nagyon nehéz szituáció, amikor a kollégáknak azzal kell szembenéznük, hogy nincs pénz, mert nincs és nem is lesz fellépés... Természetesen ebből kiderül az is, kevesen vannak közülük, akik az öngondoskodással foglalkoznának, mert sajnos nem így szocializálódtak. Az önmagukért való felelősségvállalás mérsékelten van jelen ezekben a körökben, sokan az állami mindenhatóságban bíznak, és ilyenkor kiderül: hiába. Sokaknak nincs semmilyen háttere. Ugyanakkor, mielőtt a helyzetet a művészek nyakába varrnánk, a szabadfoglalkozású művészeknek nincs munkahelyük, tehát a kormány munkahelyvédelmi programja nem jelent számukra segítséget, mindent saját erőből kell előteremteniük, a méregdrága felszereléseket, hangszereket, hogy csak egy-két dolgot említsek, és ha nincs semmiük segélyt sem kapnak, akkor tényleg kilátástalan helyzetbe kerülnek. Hiszen a művésztsadalom zöme ugyanúgy él, mint mindenki más, nem rendelkezik több hónapos tartalékkal. Arról nem is beszélve, hogy sokkal több költséget jelent számukra fellépő ruha, smink, technikai eszköz beszerzése, mert ezek a művészek maguknak vásárolnak meg mindent, amire a piacképes produkcióikhoz szükség van. Költségesebb az életmódjuk, hiszen a rendszeres színpadra lépéshez fizetniük kell az ehhez szükséges külsőért is. Azok a szervezetek, amelyek na-

gyon jól élnek az előadóművészekből – a koncert- vagy fesztiválszervezők, kiadók, minden olyan szervezet, amely abból szerzi a jövedelmét, hogy valamilyen módon zenét értékesít – most a kisujját sem mozdítja, hogy ezeknek az embereknek segítsen.

■ *Miközben például a zenemegosztó platformok bevétele a karantén idején egyre nőtt.*

– Jelenleg is perben állunk az egyik nagy zenemegosztóval, mert még azt sem hajlandó Magyarországon megfizetni, ami a muzsikuskoknak járna... Egyébként ez a cég más országokban komoly összeget ajánlott fel zenészeknek a vészhelyzetben a nehézségek enyhítésére. Magyarországon azonban azt látom, hogy nincs minimális szolidaritás sem, nem becsülik meg a zenészeket azok sem, akik belőlük élnek... Szerencsére azért nem minden területen ilyen a helyzet! Éppen most készítetünk egy felmérést a szimfonikus zenekari intézmények foglalkoztatási és bérvizonyairól, s nagy büszkeséggel és elismeréssel tudok csak szólni az együttesek vezetőiről, fenntartóiról, s az államról. Ugyanebben az időszakban ugyanis azok a zenészek, akik úgyszintén koncerteken játszanak, 100 százalékban kapták meg a fizetésüket. Csak dicsérni tudom azokat, akik ebben közreműködtek, akik így döntöttek, s megfelelő erkölcsi érzékkel foglalkoztak az ügygel. Ezek a vezetők úgy vélték, hogy azoknak, akik miatt a közönség be megy a koncertekre, kell az első helyen állniuk. Sajnos a piac másik részén a szereplők ennek az ellenkezőjéről tettek tanúbizonyságot. Szomorú az is, hogy ismét bebizonyosodott, a muzikusok jelentős része naiv, csak a művészetet foglalkozik, nem azzal, hogy ilyen helyzetben hogyan

boldoguljon. Azoknak, akik pedig csak az üzletet látják a területen, hosszú láncolata alakult ki, és az 'élelmezési lánc' végére került a zenészek döntő többsége, a sztárok, vagy bulvárhősök kivételével. Szerencsére a klasszikus zene esetében ez így nem mondható el.

■ *Sok éves szakszervezeti harc is rejlik a mögött, hogy a szimfonikus zenekarok státusszal foglalkoztatják a művészeket...*

– Igen, de azért nem csak a saját érdemünk, hogy mindez így alakult, voltak ebben partnereink is. A támogatások kapcsán pedig azt még hadd mondjam el, hogy mi a civil életből sosem kértünk semmit, akadt azonban egy ismeretlen, nem zenei cég vezetője, aki levélben érdeklődött, hogyan segíthet, majd utalta is a támogatását, amit mi szétosztottunk. De hasonló levél nem érkezett a szakmából, miközben pontosan tudjuk, hogy hány és hány haszonélvezője volt a zenészek munkájának. Persze, amíg a muzikusok ezt így tudomásul veszik, és nem tesznek ellene, addig így is marad minden. Sajnos mindez a világon mindenütt jelenlévő tendencia, Magyarországon azonban különösen háttérbe szorítják a zenészeket, akik neveltséges összegekért szerepelnek. Kérdés, hogy mi történne, ha összefognának, s azt mondanák: csak ennyiért játszunk, és ha ezt nem kapjuk meg, akkor az adott rendezvény elmarad... Nem ők veszítenék el ezzel a közönség szimpátiáját, hanem azok, akik nem hajlandóak a nekik járó összegeket kifizetni. Túl sokan élnek belőlük. Ha e téren változást lehetne elérni, akkor talán már tényleg olyan gázsikért zenélnének, amelyből akár vészhelyzet esetére is lehet tartalékolni...

R. Zs.

A Zeneművészek Nemzetközi Szövetségének (FIM) ajánlásai a zenekari zenészek munkába való biztonságos visszatéréséhez

I. Bevezető

1. A Covid-19 kitörése arra készítette a kormányokat, hogy a világjárvány megjelenésekor bezárják az élő előadások helyszíneit és megtiltsák a szabadtéri koncerteket. Ezek az intézkedések három hónap után térdre kényszerítették a zenei szektort. Ha kaptak is pénzügyi támogatást a zenészek, a zenekarok és más együttesek, ez összegében, időtartamában és a támogatással érintettek számában általában korlátozott volt. Gyakori eset, hogy a zenészek semmilyen támogatásra nem jogosultak.
2. A zenészek, a munkáltatók és a közönség közös kívánsága, hogy a koncerttermeket a lehető leghama-

rabb újranyissák és a művészi munka folytatódjék. Amint a világjárvány visszahúzódik, az adott ország helyzetétől függően az ilyen újranyitás fokozatosan engedélyezhető, de csak megfelelő biztonsági intézkedések elfogadása, végrehajtása és számonkérése mellett, hogy amikor a zenészek visszatérnek a munkába, védve legyenek a SARS-COV-2-nek való esetleges kitettségből eredő kockázatokkal szemben.

3. Ennek a dokumentumnak a célja, hogy
 - felhívja a zenei szakemberek figyelmét a kifejezetten a zenei előadásokkal összefüggő fertőzések kockázataira, és

- a munkavállalók legmagasabb szintű védelmét szem előtt tartva, általános elveket és ajánlásokat fogalmazzon meg e kockázatok kezelésére.

II. Általános ajánlások

4. A biztonsági intézkedések elfogadottságának és eredményességének a bizalom az alapja. A megfelelő bizalom megteremtése érdekében a biztonsági intézkedéseknek világosaknak, érthetőeknek, írásba foglaltaknak és következtetéseknek kell lenniük minden ország minden egyes helyszínén.
5. Ahol a kockázatokat nem lehet pontosan megbecsülni, vagy ha az egészségügyi szakértők véleménye egymástól eltér, a legkisebb kockázattal járó lehetőséget kell előnyben részesíteni. A legjobb példa erre talán a cseppfertőzés kockázata, amelynek dokumentáltsága messze nem teljes. Ennek a kockázatnak a kezelésére jó válasz lehet a maximális távolságtartás és az arcmaszok viselése.
6. Ha a munkavállalónak kétségei vannak a munkahelyen biztosított védelem szintjét vagy a munkába járás kockázatait illetően, főszabály szerint mentesíteni kell őt minden munkavégzési kötelezettség alól.

III. Biztonsági intézkedések elfogadása

7. A biztonsági intézkedéseknek és az erről szóló információknak a zenészek rendelkezésére kell állniuk mielőtt visszatérnek a munkába.
8. A biztonsági intézkedéseknek független egészségügyi és tudományos kockázatelemzésen kell alapulniuk.
9. Kétség vagy a tudományos közmegegyezés hiánya esetén a legbiztonságosabb védelmi intézkedéseket kell alkalmazni.
10. Semmilyen biztonsági intézkedést nem szabad elfogadni, közzétenni vagy végrehajtani a reprezentatív szakszervezetekkel való előzetes konzultáció és párbeszéd nélkül.

IV. Kockázati tényezők.

Érintkezés elkerülése a potenciálisan fertőzött személyekkel

11. Azokat a zenészeket, akiknek (a rendelkezésre álló egészségügyi információk alapján) egy vagy több fertőzéses tünete van, fel kell menteni a próbákon és előadásokon való részvétel alól. Szigorúbb intézkedések (például rendszeres lázmérés előírása) esetén figyelemmel kell lenni arra, hogy ezek sérthetik a személyes egészségügyi adatok bizalmas kezelését.
12. Távolságtartás: két személy közötti távolságnak mindig meg kell haladnia a minimálisan előírt mértéket. A próbák vagy előadások során ennél nagyobb mozgástérre is szükség lehet a játék közben végzett természetes mozdulatok miatt. A padlón elhelyezett jelölések segíthetnek a szükséges távolság láthatóvá tételében. Mivel a minimálisan előírt távolság országonként eltérhet, kétség esetén a legbiztonságosabb

megoldást (a legnagyobb távolságot) kell alkalmazni. Ebből az is következik, hogy két zenész nem osztozhat egy kottaállványon.

13. A munkavégzés helyének alapterülete és légtere határozza meg az egyidejűleg ott tartózkodható személyek maximális számát. Ennek meghatározása a minimálisan előírt távolságtól (ld. a 12. pontot) és a helyiség légáramlásának egyéb jellemzőitől (ld. a 19. pontot) függ, amelyeknek áttekinthetőnek és könnyen megállapíthatóknak kell lenniük. A légáramlási jellemzőket figyelembe kell venni annak megállapításakor, hogy a helyiség hogyan használható próbákra vagy koncertekre.
14. Ha egy helyiséget egyszerre több személynek kell használnia, ajánlott a külön bejárat és kijárat biztosítása. Ez az intézkedés leginkább akkor fogantósítható, ha annak ellenőrzése a bejáratnál és a kijáratnál is megtörténik. Ez ugyanakkor akadályozhatja a várókba vagy a mosdókba való belépést, amelyek jellemzően egyetlen bejáratral rendelkeznek.
15. A várók és a mosdók további gondokat okozhatnak, például szűkös terek vagy a gyakori fertőtlenítési igény miatt. Ha a váró használata nem biztosítható, megoldást kell találni a hangszertokok, a ruházat és más személyes tárgyak biztonságos tárolására (amelyek szintén potenciális vírusforrások). Ha a mosdók használata nem biztosítható, a próbák és koncertek hosszát korlátozni kell.
16. Szűk területen egyirányú forgalmat kell kialakítani a minimálisan előírt távolság megtartása érdekében. Az egyértelmű eligazító jelzéseknek (padlón, falakon) a helyszín újbóli megnyitását megelőzően a helyére kell kerülniük.

Érintkezés elkerülése a potenciálisan szennyezett tárgyakkal

17. A bejáratnál és az épület más részeiben víz-alkohol oldatot tartalmazó adagolóknak kell megfelelő mennyiségben rendelkezésre állniuk.
18. A kilincsek, kottaállványok, székek stb. potenciális vírusforrások, amelyeket a megfelelő termékekkel rendszeresen fertőtleníteni kell. Különösen a kottaállványok és székek fertőtlenítését kell elvégezni minden olyan alkalommal, amikor azokat egy másik zenész fogja használni.

A cseppfertőzés elkerülése

19. Az épületeken belüli légkeringés, légcsere és légszűrés helyszínenként eltérő. Minden eset más, ezért egyedi mérlegelésre van szükség, mielőtt a helyszínt újra megnyitnák a zenészek és a közönség előtt.
20. Épületen belül arcmaszok viselése ajánlott.
21. A közönséges arcmaszok nem véd megfelelően a cseppfertőzés ellen. Maximális hatékonyságot azzal lehet elérni, ha az egy helyiségben tartózkodók mindegyike maszkot visel.

22. Az arcmaszka és a fúvós hangszerek kizárják egymást. Ilyen esetben a maszkot pajzzsal vagy független egészségügyi, illetve tudományos szakemberek által ajánlott más, hasonló szintű védelmet nyújtó védőeszközökkel kell kiváltani.

V. Szabadtéri előadások

23. A cseppfertőzés szempontjából a szabadtéri előadások kevesebb kockázattal járhatnak, mint a beltéri előadások. Számos szempontot azonban továbbra is gondosan meg kell vizsgálni, például: biztonságos utazás az előadás helyszínére, megfelelő távolságtartás, a hangszertokok és személyes tárgyak biztonságos tárolása, a székek és kottaállványok kezelése és fertőtlenítése, biztonságos hozzáférés a mosdókhoz (vagy az előadás időtartamának korlátozása), a közönség jelenlétével összefüggésben felmerülő kérdések, valamint a kiszámíthatatlan időjárási viszonyoknak (hőmérséklet, páratartalom, szél, eső...) való kitértéssel kapcsolatos gyakori problémák.

VI. A szociális partnerek közötti bizalom megeremtése és fenntartása

24. A zenészszakszervezetek és a munkáltatók ugyanazt akarják: visszatérni a munkába, amint lehetséges. Ugyanakkor abban, hogy a gyakorlatban mi a

„lehetséges”, alkalmanként eltérhetnek a vélemények. Egyes munkáltatók hajlamosak lehetnek kisebbíteni bizonyos kockázatokat, a szakszervezetek azonban kötelesek mindent megtenni azért, hogy az általuk képviselt munkavállalóknak a legmagasabb védelmet biztosítsák. Erre való jogosultságukat a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet C155. számú egyezménye is elismeri¹. Olyan határozatot vagy ajánlást tehát, amely érintheti munkavállalók egészségét és biztonságát, csak az őket képviselő szakszervezetekkel való előzetes egyeztetést követően lehet meghozni és közzétenni.

VII. Az egészségügyi információk ajánlott forrása

Risikoeinschätzung einer Coronavirus-Infektion im Bereich Musik, May 19th, 2020 (Universitäts Klinikum Freiburg, Freiburger Institut für Musikermedizin).

<https://www.mh-freiburg.de/fileadmin/Downloads/Allgemeines/RisikoabschaetzungCoronaMusikSpahnRichter19.5.2020.pdf>

¹ Ld. a 2000. évi LXXV. törvényt a munkavállalók biztonságáról, egészségéről és a munkakörnyezetről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1981. évi 67. ülészakán elfogadott 155. számú Egyezmény kihirdetéséről

Társadalmi távolságtartás a zenekaroknál

A cím már önmagában nonszensz. De hiába, ha a hátunk mögött orvul belopakodó koronavírus pandémia miatt éppen a leginkább „társas” együttműködést igénylő munkavégzés szereplőit parancsolták le elsőként a színpadról és vélhetően ők lesznek a legutolsók, akik visszatérhetnek oda. Olyan kollégák is vannak – mindenekelőtt a szabadúszók és a szórakoztatóipar művelői – akik a váratlanul rájuk törő kényszerpihenő miatt, legtöbbször megélhetési okokból, átmeneti időre más ágazatokban próbálnak munkát találni. Szerencsésebb kollégáikkal együtt ők is azon vannak, hogy mielőbb visszatérjenek eredeti hivatásukhoz. Következésképpen mindenki azon töri a fejét, hogy milyen egészségügyi óvintézkedések mellett tudna a járványveszély ellenére ismét munkába állni. Az alábbi körképben néhány megoldási kísérletet mutatunk be a legjelentősebb európai zenekarok és koncerttermek gyakorlatából.

A berlini Charité tudósai hét fővárosi zenekar felkérésére 13 oldalas tanulmányt készítettek a távolságtartásra vonatkozó ajánlásokkal, a közeljövőre tervezett próbákra és előadásokra vonatkozóan. Megállapították, hogy bizonyos feltételek megléte mellett a zenekarok talán ismét összeülhetnek. A javaslatok a Berlini Filharmonikusok, a Német Szimfonikus Zenekar (DSO), a Konzerthaus Zeneakara, a Német Opera és a Komische Oper, a Rádió Szimfonikus Zenekara és a Berlini Staatskapelle felkérésére készültek.

A hangszercsoportokra lebontott ajánlások a következők:

- a vonósok között 1.5 m-es távolságot kell tartani,
- a fafúvósok székei egymástól 2 m távolságra legyenek, a hangszereket egyszer használatos, eldobható vagy mosható kendővel kell tisztítani, illetve mentesíteni a pára- és nyállecsapódástól, míg a rézfúvósoknak további plexivédelmet javasoltak,
- az ütőhangszerekek székeit egymástól 1.5 m-re kell elhelyezni és kerülni kell a hangszerek és eszközök, mint pl. a verők közös használatát,

- a hárfákat és a billentyűs hangszereket elkülönítve, 1,5 m-es távolságra, kell elhelyezni,
- a karmester a próbák alatt legalább 2 m-re, a koncerten pedig 1,5 m-re legyen a muzsikusoktól.

Általános megelőző intézkedések:

- a tünetek ellenőrzése: napi önvizsgálat a Covid-19 fertőzésre utaló klinikai tünetek meglétére vonatkozóan: láz, köhögés, orrfolyás, torokfájás, légzési nehézség, fejfájás, izületi fájdalmak, emésztőszervi panaszok, gyengeség, szaglás és ízlelés hiánya. Amennyiben egy vagy több tünetet tapasztal magán a zenekari művész, akkor otthon kell maradnia és értesítenie kell az orvost a SARS-CoV-2 teszt elvégzése érdekében.
- a munkaadó a Covid-19 járvány tekintetében a Robert Koch Intézet által megadott kritériumok alapján magas kockázatba sorolt munkavállalók számára felmentést ad a foglalkozásegészség keretében. Amennyiben szeretnék, akkor az idősebb munkavállalók továbbra is részt vehetnek a munkában.
- a kézfertőtlenítést és a zsebkendőbe való köhögéstüszentést be kell tartani. Legalább a munkahelyre való érkezéskor és távozáskor fertőtleníteni kell a kezét.
- legalább 1.5 m fizikai távolságot kell tartani a munkavállalókkal történő szokásos érintkezéskor. A szájmascokot a hangversenytermen kívül az öltözőkben kell őrizni, a színpadon használatuk már nem kötelező.
- az öltözők, gyakorlók és mosdók szokásos takarítása,
- a légkondicionálók csak az előírt német szabvány szerint működhetnek. Alternatív megoldásként rendszeres szellőztetés javasolt.

A tanulmány ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az alkalmazás során figyelembe kell venni a további járványügyi tapasztalatokat és az új kutatási eredményeket. Ugyanakkor rámutat arra is, hogy a közönség védelme érdekében hozott biztonsági intézkedéseket külön kell kidolgozni.

Stefan Willich professzor a Charité Társadalmi Egészség-, Járványügyi, és Egészség- gazdaságtani igazgatója elmondta, hogy „a tanulmány fontos alapot teremt a zenekari próbák és koncertek megrendezéséhez. Mindazonáltal, kezdetben a megvalósításnak összhangban kell lennie az egyértelmű megelőző intézkedésekkel, beleértve az 1,5 m-es távolságot a vonósok és a 2 m-es távolságot a fafúvósok számára.”

Néhány héttel a berlini zenekarok után a Bécsi Filharmonikusok is megrendeltek egy kutatást, ami a zenekari muzsikuskok lélegzetét vizsgálta játék közben. A bécsiieknél a vonósjátékosok légzését vizsgálták a kutatás részeként. A Bécsi Filharmonikus Zenekar közzétette a kutatás eredményét, ami arra irányult, hogy hangszerjáték közben a muzsikuskok lélegzete milyen messzire jut. A vizsgálat nyilvánvalóvá tette, hogy szemben bizo-

nyos elméletekkel, nincs nagyobb rizikója a Covid-19 terjedésének a hangszerjáték során.

A kutatás, amire május elején került sor, a zenekar tagjainak közreműködésével valósult meg. Mindegyik játékos orrába aerosolos eszközt helyeztek, amin keresztül finom keveréket juttattak a tüdejükbe. Ezt követően fekete vászon elé ültették őket, homlokukon nagyon erős világítással és játék közben lefényképezték. Ez a módszer lehetővé tette, hogy megfigyeljék milyen messzire jut el a kilélegzett pára a levegőben.

Az eredmények azt mutatták, hogy a vonósok esetében nem volt különbség abban a tekintetben, hogy a lélegzet milyen messze jutott el a játék közben, illetve a nyugalmi helyzetben történő kilégzésnél. Az apró cseppek legfeljebb 50 cm távolságra jutottak el. A réz- és fafúvós játékosoknál a légzéstechnikától függetlenül a száj közelében figyeltek meg párafelhőket, míg a hangszernyílások környékén nem lehetett jelentősebb mennyiségű párafelhőt felfedezni. Egyetlen kivételt a fuvola jelentett, ahol a cseppek a játékostól mintegy 80 cm-re is eljutottak, ami azonban még mindig a fizikai távolságtartás megengedett legkisebb határán belül maradt.

A vizsgálat arra a konklúzióra jutott, hogy a zenekarban együtt muzsikáló zenekari tagok nincsenek jobban veszélyeztetve, amennyiben betartják az egymástól való legalább egy méteres távolságot. Daniel Froschauer hegedűművész, a Bécsi Filharmonikusok elnöke úgy nyilatkozott, hogy a legmagasabb színvonalat tudják nyújtani, ha ésszerű körülmények között játszhatnak, hogy mind zeneileg, mind művészileg a szokásos módon működhessenek, a zenekari hangzás homogenitásának és minőségének garantálása érdekében. Június 11-ig Ausztriában 16 936 koronavírus-megbetegedést regisztráltak és 674 haláleset fordult elő. Ezért május végétől ismét rendezhetnek hangversenyeket, legfeljebb 100 főnyi közönség előtt. Július elsejétől ez a szám 250-re emelkedik, augusztus 1-jétől pedig 500 személyes koncerteket tartanak majd.

Eközben azonban a többi osztrák zenekar sem maradt tétlen. Közülük nyolcan levéllel fordultak az osztrák kulturális államtitkárhoz, hogy miként lehetne a járványveszély idején ismét koncerteket tartani.

A nyolc zenekar igazgatója nyílt levélben szólította fel az osztrák kormányt is a hangversenytermi előadások megtartására. Levelükben azzal érveltek, hogy a hangversenyek nem csak gazdasági szempontból fontosak, hanem „társadalmi-egészségügyi tekintetben is rendkívül nagy jelentőségük van.”

Az osztrák kulturális államtitkárhoz, Ulrike Lunacekhez intézett levél leszögezi, hogy ha a kiskereskedelem és az oktatási intézmények már újra megnyithatták kapuikat, akkor a kulturális szervezeteket is azonos elbánásban kell részesíteni. Rámutat, hogy március óta semmilyen kulturális eseményt nem engedélyeztek, és hogy a művészet és a kultúra – de különösképpen a zene – hozzájárul az emberek egészségének jobbá tételéhez.

Nem utolsósorban pedig maguknak a muzsikuskoknak is lehetővé kell tenni, hogy gyakorolhassák hivatásukat, saját egészségük megőrzése érdekében.

A levélhez mellékelte dokumentum részletezi azokat az intézkedéseket, amelyeket a zenekarok terveznek bevezetni annak érdekében, hogy visszatérhessenek a színpadra. Ez garantálja, hogy kizárólag teljesen egészséges muzsikuskok és munkatársak vegyék fel ismét a munkát, a magas kockázatba tartozó munkavállalók teljes mentesítése mellett. A művészek egészségi állapotát naponta ellenőriznék, és aki koronavírusra utaló tüneteket mutat, annak megtiltanák az épületbe való belépést. Valamennyi zenekari művésznek meg kell

tartania a legalább egy méteres távolságot, a fafúvósokat pedig plexifallal választanak el. Az olyan hangszereket, mint például a timpani csak egyetlen játékos használhatná. A színpadon kívül kötelező lenne a védőmaszk viselése. Rendkívüli takarítási időket iktatnának be, fertőtlenítéssel és gyakori szellőztetéssel egybekötve.

A levelet a linzi Bruckner Zenekar, a grazi Filharmonikus Zenekar, a Karintiai Szimfonikus Zenekar, a salzburgi Mozarteum Zenekara, az ORF Szimfonikus Zenekara, az innsbrucki Tiroli Szimfonikus Zenekar, az alsó-ausztriai Tonkünstler Zenekar, valamint a Bécsi Szimfonikus Zenekar vezetői írták alá.

A kulturális államtitkártól azt várják, hogy bemutasson egy tervezetet arra vonatkozóan, hogy a kulturális eseményeket milyen menetrend szerint rendeznék meg júliusban és augusztusban. Az államtitkár asszony mindezt a Covid-19 járvány terjedésének alacsony számaitól tette függővé.

A Bécsi Filharmonikus Zenekar júniustól azonban már ismételten élő hangversenyeket rendez, éppen annak a maga az együttes által megrendelt vizsgálatnak köszönhetően, ami igazolta, hogy a közös muzsikálás nem jelent fokozott kockázatot az előadóművészekre. A Musikverein kapuját a közönség védelmében természetesen a társadalmi távolságtartás új szabályainak megfelelően csökkentett számú közönség előtt nyitják meg.

A júniusban rendezendő hangversenyek műsorát „Ismét játszunk” szlogennel a Filharmonikusok honlapján tették közzé a következő üdvözlő szöveg kíséretében: „Nagy örömünkre szolgál, hogy hosszú szünet után fokozatosan ismét folytathatjuk koncertező tevékenységünket a Musikvereinben kislétszámú közönség előtt rendezett egyéni hangversenyekkel. A hivatalos előírások miatt a férőhelyek száma rendkívül korlátozott, épp ezért nincs nyilvános jegyértékesítés. Alacsony számú kontingens áll a családtagok és azon támogatóink rendelkezésére, akik mellettünk álltak a válság idején. Szí-

A Berliini Filharmonikusok, Kirill Petrenko és Christiane Karg egyik koncertje élő adásban a távolságtartás jegyében, üres nézőtérrel. (Forrás: The New York Times)

ves megértésüket kérjük és mindent megteszünk annak érdekében, hogy minél szélesebb közönséghez eljussunk a közvetítések és streaming révén. Reméljük, hogy ismét találkozhatunk Önökkel, amikor októberben elkezdődnek bérletes hangversenyeink!”

Ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet honlapjukon, hogy a júniusi program teljesen eltér az erre a szezonra eredetileg tervezett, és a járvány miatt lemondott műsorsortól, ezért az azokra előre megváltott jegyek és bérletek a most meghirdetett koncertekre nem érvényesek. A koncerteket az Aranyteremben és a kisebb befogadóképességű Üvegteremben egyaránt 100-100 fő számára rendezik meg, kizárólag internetes elővétel mellett. A közönség számára az épületbe való belépéskor kötelező a maszk viselése, amit csak a kijelölt ülőhely elfoglalását követően lehet levenni. A hangversenyek 50-70 percig tartanak, szünet közbeiktatása nélkül, annak érdekében, hogy elkerüljék a közösségi terekben való tömörülést. Az egyes ülőhelyek között szabad helyek lesznek, és szervezési okokból az egy háztartásban élők sem ülhetnek közvetlenül egymás mellé.

Az első koronavírusos koncertet a bécsiek június 5-én tartották Daniel Barenboim zongoraművészi és karmesteri közreműködésével, aki Mozart K. 595-ös jegyzékszámú B-dúr zongoraversenyét adta elő Beethoven V. szimfóniájának társaságában. A júniusi egyéni hangversenyek során fellép a Musikvereinben többek között Riccardo Muti, és Franz Welser-Möst egy-egy Schubert- és Josef, Johann, illetve Richard Strauss-programmal, a Bécsi Szimfonikus Zenekar Philippe Jordan és Manfred Honeck vezényletével, valamint szólóestekre és kamarakonzertekre is sor kerül Julian Rachlin, Daniel Barenboim, Rudolf Buchbinder, az Artis Quartet, az Alban Berg Együttes és az Altenberg Trió részvételével.

A járványtól leginkább sújtott Olaszországban is újrarendül június 15-től a hangversenyélet, magától értetődően rendkívül körültekintő biztonsági intézkedések

mellett. Az olasz kormány bejelentette, hogy június 15-től ismét engedélyezik a hangversenyek és színházi előadások megtartását zárt és szabad térben egyaránt, amennyiben a rendezők egy sor intézkedést foganatosítanak a közegészség megóvása érdekében. Ezek közé az intézkedések közé tartozik, hogy valamennyi helyet elővételben kell értékesíteni, és két ülőhely között legalább egy méter távolságot kell tartani, a közreműködőket is beleértve. A beltéri előadásokon legfeljebb 200 néző vehet részt, míg a szabadtéri rendezvényekre akár 1000 férőhelyet is értékesíthetnek. Az egyes tartományok vezetősége azonban eltérhet ettől, a tartomány járványügyi statisztikai adatainak figyelembe vételével. Maszk viselése mindenki számára kötelező, és csak 37,5 °C alatti hőmérséklettel lehet belépni a helyszínre. A közönséggel közvetlenül érintkező személyzetet pedig megfelelő védőruházattal kell ellátni. Az olasz kormány ezen túlmenően számos további megelőző intézkedésről rendelkezett, beleértve a fertőtlenítést és a szellőztetést, a közönség mozgását a közösségi terekben, a jegypénztáraktól kezdve a folyosón át a büféig. Valamennyi területet folyamatosan takarítani és fertőtleníteni kell, továbbá információs táblákat, videóüzeneteket és hirdetőtáblákat kell kihelyezni amelyek révén tájékoztatják a közönséget a biztonsági intézkedésekről és a megelőzés fontosságáról.

Az első olyan komolyzenei fesztivál Olaszországban, amelyen a járvány kitörése óta ismét nyilvános koncerteket rendeznek, a Riccardo Muti nevével fémjelzett Ravezzani Fesztivál lesz.

A sorban 31. Ravezzani Fesztiválon június 21. és július 30. között mintegy 40 rendezvényre kerül sor. A nyitóhangversenyt Riccardo Muti vezényli, akárcsak 30 évvel ezelőtt, szinte napra pontosan a legelső hangversennyel megegyezően, ugyanazon a helyszínen, a 15. századi Rocca Brancaleone erődíjében, a Luigi Cherubini Ifjúsági Zenekar és Rosa Feola közreműködésével.

Mivel a fiatal művészek – akiknek megélhetését nagyon súlyosan érintette a válság –, voltak a világjárvány egyik leghátrányosabban érintett áldozatai, ezért az ő megsegítésükre döntöttek úgy a fesztivál szervezői, hogy elsősorban nekik kínálják fellépési lehetőséget. Ennek következtében a 2004-ben Riccardo Muti által alapított Luigi Cherubini Ifjúsági zenekar, ami a 30 év alatti hivatásos olasz muzsikusoknak kíván tapasztalatszerzési lehetőséget teremteni, öt különböző programban működik közre ezen a nyáron.

Az előadásokat természetesen a kormány megelőző intézkedéseit és a társadalmi távolságtartás előírásait szigorúan betartva rendezik meg. A közönség mind a 250 tagjának kötelező lesz maszkot viselnie, és egyenkénti beléptetésre kerül sor. Már most készülnek azonban a 2021. évi Ravezzani Fesztiválra, amit az észak-olasz város leghíresebb tiszteletbeli polgára, Dante Alighieri jegyében tartanak meg, halálának 700. évfordulóján.

Miközben Európa hangversenytermeiben és szabad-

téri fesztiváljain lassan újra indul az élet, a londoni Southbank Centre, az Egyesült Királyság legnagyobb művészeti és kulturális szervezete, ami nyolc zenekarnak ad otthont, a 2020–2021 pénzügyi évben a legjobb forgatókönyv esetén is legkevesebb ötmillió font értékű veszteséggel számol, valamint arra figyelmeztet, hogy egészen 2021 áprilisáig szüneteltetheti működését, amennyiben nem kap további támogatást a kormánytól, tekintve, hogy szeptemberre feléli valamennyi tartalékát. A Southbank Centre bevételeinek mintegy 37%-a származik támogatásból. A maradék a jegybevételből, a bár, kávézó és étterem jövedelméből, valamint konferenciák és más rendezvények bevételeiből tevődik össze. Mivel a járványügyi intézkedések megkövetelik a társadalmi távolságtartást, ezért csak kislétszámú rendezvényeket tarthatnának, aminek következtében a veszteségük akár a 11 millió fontot is elérheti, amennyiben nem a normál üzemmódban működnek. Ezért a központ vezetői úgy gondolják, hogy a várható veszteség csökkentése érdekében szükséges lenne a működés szüneteltetése. Gillian Moore, a Southbank Centre zenei igazgatója úgy nyilatkozott a The Guardian című lapnak, hogy „dolgozunk a muzsikusok biztonságán, mint például hogy milyen távolságra legyen elhelyezve a harang a harsonától, hogy ne járjon kockázattal. A Royal Festival Hall befogadóképessége 2700 fő de a társadalmi távolságtartásnak való megfeleléssel, csak kevesebb, mint 800 főt fogadhatnánk. Az ebből fakadó veszteség horribilis.”

Hamburg néhány éve megnyílt csodálatos koncertpalotája, a koronavírus miatt március közepe óta szintén zárva tartó Elbphilharmonie, szeptembertől tervezi a koncertek megrendezését, egy olyan „Book now, pay later” jegyértékesítési rendszerben, amely szerint az előre „megvásárolt” jegyeket csak később kell kifizetni. Május 25-től ugyan részlegesen megkezdte működését, és a jegyek is lefoglalhatók május 26. óta, de ezeket csak akkor kell kifizetni, ha legkésőbb hat héttel a koncert dátuma előtt bizonyossá válik, hogy a hangverseny valóban megrendezésre kerül. Közel hat hónap szünet után az első koncerten a Pittsburghi Szimfonikus Zenekar lép majd fel, Manfred Honeck vezényletével, valamint Anne-Sophie Mutter közreműködésével, Beethoven születésének 250. évfordulója tiszteletére. Az NDR Elbphilharmonie Zenekar (Északnémet Rádiózenekar) zeneigazgatója, Alan Gilbert és Leonidas Kavakos hegedűművész közreműködésével Sztravinszkij „Concerto in Re” című művét adja elő, a 2021 áprilisára tervezett „Sztravinszkij Hamburgban” címmel rendezendő fesztivál mintegy előzeteseként. A Sztravinszkij tiszteletére rendezett fesztivál mellett a jövő évadra olyan további kiemelt hegedűs eseményeket is terveznek, mint Patricia Kopatchinskaja hatnapos vendégszereplése.

Kaizinger Rita

Digitális hangversenyek

A koronavírus járvány terjedésével párhuzamosan bejelentett koncertterem-bezárások, lemondott hangversenyek nyomán a muzsikások találatekonysága nem ismert határokat. A kisebb-nagyobb házi kivitelezésű internetes karantén-koncertek mellett a legnagyobb együttesek is igyekeznek fenntartani a közönség érdeklődését a legtöbb esetben ingyenes közvetítésekkel a szociális médián vagy saját honlapjukon keresztül.

Ahogy a világ kisebb-nagyobb városaiban sorra bezárták a színház- és koncerttermeket a járvány terjedésének visszaszorítása érdekében, az előadó-művészeti intézmények és maguk a művészek is egyre inkább az internet felé fordultak, hogy live streaming közvetítések által eljussanak az egyre növekvő létszámú internetes közönséghez honlapjukon vagy a szociális médián keresztül.

Néhány hangversenyterem, illetve nagyzenekar, mint a **Berlini Filharmonikusok** a néhány éve indított digitális koncertterem révén, amelyik évente mintegy 40 koncertet sugároz és több száz, a műfaj legjobbjával készült archív felvételt őriz, már korábban felkészült a „belépődíjas” internetes szolgáltatásra. Az együttes a járvány miatt bezárt Filharmonióban március 12-én Simon Rattle vezényletével, közönség nélkül tartotta utolsó koncertjét. Luciano Berio Szimfónia nyolc hangra és zenekarra, valamint Bartók Concertóját adták elő üres nézőtér előtt. A közönség iránti gesztusként a koncert ingyenesen megtekinthető volt mindenki számára, aki március 31. előtt regisztrált. Az élőben közvetített, illetve archív koncerteket interjúk és dokumentumfilmek egészítik ki.

A **Drezdai Filharmonikus Zenekar** az elmaradt hangversenyek helyett az együttes, valamint a zenekari muzsikások felvételeit tette elérhetővé az együttes YouTube csatornáján és az Instagramon keresztül a műsorszerkesztők rövid ismertetésekkel, valamint a szintén ingyenesen elérhető műsorfüzetekkel kiegészítve. A drezdai művészek még egy online zenekari próbát is összehoztak Weber Euryanthe nyitányából, ami szintén elérhető a YouTube-on: <https://www.youtube.com/watch?v=jOlyvq0Fv5Q>

A **Régi Zene Akadémia** (Academy of Ancient Music) a koronavírus járvány idején vasárnap délutánonként 'Streaming Sundays' címmel teljes terjedelmében HD minőségben közvetít koncerteket a YouTube csatornáján. A koncertek díjmentesen elérhetők és az együttes óhaja szerint „a szépség és a megkönnyebbülés pillanataival ajándékozzák majd a nézőket”.

A **Melbourne-i Szimfonikus Zenekar** a betervezett koncerteket közvetíti YouTube csatornáján, és arra kéri a közönséget, hogy enyhítse a jegyeladásban bekövetkezett bevételkiesést adományokkal, vagy ajánlja fel a megvásárolt jegy árát.

A **Liverpooli Királyi Filharmonia** az idei évad élőben közvetített koncertjeit tette elérhetővé Facebook-oldalán, illetve honlapjának live stream menüpontjában.

A **BBC Proms** nyári koncertsorozat idei programjában archív felvételeket és élő koncerteket is terveznek a londoni

Royal Albert Hall közönségével, ha a koronavírus-járvány korlátozásainak enyhítése lehetővé teszi. A szervezők közlése szerint az a cél, hogy a zenészek a két hónapig tartó koncertsorozat utolsó két hetében már élőben muzsikálhassanak. „A zárókoncert szeptember 12-én szívbe markoló és páratlan lesz” – olvasható a BBC News honlapján. A rendezvénysorozatot Beethoven 9. szimfóniájának virtuális előadása nyitja, amelyet több mint 350 zenész ad elő július 17-én az után, hogy otthonaikban felvették játékaikat.

A 2020-as évad az eddigi Proms-koncertek televíziós, rádiós és online felvételeivel fog folytatódni. A közönség is választhat majd, milyen műveket szeretne hallani.

David Pickard, a Proms igazgatója nagyon reméli, hogy augusztus végétől már lehetnek élő koncertek. Az előadókat, zenekarokat és énekeseket később fogják kiválasztani, amikor már világossá válnak a közösségi távolságtartás előírásai arra az időszakra.

Zenetanulás a virtuális térben

A járványveszély miatt az iskolák egyik napról a másikra történt hirtelen bezárása a digitális térbe átirányított oktatással, nem csak a közismereti tanárokat és a szülőket, érte felkészületlenül, hanem a zenetanárokat is. Jóllehet évek óta szó esik az oktatás digitalizálásának szükségességéről, arra senki nem számított, hogy ez egy csapásra fog bekövetkezni Magyarországon, minden előkészítés, de legfőképpen a szükséges eszközök és megfelelő módszertan nélkül. Az internetes térben körülnézve, azonban van néhány olyan zenei szervezet és előadóművészeti intézmény, amely változatos megoldásokkal és hasznos ötletekkel igyekszik honlapján a zenetanárok és a zenét tanulók segítségére sietni

A **Benedetti Alapítvány** hetente három alkalommal, kedden, csütörtökön és vasárnap délután jelentkezik angol nyelvű online zeneórával a honlapján, „Live at Five” címmel. A Nicola Benedetti hegedűművész által létrehozott alapítvány emellett napi rendszerességgel tart órákat különböző művésztanárok közreműködésével a zenetanuláshoz kapcsolódó olyan témákban, mint a ritmusgyakorlatok, gyakorlási ötletek, jazz-improvizáció, játékos feladatok kezdő vonóshangszer tanulóknak, illetve szolfézsórával: www.benedettifoundation.org

A **New York-i Lincoln Center Kamarazene Társaság** honlapján az elmaradt koncertek helyett közvetített élő koncertek és felvételek mellett mesterkurzusok és előadások is megtekinthetők, amelyek elsősorban a magasabb évfolyamos növendékek online tanulásához lehetnek hasznosak. <http://www.lincolncenter.org/video/page/the-chamber-music-society-of-lincoln-center>

A szintén kamarazene, továbbá vokális muzsikára és régi zenére specializálódott londoni **Wigmore Hall** honlapján a szabadon elérhető élő közvetítések mellett korábbi felvételek és mesterkurzusok is megtekinthetők. <https://wigmore-hall.org.uk>

Kaizinger Rita

Negyedik Nemzetközi Libero Canto Konferencia, Bécs 2020. február

2020. február 19–23. között Bécsben rendezték meg a Negyedik Nemzetközi Libero Canto Konferenciát a New Yorkban működő Libero Canto School of Singing (a továbbiakban: Énekiskola) szervezésében. A „la via al libero canto”, magyarul „a szabad éneklés útja” alapítója, hirdetője és első tanítója Szamosi Lajos (1894–1977) hangpedagógus, énektanár volt, aki egy olyan ének- és beszédpedagógiai rendszert dolgozott ki, amely felszabadítja a gátlások, feszítések és görcsök merevsége alól az előadóművész egész szervezetét, a hangadást és a művészi kifejezést.

Szamosi Lajos énekesnek tanult Budapesten, Párizsban és Berlinben. Zenei kultúrája, irodalomismerete és íráskészsége korán megnyilatkozott. 1917-től a *Nagyváradai Napló* foglalkoztatta zenekritikusként. 1928-ban Szabolcsi Bence őt kérte fel a *Zenei Lexikon* „Hangképzés” címszavának megírására. 1935 és 1977 között rendszeresen jelentek meg tanulmányai pszichológiai és orvosi szaklapokban is. 1939-ben Budapesten jelent meg *A szabad éneklés útja* című alapvető tanulmánya, amelyet 1947-ben a római Pszichoanalitikus Egyesület is kiadott. Dr. Joachim Flescher, az egyesület elnöke, előszavában többek között ezt írja: „Ez a tanulmány véleményem szerint talán a legjobb az eddig megjelentek közül a modern alkalmazott pszichológia területén”, továbbá a szerzőt olyan embernek nevezte, aki „kitűnő pszichológiai intuícióját össze tudja kötni az éneklés művészetében való nem mindennapos tapasztalataival”.

Szamosi Lajos 1944-ig Budapesten tanított, majd 1946–49 között Itáliában. Hazatérése után az Erkel Ferenc Nemzeti Zenede (később Bartók Béla Zenekonzervatórium) énektanára lett. 1957-ben Bécsbe emigrált. 1958-tól a bécsi Hochschule für Musik und Darstellende Kunst énektanára. A hatvanas évek elején haladó tanítványaiából létrehozta a Collegium Canticorum énekegyüttest. Az együttes repertoárján elsősorban olasz barokk vokális zene szerepelt, amely akkoriban újdonságnak számított az osztrák színpadokon. Szamosi Lajos a 16–18. századi itáliai vokális hagyományra építette fel pedagógiáját, mivel meg volt győződve arról, hogy ebben a zenei stílusban gyökerezik a későbbi dal- és operairodalom. Pedagógiai hitvallása *Pierfrancesco Tosi* alábbi szavaival fejezhető ki:

„Oh! Micsoda nagy mester a Szív! [...] A szív helyreállítja a természet hibáit, mivel lágyítja a hangot, amelyik éles, jobbá teszi a közömböset és tökéletesíti a jót: tudd, amikor a Szív énekel, nem tudsz hazudni, az Igaznak nagyobb meggyőző ereje van; végül is meggyőződ a világot.” (*Pierfrancesco Tosi: Osservazioni Sopra il Canto Figurato 1723*)

Kroó György 1990-ben így foglalta össze Szamosi Lajos rendszerét:

„[...] kivételesen magasfokú elméleti felkészültségű énektanárként mind a teória, mind a praxis oldaláról vizsgált és ellenőrzött igen széleskörű problematikát, másrészt, hogy az éneklés és az énektanítás kérdéseit egyszerre zenészként, fiziológusként, pszichológusként megközelítve rendszerét interdiszciplináris alapokra építette. [...] Nem ismerek semmi hasonlóan eredeti és mély gondolkodásra, valamint ilyen tehetségre valló munkát a vonatkozó magyar szakirodalomban, s úgy gondolom, hogy alapvető felismeréseit megújulásra érett és megújulás előtt álló művészeti életünk tovább nem nélkülözheti.”

Popper Péter, bár nem ismerte személyesen, írásai alapján így nyilatkozott Szamosiról:

„Ha egy mondatban foglalnám össze ennek a különös életnek a lényegét, az így hangzana: Mindhalálíg tartó erőfeszítés annak érdekében, hogy tanítványait visszasegítse egy kozmikus harmóniába, a test, a lélek és a szellem bonthatatlan egységébe. Ezért nevezte egy japán tanítványa a zene Zen mesterének.”

Szamosi Lajost munkájában gyermekei, Edvin (1924–2014) és Hedda asszisztensként segítették, és évtizedeken keresztül a tanítványai és munkatársai voltak; kutatásait, fejlődésének fázisait, módszereinek és eszközeinek elmélyítését, finomítását végigkísérték. Lajos halála után átvették apjuk pedagógiai munkáját, és saját tapasztalataik alapján továbbfejlesztették.

A New York-i Libero Canto Énekiskolát Deborah Carmichael és Cserjési Kinga, Szamosi Edvin tanítványai hozták létre 2015-ben. Deborah Carmichael, az iskola művészeti vezetője szervezte Szamosi Edvin New York-i énekkursusait 1990 és 2007 között. 2001-ben ő volt az Andrea Simon által rendezett *Libero Canto – Voice is Breath* című dokumentumfilm producere. Az

Énekiskola másik művészeti vezetője, Cserjési Kinga a Budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen diplomázott, és Hollandiában, a kilencvenes években ismerkedett meg a Libero Canto énekpedagógiával Heent Prins növendékeként.

Deborah és Kinga számos workshopot tartottak közösen, többek között 2013-tól 2015-ig együtt tanítottak a Deborah által szervezett Il Cuore Canta nyári énekkurzuson. 2013-ban létrehozták a La Compagnia Amarilli együttest, mellyel rendszeresen fellépnek Európában és Amerikában. Távlati terveikben a Libero Canto Énekiskola tanárképzésének elindítása is szerepel.

A Libero Canto Énekiskola Első Nemzetközi Konferenciájára 2016-ban Hollandiában került sor.

Itt találkozott először az a tanárokból, növendékekből és a Szamosi-családtagokból álló nemzetközi közösség, akik Szamosi Lajos pedagógiájának elkötelezett hívei és hirdetői maradtak az elmúlt évtizedek alatt. Ezután majdnem minden évben megismétlődött ez a találkozó, amely egyre nagyobb érdeklődésre tett szert a közösség tagjai körében.

A 2020 februárjában Bécsben megrendezett Negyedik Nemzetközi Konferenciára már 25 résztvevő érkezett Európából, Japánból, az Amerikai Egyesült Államokból és Kanadából. A konferencia résztvevői nyilvános énekórákon és az órákat követő hosszabb beszélgetések alkalmával ismerték meg egymás munkáját. Szamosi Hedda már harmadik alkalommal tisztelte meg az összejövetelt jelenlétével. Naponta tartott foglalkozásokat a tolongókból, 88 éves kora és törekeny egészsége ellenére. Élénk tekintet, érzékenység, lézerpontosságú figyelem, humor, gyermeki lelkesedés, bizalom és végtelen nyugalom jellemezte óráit.

A Libero Canto egy olyan énekpedagógia, amely bármely zenei stílust előadó énekes számára hasznos lehet – legyen az opera, jazz vagy könnyűzene –, mivel emberközpontú gyakorlataival a hangadáskor megjelenő izomfeszültséget képes lazítani és oldani. A tanár az egyén adott állapotához és az adott pillanathoz igazítva választja meg, melyik gyakorlattal és hogyan vezeti tovább a tanítványt a szabad éneklés felé. Ez a megközelítés segíthet bárkinek, aki a hangjával dolgozik, legyen az színművész, médiaszereplő vagy tanár, mert a légzés felszabadításával a beszédhang is felszabadul, erőteljesebbé és kifejezőbbé válik. A Libero Canto énekpedagógia lehetővé teszi, hogy sérülés nélkül és hosszú időn át használhatók legyenek a hangképzőszerveink. Az énekiskolával és a pedagógiával kapcsolatos további információ elérhető a www.libero canto.org weboldalon.

A konferencián jelenlevő tanárok és tanítványok így foglalták össze a konferencia tapasztalatait:

Az éneklésnek és a zenélésnek egyedülálló módon filozofikus megközelítése elképesztő hatással van az ember éneklésére. Hatással van az ember zenével való kapcsolatára és a

világról alkotott képére is. A szabad éneklés útja segített kialakítani a magam énekes nyelvét.

Földesi Johanna régi zenére szakosodott kamaraénekes, egyházzenesz és karvezető

Tanáraim – a klasszikus éneklés Nagy és Kiváló mesterei leginkább a hangképzési gyakorlatokkal, technikai megoldásokkal foglalkoztak. Magas zenei célokat tűztek ki, de nem kísérték el az elégedettségig és művészi kiteljesedésig. Szamosi Edvin tanítása 180 fokos fordulatot jelentett számomra. Amit tanultam tőle? Nem csináljuk a „hangot”, hanem hagyjuk, hogy megtörténjen. Az éneklésben a művészet és a technika alapja az elképzelés.

Peter Ludwig énekművész és Libero Canto énektanár

Nagyon sokat tanultam Hedda foglalkozásain mialatt figyeltem, hogy hogyan tanít. Sokkal mélyebben érzem a testemben, hogy ennek a munkának a középpontjában az az elképzelés áll, hogy a test és a lélek tudja, hogyan kell énekelni, ha nem állunk a folyamat útjába. Hedda ezt testesítette meg óráin. Ezt kommunikálta létével és az ujaival.

Marisa Michelson zeneszerző, énekes és énektanár, a Constellation kórus alapítója és művészeti vezetője

Amikor Heddával dolgoztam, olyan érzésem volt, mintha régóta nem lélegeztem volna, és azon csodálkoztam, hogy hogyan éltem ezt eddig túl. [...] Még sosem éreztem magam ennyire elengedettnek, magabiztosnak és igaznak. [...] Heddától azt is megtanultam, hogy az érzések csak érzések, és rendben van az is, ha megmutatjuk őket, és az sem baj, ha felvállaljuk belső örültségünket.”

Evelina Szamosi énekművész-hallgató

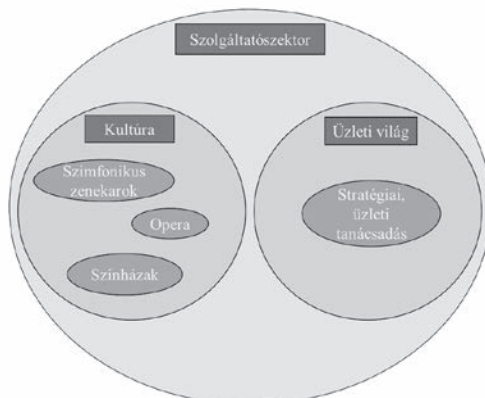
Azért szeretem a Libero Canto szemléletmódot, mert ez az első olyan megközelítés számomra, amelyik az egész szervezetemmel foglalkozik a művészetre való előkészítésben. Ez nem pusztán technika, kerüli a mechanikus, ellenérzésekkel átítatott gyakorlatokat, képzelőerővel és muzikális tudással helyettesíti őket. Nagyon hiszek ebben a munkában, amely a légzésem és elmém szabaddá tételén keresztül létfontosságú része saját művészetem kiteljesítésének.

Lilly Arbisser operaénekes
Kaizinger Rita

A kultúra és az üzleti tanácsadás találkozása

Éljenjáró nemzetközi zenekarokat vizsgálva merül fel a kérdés: miért szükséges 50 fős menedzsment-csapat egy 100 fős zenekarhoz? Hogyan tudja segíteni az üzleti tanácsadás és a menedzsment gondolkodás a kultúra szervezeteit – köztük a szimfonikus zenekarokat is? Az üzleti szemlélet talán mégsem áll olyan messze a kultúrától, mint ahogy azt elsőre gondolnánk.

Egyértelmű, hogy a kultúra területe és az üzleti világ számos tekintetben egymástól teljesen eltérő: az üzleti szférában a profitszerzés dominál, míg a kultúra esetében a társadalmi érték képzése, a kulturális értékek megőrzése és tovább örökítése az elsődleges cél. Ehhez azonban olyan működési modellre és bevételi struktúrára van szükség, amely lehetővé teszi a célok követését – azaz biztosítja a szervezetek „életben maradását”. Az említett két terület közötti különbségek ellenére feltételezhető, hogy vannak nagyon hasonló elemek is a szervezetek működésében, amelyek kiváló alapot nyújthatnak az egymástól való kölcsönös tanulásra. Korábbi kutatásaink rámutattak a menedzsment fontosságára a kultúra szférájában is: azok a – főként külföldi – zenekarok, amelyeknél a működést egy népes menedzsment-csapat támogatja, amely tagjai elválnak a művészeti vezetéstől, jelentősebb forrásokat tudnak mozgósítani, és így misztrójiukat jobban tudják teljesíteni. Mindez a professzionális működés fontosságára és a menedzsment értéktremető funkciójára enged következtetni. Vajon hogyan alakítható ki egy ilyen modell a kultúra szervezeteinél? A sikeresség alapvető feltétele, hogy a szervezetek a mindenkor fogyasztói igényekre adjanak választ, haladjanak a korral és reagáljanak a változásokra. Ezt szem előtt tartva hogyan lehet megújítani a fogyasztók számára nyújtott értékajánlatot, az érték teremtésének, nyújtásának és megragadásának módját? Milyen hasonlóságok és különbségek vannak a két terület jellemző üzleti modelljei között, illetve milyen tanulási pontok, együttműködési lehetőségek azonosíthatók?

1. ábra: A szolgáltatószektor két szegmensének találkozása – néhány elem kiemelésével

Hatékonyabb működés, kiegyensúlyozott projektportfólió – kreativitással fűszerezve

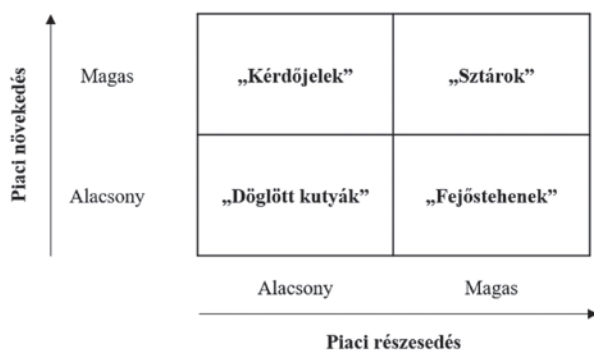
Üzleti tanácsadók bevonása, illetve menedzsment-gyakorlatok alkalmazása a kultúra szervezeteinél – köztük szimfonikus zenekarok esetében – hatékonyabb és eredményesebb működést eredményezhet, azaz segíti a szervezetet abban, hogy „jól” célokat kövessen, és azokat „jól” valósítsa meg. A stratégiaalkotás, a növekedés irányainak meghatározása, vagy a folyamatok optimalizálása mellett azonban más előnyök is azonosíthatók.

A digitalizáció kulcsfontosságú szerepet tölt be mindennapjainkban – különösen a koronavírus megjelenése óta. A vállalatok legtöbbje távmunkában folytatta működését, a kommunikáció fő platformja az internet lett. A különböző, munkavégzést segítő informatikai rendszerek napjainkban így még nagyobb jelentőségűvé váltak: segítik az együttműködést, munkafolyamatokat. Szektortól függetlenül minden területen relevánsak ezek a rendszerek: néhány fős menedzsmenttel rendelkező színházak éppúgy használják a munkafolyamatok nyomon követésére, dokumentumok rendszerezésére, mint akár több száz főt foglalkoztató termelővállalatok. A munkafolyamatok rendszerezése egyúttal indukálja a munkakörök, felelőségek azonosítását és újragondolását is, amely szintén a fejlődés egyik sarokköve lehet. Jelenleg sok esetben „fregoli munkakörben” működik a menedzsment, azaz mindenki abban segít, ami éppen aktuális feladat. A növekedés azonban igényli, hogy jól definiált munkakörök mentén mindenki tudja, hogy pontosan mi a feladata és miért felel.

A koronavírus arra is rámutatott, hogy a hazai zenekarok bőségesen rendelkeznek innovatív, kreatív ötletekkel. A teljesség igénye nélkül néhány újszerű ötlet: a MÁV Szimfonikusok „Nyiss ablakot a zenének”, vagy az Óbudai Danubia Zenekar az „O(tthonról) D(olgozó) Z(enészek) – Komolyra fordítva” projektje óriási sikert aratott, hasonlóan a szinte minden zenekar által készített karanténvideókhöz, közönség nélküli koncertekhez (részletesen lásd cikkünket a folyóirat előző számában). Hosszú távon azonban ezek pénzügyi fedezetét, bevételi forrását is szükséges kialakítani ahhoz, hogy életképesek maradhassanak.

A sikeres működéshez célszerű a projektötleteket, kreatív kezdeményezéseket priorizálni, portfólióba ren-

dezni, mely során a fontosság, megtérülés, kockázat szempontjait érdemes mérlegelni, majd pedig a projektek erőforrásigényének, valamint a rendelkezésre álló összes erőforrás tükrében dönteni az egyes projektek megvalósításáról vagy elhalasztásáról. Kiemelt fontosságú, hogy a projektportfólió kiegyensúlyozott legyen, azaz legyenek mindig olyan projektek, amelyek biztosítják az újszerű, nagyobb bizonytalansággal járó ötletek fedezetét. A projektek eszerinti strukturálására kiváló eszköz a BCG mátrix, amely az alábbi „kategóriákat” állítja föl.

2. ábra: A BCG mátrix elemei

A „fejőstehenek” jelentik a jelenlegi működés alapját; ezek olyan bevált, sikeres produkciók, tevékenységi körök, amelyek megbízhatóan hozzák az elvárt bevételt, ezáltal pedig nagymértékben hozzájárulnak a pénzügyi stabilitáshoz. A „sztárokra” magas piaci részesedés és növekedés, valamint nagy kereslet jellemző. Ezek a projektek határozzák meg a vállalkozás jövőbeni nyereségességét és idővel „fejőstehenné” válhatnak, ezért érdemes rájuk összpontosítani. A „kérdőjelekben” ugyan nagy potenciál rejlik a növekedést illetően, azonban jelenleg még nagy bizonytalanság övezi ezeket a kezdeményezéseket. Esetükben célszerű alapos elemzést végezni a várható kimeneteleket illetően, majd pedig dönteni a sorsukról (további beruházás vagy kivezetés). A „döglött kutyák” olyan projektek, amelyekben sem a piaci növekedés, sem pedig a piaci részesedés növelésének lehetősége nem mutatkozik meg, ezért érdemes ezeket megszüntetni. Ideális esetben egy szervezet rendelkezik mindegyik „kategóriába” tartozó kezdeménnyel, tevékenységgel.

A digitális és a fizikai tér ötvözésének fontossága

Ahogy az korábban feltártuk, kihívást jelent a szimfonikus zenekarok számára a közönségbázis szélesítése, a „tömegek” megszólítása, új közönség rétegek bevonása. Napjainkban az online jelenlét, digitalizáció talán fontosabbá vált, mint valaha, így jogosnak tűnhet az a kijelentés, hogy a társadalmi kultúráváltáshoz alapvető

fontosságú a digitális és a fizikai tér ötvözése. Ma már nem elégséges a „való világban” jól teljesíteni: a versenyből való kiemelkedés egyik eszköze lehet az „élő” vegyítése a „virtuálissal”, amely elősegítheti a klasszikus zene érdekessé tételét azok számára is, akik alapvetően idegenkednek tőle.

A műértő, zene iránt érdeklődő közönség természetesen jelenleg is aktív látogatója a koncerteknek, azonban a fogyasztói kör szélesítéséhez szükség van valamiféle „szenczióra” (‘hype’), amely laikusokat is meg tud mozgatni. Számos zenekar ennek érdekében például koncertshow-kat, filmzene-koncerteket tart vagy könnyűzenei produkciókban működik közre, de egy másik út lehet például az edukáció piacán való megjelenés – innovatív formában.

Láthattuk, hogy a Guitar Hero, vagy más hangszerekre, például zongorára készített, játékosított oktatóprogramok igazi „slágerekké” váltak; ezek hatására rengeteg fiatal kezdett érdeklődni a zenélés iránt. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a klasszikus zenét tanuló száma is ugyanilyen mértékben nőtt volna, hiszen ezek a játékok inkább pop/rock-klasszikusokra fókuszálnak. Az viszont egyértelmű, hogy játékos, interaktív formában a tanulás is sokkal érdekesebb, és van kereslet is az ilyesféle videójátékok, applikációk iránt, így érdemes lehet a klasszikus zene világára is adaptálni a koncepciót. Az említett játékokhoz hasonlóan „trendi” lehet például egy zenetanulást segítő applikáció, amely képes visszaadni a társas zenélés, kamarazenélés örömét virtuális formában, oktatóvideókkal, személyre szabott tanácsokkal segíti a tanulókat, vagy akár lehetővé teszi, hogy az ember egy szimfonikus zenekar szólistájává váljon egy-egy darab erejéig a virtuális térben. Mindez motivációt jelenthet a zenetanulás során, illetve, ha egy zenekar létrehoz egy ilyen megoldást, és az kellő népszerűsége tud szert tenni, az a zenekar reputációját is erősíti, hiszen, ha az emberek a játékon keresztül már „találkoztak” az adott zenekarral, sokkal nagyobb valószínűséggel mennek el egy koncertre is, hogy hallhassák, hogy szól élőben például az a darab, amelyet éppen gyakoroltak az applikáció segítségével. A virtualitásnak köszönhetően a reputációépítés nincs helyhez és időhöz kötve: megfelelően érdekessé téve egy ilyen applikációt, a külföldi piacokra való belépés is lehetővé válik, amely pedig külföldi koncertlehetőségeket hozhat magával. Bár elsőre kicsit merésznek tűnhet az ötlet, érdemes elgondolkozni létjogosultságán, hiszen más iparágakban tanúi lehetünk ezen logika mentén kialakított sikertörténeteknek. Egy-egy „mintaprojekt”, „mintagyakorlat” segít kiemelkedni a többi versenytárs közül, egyedivé tenni az adott szervezetet a többiekhez képest. És hogy miért érdemes éppen a hazai zenekaroknak belefogniuk az iparág megújításába – vagy legalábbis részt vállalniuk benne? Ne felejtjük el, hogy Kodály országában élünk: a Kodály-módszer még ma is világhírű, csakúgy, mint nagynevű

zeneszerzőink. Már egyszer forradalmasítottuk a zeneoktatást – miért ne tehetnénk ezt meg újra?

Összegzés

A művészeti élet is profitálhat számos módon a menedzsmenttudományok eszközeiből, vívmányaiból, amelyek növelhetik a szervezet hatékonyságát, segíthetnek a megfelelő célok kitűzésében, vagy éppen egy kiegyensúlyozott portfólió kialakításában. A mintaprojektek kialakítása során érdemes szem előtt tartani, hogy napjainkban a virtuális jelenlét is éppolyan fontos, mint a fizikai – így célszerű lehet vegyíteni a „valósat” az „online-nal”. Természetesen nincsenek olyan megoldások, amelyek egyértelműen mindegyik szervezet számára ugyanolyan hasznosak, azonban reméljük, cikkünk inspirálja az Olvasót. Mindig az adott szervezet

– esetünkben zenekar – lehetőségeihez, céljaihoz mérten kell kialakítani a megfelelő megoldásokat, és ebben a külső tanácsadók sokat segíthetnek.

A cikk szerzői:

Szedmák Borbála kutató, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont tagja a Budapesti Corvinus Egyetemen. Közel húsz éve foglalkozik klasztrikus zenéléssel, fő kutatási területe a kultúramenedzsment.

bori.szedmak@gmail.com

Dr. Szabó Zs. Roland digitális transzformációs, üzleti-modell-innovációs és változásvezetési szakértő, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont vezetője, egyetemi docens a Budapesti Corvinus Egyetemen.

zsoltroland.szabo@uni-corvinus.hu

A kétoldalú tisztelet jegyében

Antal Mátyás zenekari feladatokról és az ars poétikájáról

Azt mondja, érdeklődése még van bőven, becsvágya már nincsen. Élvezi azokat a tennivalókat, amelyeket az élet kínál számára. Négy évvel ezelőtt nem gondolta, hogy vár még rá egy zenekar vezetése, miközben állandó túljelentkezés is van a zeneakadémiai osztályába, de mindkét feladatot boldogan látja el. Antal Mátyás időt és fáradságot nem kímélve igyekszik növendékeinek megtanítani a kamarazene és a zenekari játék lényegét, lelkesen keresi miskolci utódját, s örömmel készül születésnap koncertjeire. A karmesterrel, az egykori fuvolaművésszel, karnaggal, aki nyáron lesz hetvenöt esztendőss, tanításról, ars poeticáról, a karantén hónapjairól, a hazai zenei életéről, el nem készülő életrajzi kötetéről is beszélgettünk.

■ *Még az otthonlét napjaiban sem sok az ideje...*

– A Zeneakadémián kamarazenét tanítok, valamint a fúvósoknak zenekari gyakorlatot. Az utóbbi hónapok még több tennivalót adtak, hiszen az együtt muzsikálásnak a neten nem sok értelmét láttam. Ha egy képernyő ablakaiban öten muzsikálnak, s közben metronóm segítségével próbálnak együtt játszani, annak a lélegző zenéléshez vajmi kevés köze van, a kamarazene lényege ugyanis az agogika, a zene állandó mozgása, eltérése a mechanikustól, ezért azt találtam ki, hogy mindenki néhány perces hangfelvételeket küld azokból a darabokból, amelyeket korábban az órákon játszottunk, vagy akár maguk választotta műveket is. A felvételeket ezután írásban szinte hangról-hangra értékeltem, elemeztem. Próbáltam élni „a szó elszáll, az írás megmarad” helyzet előnyeivel, aminek eredményeképpen válaszul sokszor egészen kiváló, tudatosan javított újabb felvételt kaptam. Megjegyzem, ez rengeteg többletmunkát jelentett, de megérte. A számos formátumú felvétel meghallgatásához pedig nem éppen fiatalon még a számítógépes tudásomat is fejlesztenem kellett.

■ *Szeret tanítani?*

– Rendkívüli módon. A kilencvenes években is tanítottam a Zeneakadémián, de ezt sok egyéb feladatom miatt később nem tudtam folytatni. Nagy örömmel hat évvel ezelőtt hívtott vissza Vigh Andrea rektor-asszony, épp akkor, amikor tudomásomra jutott, hogy rövidesen befejezem közel 49 éves működésemet a Nemzeti Filharmonikusoknál (korábban Magyar Állami Hangversenyzenekar), melyből majd 23-at a zenekar tagjaként, 26-ot pedig az emblemikus együttesé fejlesztett Nemzeti Énekkar karigazgatójaként töltöttem. Örömmel kezdtem neki ismét az oktatásnak, s hogy ezt talán nem csak én élvezem, jelzi az is, hogy meglehetősen nagy a túljelentkezés az óráimra.

■ *Mi az az ars poetica, amit mindenképpen meg akar tanítani a hallgatónak?*

– Egyik üzenetem az, amit zenei vezetői, karmesteri munkámban is mindig vallottam és vallok: munkatársaimat, tanítványaimat csak egyenrangú félként tudom elképzelni, a kölcsönös, kétoldalú tisztelet jegyében. A másik pedig az, hogy a zenészeknek minden pillanatban

tudniuk, érezniük kell, hogy az együtt muzsikálás lehetősége, képessége csak a kiválasztottaké, és én megpróbálom őket hozzásegíteni, hogy átélhessék a közös zenélés varázsát.

■ *Mit lát, hogyan változott a növendékek viszonya a zenéhez? Mások lettek a kilencvenes évek óta?*

– Korom ellenére utálok az „én időmben bezeg” megközelítést. Úgy látom, pontosan ugyanolyanok, mint negyedszázada, vagy korábban. A motiváltság, az érdeklődés szintje ma is ugyanúgy muzsikusként különböző, akkor is, ha ma egészen más dolgok is érdeklik őket, mint korábban. Markáns különbségnek látom a hangszer-technikai tudás hatalmas fejlődését, zeneakadémisták ma már sokszor olyan képességek birtokában vannak, amelyek nekem annak idején bizony gondot okoztak. Roppant ügyesek, és egymást is ösztönzik a tudásukkal. A tanítás, vagy akár karmesteri munkám során sokkal inkább hiányolom a fiatal muzsikuskok stílusbeli jártasságát, ennek áthidalása bizony napi feladat.

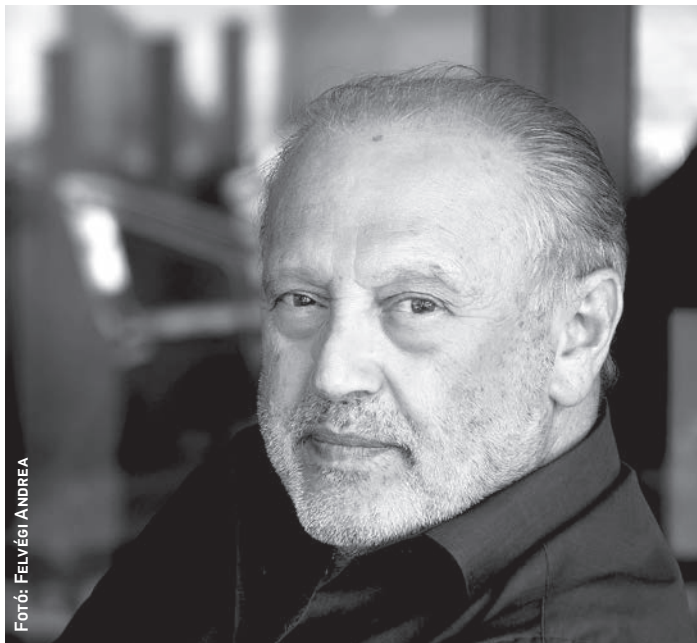
■ *Sokan azt mondják, a mai fiatalok beszűkültebbek...*

– Nem szeretném ezt kategorikusan kijelenteni. A napokban a kezembe került dédapám kézírása 1928-ból. Meg kell mondjam, a saját korosztályom nevében elszégyelltem magam, szánalmas lett ebbéli képességünk degenerálódása.

Nyilvánvalóan minden generációt más dolgok foglalkoztatnak. A járvány idején a távoktatás részeként, a diákoktól esszéket is kértem, művekről, szerzőkről, de arról is, hogyan látják a jövőt, a művészpálya lehetőségeit. Elképesztően érdekes dolgozatok születtek, nagyon mély gondolatokkal. Sok szempontból sajnálom is őket, mert a karrier fogalma teljesen más tartalmat hordoz, a sikert más, sokszor zenén kívüli eszközökkel lehet elérni. A karmesteri pálya is valami egészen más, mint amiért én 40-50 éve Ferencsik Jánost csodáltam. Lehetne-e vajon egy Karl Böhm imázssal karriert csinálni, orron lógó szemüveggel, aki nadrágtartót viselve ült a széken a próbákon, lapozáskor megnyálazta az ujját, de mindent tudott a partitúráról!!! A külsőség összehasonlíthatatlanul nagyobb dominanciát kapott.

■ *Játszott az ÁHZ-ban, majd vezette a Nemzeti Ének-kart, most a miskolci társulatot irányítja, és dolgozott szinte az összes hazai együttessel. Mit gondol az utóbbi időben napvilágot látó, újabb és újabb komolyzenei stratégiákról?*

– Engem valóban szakmai hűség kötött az ÁHZ-hoz, a Nemzeti Filharmonikusokhoz. 22 évesen játszottam először a zenekarban, vezettem az akkor még szintén ott működő Budapesti Kórust, 5 évig a zenekar betanító karmestere is voltam, 71 évesen búcsúztam karigazgatóként.

FOTÓ: FELVÉGI ANDREA

Időről időre akadtak más ajánlataim is, de mindig maradtam, mert az a társulat annyi mindent jelentett számomra. Emellett végig figyelemmel kísértem a hazai zenei életet. Bátran kijelenthetem, mindent tudok egy hivatásos zenekar és énekkar tartalmi és mentális működtetéséről. Félek, hogy a mostani komolyzenei stratégiák mást várnak el egy szimfonikus zenekartól, mint ami a feladata. A szimfonikus zenekar az európai civilizáció legcsodálatosabb akusztikai teremtménye, az énekkar pedig az a természetes varázs, amihez semmi más nem hasonlítható. Mindkettő rendkívül érzékeny „hangszer”, nincs az a féltő gondoskodás, amit meg ne érdemelne. Azoknak a festőknek az alkotásai, akik egyenértékű műveket alkotnak azoknak a zeneszerzőknek az alkotásaival, akikre mi az egész életünket feltettük, a Szépművészeti Múzeumban, a Louvre-ban, vagy az Ermitázsban vannak kiállítva, nem pedig a kirakodó vásárban.

Természetes persze, hogy a tagok kamarazenéljenek, kisebb formációkban is játsszanak, énekeljenek, de az értékekből tilos engedni, akár templomokban, koncertteremben vagy szabadtéren zenélnek.

A szimfonikus zenekarok és énekkarok egy nemzet Szépművészeti Múzeumai, örök és egyetemes értékek a maguk természetes változásai mellett is, de sohasem ki szolgáltatva egyes művészeti vezetők szeszélyének.

■ *Visszatérve a Miskolci Szimfonikusokra, milyen kihívások elé állította a társulatot a vészhelyzet?*

– Örömmre szolgált, hogy egész korán, már áprilisban online módon is el tudtuk kezdeni a munkát. Első fázisban a koncertmesterek és a szólamvezetők egységesítették a zenei és szakmai szempontokat, előre kijelölt művekre lebontva, majd a szólamvezetők a saját szólamukkal tagonként, majd közösen szólampróbaztak. Hetente egy-egy művel haladtunk, és június elejétől ki-

sebb egységekkel már a valóságos próbák is elkezdődtek. Terveink szerint június végén talán szabadtéri koncerteket is adunk.

■ *Négy évvel ezelőtt, amikor távozott a Nemzeti Ének-kar éléről, azt mondta, írja az életrajzi könyvét. Hol tart vele?*

– Annyi minden foglalkoztat, hogy csak egyes részletek készültek el. Több lett a tennivalóm, mint néhány éve vártam. Nem is tudom, lesz-e belőle kötet. Talán nem is elég érdekes. Szóval nem tudom, megszületik-e egyáltalán? Sok a teendő a Zeneakadémián és Miskolcon is. Amikor teljesen váratlanul érkezett a zenekari felkérés, örömmel mondtam rá igent, már csak a miskolci múltam miatt is, ugyanis az 1970-es években épp ott voltam asszisztens karmester. A stafétát bő egy év múlva könnyű szívvel fogom tovább adni.

■ *Hol tartanak az utódkeresésben?*

– Fontos, hogy megtaláljuk a megfelelő embert. Folyamatosan figyelem a fiatal tehetségeket, remélem, sikerrel fogunk járni. Ma mindenki dirigál, de kevés az igazán szakszerű karmester. Azt a titkot persze, amit Ferencsik tudott és Kobayashi, vagy egy egészen más formában Kocsis, igen nehéz megtalálni. Talán épp azért őket említettem, mert olyan szerencsém volt, hogy pályám hosszú ideig velük kapcsolatos össze. Szóval, keresgélünk, és van már néhány jelöltünk. A tervek szerint még egy évig én irányítom a zenekart, és az azt követő szezonban, 2021 júliusától további egy évig az utódommal együtt vinnénk a társulatot.

■ *Szép évfordulót ünnepel július végén. Lesz ünnepi hangverseny is?*

– Számomra elszomorító módon a Nemzeti Filharmonikusokkal nem, de kettő is, más formában, nem nyáron, hanem már a következő szezonban. A Műpában szeptember 23-án a Miskolci Szimfonikus Zenekar élén, a Szimfonikus felfedezések bérletben, a két szólista Szokolay Ádám, a Bartók Nemzetközi Zongoraverseny győztese és Dominik Wagner nagybőgőművész, természetesen nemzetközi verseny legjobbjának közreműködésével. Szeptemberben Anton Webern és Bartók Béla halálának 75. évfordulójára emlékezünk, a tőlük elhangzó művek mellett Koussevitzky Nagybőgőversenye és Richard Strauss Till Eulenspiegel vidám csínyjei című szimfonikus költeménye szerepel műsoron. A Till, mint műválasztás, talán kicsit hadd utaljon a saját életigenlő világszemléletemre! A másik ünnepi estet a Zeneakadémia rendezi, december 5-én, itt Stravinsky, Orbán György és Richard Strauss egy-egy fúvósokra írott művét dirigálom a tanítványaim élén. Végül elérkeztem annak a számomra rendkívül fontos sorozatnak újabb állomásához, amely Mahler: 2. szimfóniájával kezdődött, majd Mahler: 8. szimfóniájával folytatódott. Január 23-án, szintén a Műpában, egy évek óta dédelgetett kedvencemet dirigálhatom, Mahler A panaszos dal című kantátája háromtételes, eredeti változatának magyarországi bemutatóját, 140 évvel a mű születése után, a Zuglói Filharmónia, a Honvéd Férfikar és a Szent István Oratóriumkórus élén. Persze az ünnepi estek mellett is változatlanul keresem az új feladatokat...

R. Zs.

80. születésnapja alkalmából szeretettel köszöntjük Szabó Vilmos tubaművészt!

1953-ban, édesapjánál, Szabó Jánosnál – a gánti Bányász Fúvószenekar karnagyánál kezdett tubázni. A győri Zeneművészeti Szakiskola és Zenegimnázium, és a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémia elvégzése után 1964-ben vehette át művész-tanári diplomáját.

Pályája indulásakor Kőszegen, az Álami Zeneiskolában volt fúvós-ütős tanár és megbízott igazgató. Szombathelyen már a Szimfonikus Zenekarban, Petró János irányítása alatt dolgozott. 1966-tól 40 évig a Magyar Rádió (és Televízió) Szimfonikus Zenekarának szólamvezető tubása volt, 2007-ben vonult nyugdíjba.

A Rádiózenekar mellett sok kamaragyüttes tagja volt, ebből kettőnek, a Modern Rézfúvós Együttesnek és a Pro Brass osztrák-magyar együttesnek alapítói között említhetjük. Előbbi 20 évig menedzselte, a Pro Brass-nak 21 évig a magyarországi szervezője és menedzsere is volt. Többedmagával, 1993-ban megalapították a Magyar Harsona-Tuba

Szövetséget, melynek 2013. évi megszűnéséig váltakozva elnöke/alelnöke volt.

Manapság a Rákoshegyi Bartók Zeneház igazgatójának zenei munkatársa.

Munkáját több díjjal és elismeréssel jutalmazták:

Rádiózenekari tagként:

Bartók Béla–Pásztor Ditta-díj

Artisjus-díj

Rádiós Nívódíj

Az Év Zenekari Művésze díj

A Modern Rézfúvós Együttesrel:

Premio di Ancona Abszolút első díj

Artisjus díj

A Pro Brass Együttesrel:

Felső-Ausztria Kulturális Miniszterének Nagydíja

Tubaművészként:

A Nemzetközi Tuba és Eufónium Szövetség Életműdíja (ITEA) - 2004

A Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt – 2010

„A magyar művek előadása a kedvenceim közé tartozik”

Izaki Masahiro hat évtizedes és negyedszázados jubileumot is ünnepelhet

Újraindul egy újabb hatvan éves ciklus a japán karmester életében. Izaki Masahiro ugyanis a hatvanadik születésnapját ünnepelhetné május végén, emellett éppen huszonöt évvel ezelőtt nyerte meg az MTV Karmesterversenyét. A művészt még mindig a kíváncsiság hajtja, az, hogy még több tudást, tapasztalatot szerezzen a vezénylésről. Izaki Masahiróval eddigi pályájáról, a magyar és japán zenekarokról, szolnoki együtteséről, az egyedi zenekari hangzásról, az online oktatásról, valamint a karantén időszakáról is beszélgettünk.

■ Május végén ünnepelhetné a hatvanadik születésnapját. Fontosak az ön számára ezek a jubileumok?

– Egy ilyen évforduló különleges jelentéssel bír az ember életében. Japánban ugyanis a 60. születésnapnak nagyon fontos jelentősége van (a tradicionális holdnap-tár szerint a 60 éves körforgás az élet/lét egyik alapszabálya. Az első 60 év alatt elért eredmények és sikerek lezárulnak, s elindul az újabb hatvan éves ciklus.) Nagyon boldog vagyok, hogy ezt is megélhettem, több mint 25 éve sikeres, hivatásos művészként. Ez nekem egy csodával ér fel.

■ Már negyedszázada áll kapcsolatban hazánkkal. Hogyan látja, mi az, ami miatt Magyarországon ennyire otthon tudja érezni magát?

– Úgy vélem, Magyarországot nem jellemzik az extrém civilizációs vívmányok, és nem olyan zsúfolt, mint Tokió. Természetesen ez nem negatív kijelentés, számomra ennek kellene normálisnak lennie. Arról nem is beszélve, hogy itt sokkal jobbak a zenészek közötti kapcsolatok.

■ Ennyi év tapasztalatával milyen azonosságokat, eltéréseket lát a japán és a magyar muzsikusok, közönség között?

– A zenészek közötti különbség nagyon szembevető. A japán muzsikusok arca sosem tükrözi valós érzelmeiket, például a próbák alkalmával. Természetesen ott a zenekari tagok és a karmester közötti kapcsolat is más, de engem mindig zavar, hogy nem tudom leolvasni az érzelmeiket. Magyarországon sosem érzem így, mind az arckifejezésekből, mind a hangzásból azonnal látom hallom a zenészek érzelmi állapotát. A zenei hangzásra és egy-egy mű feldolgozására óriási hatással van egy adott ország nemzeti karaktere. A múltban a japán közönség tetszésnyilvánítása visszafogott, csendes volt, napjainkban azonban már egyértelműbben és hangosabban mutatják ki érzelmeiket. Azt gondolom, hogy ennek az is az oka, hogy a japán hallgatók körében az

elmúlt időszakban folyamatosan nőtt a zene élvezetének értéke.

■ Éppen negyedszázada, 1995 májusában lett első MTV Karmesterversenyén. Milyen emlékeket, együtteseket, koncerteket idéz fel szívesen az azóta eltelt huszonöt évből?

– Engem is nagy meglepetésként ért, hogy már negyed évszázad telt el a verseny óta. Ha visszatekintek, ez a 25 év gyorsan elrepült. Sosem felejttem el azt az izgatótságot, amikor az ÁHZ-t vezényelhettem a verseny gálakoncertjén, életemben először. Ekkor dirigálhattam a MÁV Szimfonikusokat is, és velük felléphettem a Zempléni Művészeti Napokon. Szerepelhettem az Operaházban, és állandó pozíciót kaptam, mint művészeti vezető, Szombathelyen. Az ott szerzett tapasztalatok után végül megtaláltam a számomra legideálisabb helyet, Szolnokot, ahol szeretek lenni. Több mint 13 éve vagyok Szolnokon, ahol még mindig minden előadás nagy hatással van rám.

■ Az itt töltött idő alatt sok hazai együttesel dolgozott. Hogyan látja a magyar zenei életet, a hazai zenekarokat? Milyennek tartja a negyedszázad alatt bekövetkezett fejlődést?

– Azt gondolom, hogy a magyar zenekarok szakmai gyakorlati tudása sokkal széleskörűbb, mint volt. Minden együttes birtokában van a szükséges technikai tudásnak, és rugalmasan tud feldolgozni / előadni különböző repertoárokat. Ebben nagy segítségükre van a fiatal, tehetséges és jól képzett zenészek generációja. Ebből fakadóan a zenekarok közti hangzásvilág különbsége is egyre inkább eltűnőben van. A jelenlegi helyzetben úgy érzem, hogy az egyéniségek megértésének egyre kisebb a jelentősége, de ez nemcsak Magyarországra jellemző, globális trendnek tartom. Úgy gondolom, az ódivatú, egyedi zenekari hangzás elveszett. Azonban én mégis úgy vélem, fontos lenne ennek az egyedi zenekari hangzásnak a megőrzése.

■ *„Szeretnénk a saját arculatunkat és hangzásunkat megteremteni” – nyilatkozta évekel ezelőtt. Mennyire sikerült ezt megvalósítaniuk a zenekarral?*

– Talán erre a kérdésre a megfelelő válasz az örökkévalóság. Azaz annyi idő... Ahhoz tudnám hasonlítani ezt az érzést vagy kihívást, mint amit egy „gourmet” érez egy különleges és kielégítő ételkülönlegesség után... Keresi a következő különleges lakomát. Mi is az előadásaink során szellemi táplálékhoz jutunk, de mindig keressük, igényeljük a még jobbat. A vágy a kiváló hangzás elérésére kiolthatatlan. Ezt nemcsak a saját egoizmusom mondatja velem, hanem tudom, a zenekar többi tagja is ezeket az ambíciókat táplálja.

■ *Mennyire vált sajátjává a magyar zene, a magyar szerzők művei?*

– Az Operettszínházban és Szombathelyen töltött pályafutásom ideje alatt nagyon igyekeztem követni a magyar zenei hagyományokat. Azonban a színház új irányt, új hangzást várt tőlem. Szombathelyen olyan magyar műveket vezényeltem, amelyeket akkor még nem értettem, és nem voltam rájuk felkészülve. Mégis Magyarországon, nagy magyar zeneszerzők műveit, magyar közönség előtt vezényelni komoly gyakorlás volt, amely nagyon sok szellemi táplálékot biztosított a fejlődésemhez. Most már az ilyen magyar művek előadása a kedvenceim közé tartozik. Ezen kompozíciók értelmezése és vezénylése segített jobban érteni az ország és az emberek kultúráját, s emellett segített beilleszkedni, jól érezni magam ebben az országban és ebben a kultúrában.

■ *Mennyit változott ez alatt a közösen töltött idő alatt a szolnoki együttes, hol tartanak az ön által kijelölt úton és merre akarnak továbbmenni?*

– Büszkén mondhatom, hogy az elmúlt esztendőben nagyban hozzájárulhattam a zenekar fejlődéséhez. Szá-

momra fontos elismerés, hogy az elmúlt 13 évben az első, illetve a kiemelt zene- és előadó-művészeti kategóriába tartozik és kiválóan teljesít a Szolnoki Szimfonikus Zenekar. Ugyanaz a mérce, ugyanaz az elvárás, ugyanaz a követelmény, mint a többi hivatásos zenekartól Magyarországon. Továbbá büszke vagyunk azokra a művészeti programokra, melyeket ez alatt az idő alatt sikeresen meg tudunk honosítani, a szolnoki közönség nagy öröme – ilyen az Újévi Tánckoncert, a Partitúra Szolnoki Szimfonikus Nyár - a szokásos Liszt- és Fantázia-bérleteinken kívül. Ezek nagyon sokat jelentenek nekem. Meg vagyok győződve róla, hogy ezek a művészi értékek elismerésre méltóak most is, és értéküket megőrzik a jövőben. Természetesen számos területen lehetne, és szeretnénk fejlődni. A sikeres produkciók hatására a lécc egyre magasabbra kerül, és a szolnoki koncertlátogatók joggal várják el folyamatosan a minőségi előadásokat. Ehhez azonban a megfelelő pénzügyi támogatás elengedhetetlen. Ez nem az előadások méretére vonatkozik, hanem arra a felelősségre, hogy a zenekar minden tagjának meglegyenek a megfelelő körülményei a sikeres koncerthez, és megfelelő számú zenész álljon rendelkezésre egy adott előadáshoz. Mindig törekszünk arra, hogy változatos komolyzenei repertoárt állítsunk össze, ami biztosítja az erős és stabil koncertlátogatói közösség kialakítását. Igyekezünk modern vagy nem annyira közismert darabokat is műsorra tűzni, amely gyakran telitalálatot jelent a hallgatóink körében. A zenekar nagy hangsúlyt fektet a közönség fiatalítására és az ifjú generációk zeneszeretetre nevelésére. Ez nemcsak feladatunk, hanem felelősségünk is, különösen ezekben az érzékeny időkben.

■ *Egy néhány évvel ezelőtti interjúnkban azt nyilatkozta: „Egy olyan korszak kezdődött el, amelyben a karmester teljes körűen megvalósíthatja önmagát.” Mindez mit jelent az ön dirigensi pályáját tekintve?*

– Az ember karriercéljai folyamatosan nőnek, ezért nem mindig érzem elégedettnek magam a jelen helyzetrel. A nemzetközi karrieremet tekintve még sok országba el szeretnék jutni és sok zenekart szeretnék vezényelni. Nem a csillogás és hírnév hajt, hanem a kíváncsiság, hogy lássam, máshol hogyan csinálják, és több tapasztalatot szerezzek a karmesterségen keresztül. Ha ugyanazt a művet vezényelném ugyanúgy, de más zenekaroknál, biztos, hogy más reakciót kapnék a különböző együttesektől és zenészekről. Hiszem, hogy ezek a tapasztalatok gazdagítják az életemet és művészetem kiteljesedéséhez vezetnek.

■ *Hat évvel ezelőtti beszélgetésünkben azt mondta, szívesen vezényelne több operát. Ez a vágya teljesült?*

– Sajnálatos módon ez az egyetlen vágyam, ami még nem... Akadt néhány lehetőség, de végül nem váltak valóra, különböző okok miatt. Arra is volt példa, hogy több próba után hiúsult meg a produkció. Nagyon várom a következő lehetőséget, készen állok!

■ *Sajnos, a vírushelyzet hozta korlátozások a kultúrát is erősen sújtották, az együtteseknek koncerteket kellett lemondaniuk. Hogyan tudtak dolgozni ebben az időszakban a szolnoki muzsikuskok?*

– Hatalmas K.O. volt ez a néhány hónap a számunkra! Olyan ambiciózus művészeti programunk volt a 2019/2020-as évadra, mint amilyen még sosem. De március óta minden fellépési lehetőséget el kellett hagynunk. Nagyon kiábrándító volt, de így alkalmam nyílt a zenekar létezésének fontosságán gondolkodnom. Örülök, hogy nem sok csüggedést tapasztaltam a zenészeink között, és úgy érzem, ez a pozitív hozzáállás mentett meg engem is.

■ *Ön hogyan, mivel tudott haladni a karantén ideje alatt?*

– Csak átmenetileg utaztam vissza Japánba, amikor az előadó-művészeti tevékenységet korlátozták egészen nyárig. Aztán a nemzetközi utazást is korlátozták, így nem tudtam visszatérni Magyarországra... Ha pedig visszajöttem volna, akkor Japánba nem tudtam volna utazni. Ez a kialakult helyzet nagy megrázkódtatást okozott. Japánban is lemondták a fellépéseimet szeptemberig. Ezért elkezdtem online oktatással foglalkozni. Japán zenészeknek adtam zenetörténet, szolfézs és karmester órákat az interneten. Ugyancsak volt időm így zenei átiratokat, hangszereléseket kompozíciókat készíteni. Ez a helyzet érdekes lehetőséget is jelentett, hogy kicsit mással is foglalkozzam, mint a vezénnyelssel.

■ *Mennyire kellett átalakítaniuk a szezonterveket? A kedvelt nyári fesztiváljukat, a Parti-Túrát meg tudják már augusztusban tartani?*

– Idén nyáron terveztük az első opera szemináriu-

mot, ami a Parti-Túra művészeti programjának gerincét is adta volna, de sajnos, ezeket a programokat mind átöltük jövő nyárra. Szinte mindent újra kellett terveznünk, így a következő programjaink lesznek augusztus végén, szeptember elején: Neoton koncert két alkalommal, Dolhai Attila-produkció ugyancsak kétszer, Mesés délután gyerekeknek, Schönbrunni esték Viniciussal és Magyar produkció.

■ *Mit emelne ki a következő évad programjából?*

– Ebben az évben Beethoven évfordulóját ünnepeljük, úgyhogy mi is különböző, az alkalomhoz illő műsorról készültünk, ebben szerepel a IX. szimfónia is. Az újévi Tánckoncerten Broadway-musical válogatást mutatunk be. Több hangversenyen lesz visszatérő motívum a japán – magyar kapcsolat. Idén a megváltozott helyzet miatt talán mégis a legfontosabb az, hogy a saját zenekari tagjainknak adunk szólólista fellépési lehetőségeket, akár kamarafarmációban, akár teljes zenekari kísérettel.

■ *Patkós Imre és Ignác Ervin ismét elnyerte az együttes irányítását, egészen 2023-ig. Hogyan jellemezné a közös munkájukat?*

– Az ügyvezetők pótolhatatlan társaim és a magyar családom is egyben. A ritka nézeteltérések közöttünk mindig új perspektívát vagy inspirációt adnak. Sokszor a szinte elérhetetlennek tűnő terveim megvalósítása érdekében nagy áldozatokat hoznak. Ez nagyon bensőséges, kiegyensúlyozott és értékes kapcsolat, ami fair együttműködést biztosít. Szakmai szempontból zenekarunk mind itthon, mind külföldön különlegességnek számít, és erre az értékre több hangsúlyt kell fektetnünk. Biztos vagyok benne, hogy előadásaink nem csak a szolnoki közönség szívét tudják megdobogtatni. A zenekar jövőbeli továbbfejlődése érdekében több külföldi turnét kell szerveznünk.

■ *Egy ilyen évforduló, hat évtized általában összegzésre is készíti az embert az eddigi pályáról. Ön visszatekintve milyennek látja a karrierjét? Melyek a mostani célok, s mi az, amiről egy évtized múlva szívesen beszámolna?*

– Számomra a karrierem csúcsát azok a művészeti tevékenységek jelentik, amelyeket jelenleg is végzek. Hogy ezt meddig lehet úgy folytatni, hogy ez mindenkinek a javát szolgálja, azt nem tudom. El szeretném kerülni, hogy az ezzel töltött időm elkezdjen kontraproduktívá válni, ezért gyakran keresek új inspirációt. Az egyik ilyen célom, hogy a más nemzetközi zenekaroknál szerzett benyomásaimat és tapasztalataimat Szolnokon kamatoztassam. Nem vagyok jós, de tudom és garantálhatom, hogy a Szolnoki Szimfonikusok a következő 10 évben is fejlődni és erősödni fognak.

R. Zs.

A hazai koncertélet belülről

Négy évtized a műsorszerkesztésben – interjú Igric Györggyel

Mi az oka a budapesti és a vidéki zenei élet különbségeinek? Milyen kiszolgáltatottsággal járt a szocializmus viszonylagos művészi létbiztonsága? Többek között ezekről beszélgettünk Igric Györggyel, a Magyar Rádió Művészeti Együtteseinek művészeti vezetőjével, aki életpályája jelentős részét a Filharmónia kötelekében, egy ideig a Filharmónia Budapest és Felső-Dunántúl Kht. igazgatójaként, műsorszerkesztéssel töltötte.

■ Karvezetés szakon végzett, hogyan került a Filharmóniához?

– A Zeneakadémia ötödéves hallgatóit akkoriban még többé-kevésbé elosztotta az intézmény, ki hova menjen dolgozni. Szőnyi Erzsébet volt a tanszakvezető, őt pedig megkeresték a Filharmóniától, hogy szükségük lenne egy fiatal, agilis szerkesztőre, és engem javasolt. Így kerültem oda 43 évvel ezelőtt. Nagy ajándék volt ez a sorstól. A pályán magát a műsorszerkesztést szerettem és szeretem ma is, ezt tartom a legkedvesebbnek és a legfontosabbnak.

■ Ugyanakkor a zenei élet a 43 év alatt teljesen átalakult. Amikor odakerült, a '70-es években más szempontok domináltak, mint később vagy akár most.

– 1977-ben kerültem oda, az egy abszurd világ volt, ahogy a hangversenyélet is. Nagy szerencsém, hogy ebben az abszurd világban olyan vezetői voltak a Filharmóniának, akik a szakmai munkát sokkal fontosabbnak tartották, mint akkoriban általában a hasonló intézmények vezetői.

■ A rendszerváltás nagyon hirtelen jött, és egyik pillanatról a másikra a piaci feltételekhez kellett igazodni.

– A Filharmóniánál kicsit másképp alakult, a problémák és a bomlás már korábban megindult. A '80-as években már komoly finanszírozási gondok voltak, és ez magával hozta, hogy erősödött az aránytalanság a vidék és Budapest között. Ezek a problémák egyre komolyabb konfliktusokat idéztek elő. Mire a rendszerváltás elérkezett, már egy súlyos válságban lévő intézmény került a mindenhol igazgatóváltásokkal, átrendeződésekkel terhelt új helyzetbe, ami tovább mélyítette a válságot. Az anyagi nehézségek nem oldódtak meg, így egy ponton túl már a minisztériumban is felmerült a változtatás szükségessége. Ennek eredményeként 1998-ban az addig egységes Filharmóniából három különálló, egymástól függetlenül működő közhasznú társaságot hoztak létre. Eredetleg úgy tervezték, hogy lesz egy kelet-, egy nyugat-magyarországi és egy budapesti intézmény, de aztán Pest megye mellett

hat nyugati megye is úgy gondolta, nagyobb anyagi biztonságot jelent, ha a budapesti Filharmóniához tartoznak. Így jött létre az a közhasznú társaság, amelyik 2013-ig működött, és amelyiknek az igazgatóságát sikeresen megpályáztam.

■ Hogy emlékszik vissza erre az időszakra?

– Minden nehézség dacára egy szakmailag fantasztikus időszak következett, remek munkatársaim voltak, akik teljes erőbedobással és teljes lelkesedéssel végezték a munkát. Amikor megalakult a három különálló kht, akkor ezeket a korábbi időszakhoz képest teljesen kiüresítették. A Filharmónia elveszítette a kottatárát, az irodáját, és minimális létszámmal kellett újratelepíteni az életet. Egyrészt túléltek, másrészt rengeteg értéket teremtettünk. 2006-ban a Hungarofestnél profil-tisztítást hajtottak végre, három nagy nemzetközi rendezvényt vettünk át és folytattunk sikerrel: a Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt, a Bartók fesztivált és a Soproni Régi Zenei Napokat. Én ezt az időszakot éreztem a Filharmónia aranykorának. 2013-ban egy minisztériumi döntéssel aztán újra összevonták a 3 kht-t Filharmónia Magyarország néven, új igazgatóval és más koncepcióval, más prioritásokkal. Ott maradtam, de ez volt életem legnehezebb négy éve, tulajdonképpen már a nyugdíjazásomat vártam. Teljesen váratlanul ért, amikor Kovács Géza, a Rádió Művészeti Együtteseinek az új igazgatója 2017-ben felkért, hogy menjek hozzájuk művészeti vezetőnek. Azóta úgy érzem, ez szakmai pályafutásom csúcspontja.

■ A vidéki zenei élet felpozíciója miatt szedték háromfelé az egykor egységes Filharmóniát. Mennyire változott be a reményeket, különösen annak fényében, hogy végül mégis újra összevonták?

– A Filharmóniát nem lehetett volna kívülről szétbomlasztani, ha nincs belülről is elégedetlenség és széthúzás. A vidéki kollégák úgy érezték, hogy minden pénz Budapestre megy, minden fontos esemény Budapesten van, és ők hátrányban vannak. Ebben volt némi igazság, de azt is tudomásul kell venni, hogy ez nem-

csak pénz kérdése. Ha egy világsztár Magyarországra jön, jó esetben elfogad egy egynapos budapesti meghívást egy bécsi és egy prágai fellépés között, de arra, hogy még utána körbejárja az országot, nincs sok esély. Tudomásul kell venni azt is, hogy a Magyar Állami Operaház, a Zeneakadémia Budapesten van. Még ha igazságtalannak is tűnik, egyszerűen így alakult ki a magyar zenei élet, ezért nem lehet a Filharmóniát felelőssé tenni. Mások az elvárások, mások a lehetőségek Budapesten és vidéken. Ebből következik, hogy a változástól rettentő nagy előrelépés nem történt. Az önállóságot elnyerték, de túl sokra nem mentek vele. Az alulfinanszírozottság fokozottan megmaradt a későbbiekben is, de ez persze minket is sújtott. Más kérdés, hogy nekünk a fővárosban több szponzori és pályázati lehetőségünk volt. Mellesleg a másik két igazgatóval nagyon jó baráti kapcsolatban voltunk, és kölcsönösen segítgettük egymást.

■ *Az ismételt központosítás külső döntés volt, vagy belső igény?*

– Nekünk úgy tűnt, hogy külső döntés. Persze azt is egy hosszú folyamat előzte meg, a minisztériumban több forgatókönyv is felmerült, többféle megoldással, amíg a jelenlegi állapot létrejött.

■ *Az aktív zene nem hiányzik? Korábban karnagyként is tevékenykedett.*

– Pályám elején különböző amatőr kórusokkal foglalkoztam, részben kórusénekesként, részben másodkarnagyként, aztán volt egy saját kórusom is hét évig. Ezek az amatőr kórusok sokat jelentettek nekem, és sokat tanultam belőle, de amikor a Filharmóniában vezető beosztásba kerültem, látszott, hogy a kettő együtt nem megy, és ezért befejeztem a kóruskarnagyi pályafutásomat. Egy rövid ideig főmunkatárs voltam a KÓTA-ban, megismertem az amatőr kórusokat, a fúvós zenekarokat és a nemzetiségi együtteseket is.

■ *Több mint negyven évvel a háta mögött ezen a pályán, hogy látja, mennyit változott a művészek létbiztonsága?*

– Egész nyugodtan visszanezhetünk 400 évre is, kevés olyan időszak és hely volt, amikor a művészek biztonságban érezhették magukat, hiszen még ha egy jó hercegi zenekarban játszott is valaki, ha a herceg meghalt, könnyen utcára kerülhetett. Az úgynevezett szocialista időszakban minden államosítva volt. Az országos Filharmóniának voltak szolistái, köztük a legkiválóbbaktól kezdve a különböző okokból odakerült, középszerű előadókig sokféle művész. Nekik az volt a kötelességük, hogy a Filharmónia által szervezett vidéki és budapesti koncerthelyszíneken fellépjenek. Ezért kaptak egy szerény havi fizetést, cserébe kiszolgáltatottak voltak: ha a műsorszerkesztés úgy döntött, hogy Kiskunfélegyházán kell egy szovjet művészt kísélni, akkor azt kellett tenniük. Ez egy viszonylagos biztonságért cserébe egy viszonylagos kiszolgáltatottságot jelentett, nem véletlen, hogy amint erre lehetőség volt, sok művész otthagyta a Filharmóniát és szabadúszó lett, vagyis maguk a művészek érezték úgy, hogy nekik többet ér a művészi szabadság, mint a fix szerény jövedelem. A zenekari művészekkel is hasonló a helyzet.

■ *Az ő helyzetüket most a közalkalmazotti státusz eltörlése nehezíti.*

– Úgy látom, amellet, hogy a nonprofit kft. működési forma bizonyos előjogokat elvesz a közalkalmazotti léthez képest, nem ez a legfontosabb kérdés, hanem az, hogy van pénz, vagy nincs pénz. Ha van, akkor azért majdnem mindegy, hogy az illető közalkalmazott, vagy sem, ha nincs, akkor meg azért. Ez a kérdés másról szól. Állandó kérdés, hogy egy művészt el lehet-e küldeni, mikor lehet elküldeni, és kinek van erkölcsi joga eldönteni, mikor ér véget egy művészi pálya: a művész saját elhatározása, a közönség igénye, vagy a munkáltató döntése alapján. Nyilván művészként személyes tragédia, amikor a pálya véget ér, nincs ez másként a szolisták és a zenekari zenészek esetében sem. A zenekarok, intézmények vezetése szempontjából kétségkívül praktikusabb, ha rövidebb időre kötnek szerződéseket, és időnként felülvizsgálják, az illető fogadtatása mennyire kifizetődő még, hiszen az izmok is elfáradnak, a rutin

is elvesz a művészi értékből, és ezt valamilyen módon kezelni kell.

■ *Ezek szerint a közalkalmazotti státusz megvonása az elbocsátások szempontjából számít elsősorban?*

– Azért az anyagi szempontok is jelentősek, hiszen más nyugdíjazási, elbocsátási feltételek vonatkoznak a közalkalmazotti státuszra és a sima szerződésekre. Bizonyos szempontból a közalkalmazotti foglalkoztatás nagyobb biztonságot ad.

■ *Hozzávetőlegesen hány százalékát érinti a zenészeknek, hiszen sok együttesnél most sem közalkalmazottak a muzsikuskok?*

– Valóban vannak együttesek, ahol a zenészek már most sem közalkalmazottak, mégsem hiszem, hogy elégedetlenek lennének a működési formával azok, akik egyébként tisztességesen meg vannak fizetve. A vidéki zenekarok többsége önkormányzati zenekarként működik, és közalkalmazotti státuszaik vannak, őket valóban súlyosan érintheti ez a rendelkezés. Az ő helyzetük eddig is igen rossz volt, de ha közalkalmazottak maradnak, akkor sem oldódnak meg a problémáik, amíg nem emelkedik meg lényegesen a zenekari finanszírozás.

■ *Hogy látja, a vélt vagy valós biztonság elvesztése nem fogja fokozni azt a folyamatot, hogy a zenészek még több haknit vállalnak, ami majd a szakmai munka rovására megy?*

– Ez valóban így van, ugyanakkor az a tapasztalatom, attól, hogy valaki hirtelen nagyobb fizetést vagy anyagi biztonságot kap, nem fog kevesebbet haknizni. Kétszer is történt már egy-egy zenekarnál jelentős bérfejlesztés, éppen abból a célból, hogy ne kelljen minden haknit elvállalni a zenészeknek a megélhetéshez, és a zenekari munkára tudjanak koncentrálni. A végeredmény az volt, hogy ugyanúgy hakniztak. Ezt megtiltani nem lehet, a művészek pedig a lehetőségekkel mindig is éltek.

■ *Mostanában egyébként a zenetanári pálya is vonzóbbá vált, a koronavírus következtében leállt hangversenyélet ezt tovább erősítette.*

– Igen, a tanári bérek egyre többször magasabbak egyes zenekarok fizetésénél, ez is elvándorlást idézett elő az együtteseknél, ami szomorú jelenség. Visszatérve az eredeti kérdésre: a művészi élet soha nem volt biztonságos, és valószínűleg soha nem is lesz teljesen az, de itt most nemcsak a zenészekre gondolok, hanem a színészekre, táncosokra, alkotóművészekre, festőkre, írókra egyaránt.

■ *43 éve kíséri figyelemmel a budapesti zenei életet, hogy látja a helyzetet?*

– A budapesti zenei élet gyógyíthatatlan, súlyos betegségben szenved, de ez a betegség nem halálos. Fel-

tehetőleg fenn fog maradni, a zenei élet is és a betegségek is.

■ *Mik ezek a betegségek?*

– A leglényegesebb a zenei élet túlkínálata, ami egyrészt a zenészek és zenekarok számából ered, másrészt a közönség valós igényéből fakad. Ez magában hordoz rengeteg anomáliát a jegyértékesítéssel, a koncerttermek megtöltésével, a jegyárak alakulásával, a repertoárral kapcsolatban, ami kihat természetesen a koncertek rentabilitására, és azokra a vezetői döntésekre is, amelyek hihetetlenül nagy finanszírozási különbségeket generáltak és generálnak a résztvevők között. Hiba lenne, ha ezeket a szönyeg alá söpörnék.

■ *Ezekre egyetlen kormányának sem sikerült érdemi megoldásokat kitalálnia, hiszen amikor a kétezres években felmerült egyes zenekarok megszüntetése, kiderült, hogy legalább annyi problémát generálna egy ilyen döntés, mint amennyit megoldana.*

– Azt hiszem, bármilyen zenekar megszüntetése súlyosan méltánytalan lenne. Sokan ezért a helyzetért azt tartják kiváltó oknak, hogy a közönség létszámát nem sikerült növelni, a fiatalokat pedig megnyerni a komolyzenének, ezért is mondtam, hogy ez a betegség gyógyíthatatlan. Mindenestre úgy gondolom, a zenekarok megszüntetése Magyarországon nem megoldás. Nincs meg és nem is lesz meg sem a politikai akarat, sem a bátorság, sem a lehetőség erre. Ugyanakkor az sem működik, amire a szocializmusban sokszor volt példa, hogy ha nem fogyott elég jegy, központilag beültették a kiskatonákat vagy a gyári dolgozókat az üres helyekre. Ahogy az sem járható út, hogy minden gyerekkel meg lehet szeretetni a komolyzenét, és ha egy gyerek találkozik a komolyzenével, akkor majd automatikusan koncertlátogató lesz. Ez már Kodály idejében is csak egy illúzió volt. A világ bármely részén egy szűk réteg az, amelyik a komolyzene iránt érdeklődik. Ez a réteg kihalni nem fog, de a számát mesterségesen növelni sem lehet.

■ *Talán szinten lehet tartani.*

– Akit a szülei rendszeresen elvittek az operába, az megszokta, hogy oda menni kell, ezért jó eséllyel felnőttként is elmegy, és végignézi még azokat az előadásokat is, amelyek egyébként rettenetesek, és igazából nem is tetszenek neki, de ez egy életforma számára. Ami a koncertéletet illeti, valóban öregszik a közönség, de 40 éve is az idősek alkották a gerincét, ez ezután is így lesz. Ahogy az emberek egzisztenciálisan megerősödnek, a gyerekeiket felnevelik, szabadidejük lesz, úgy egyre többen érzik szükségét, hogy a koncerteknek a szertartását, rítusát élőben is megélik. Nem kell temetni a koncertéletet, csak éppen irreális elvárásokat sem érdemes támasztani vele szemben.

Kiss Eszter Veronika

Szoba – 80 lépcsőfokkal a Duna-szint felett

(kissé misztikus kalandozás a távozni készülő trombitám körül)

Ez történetesen az én szobám, 6×4,8 méteres. Kezdetben csak 3,2×4,8 méteres volt, de egy idő után előnyére változott. Erről később, esetleg többit...

Ezt a szobát keletkezése óta – 42 éve immár –, birtoklom és azóta bizony, megtelt hangokkal. Pontosabban trombitahangokkal, melyeket én termeltem ki magamból, bele a szoba minden zugába. Napi rendszerességgel tettem ezt, évszaktól és napszaktól függetlenül. Mindenféle hangokat. Régen keletkezett jól ismerteket, melyeket sokszor, sok helyen eljátszottak, meghallgattak, megtapsoltak már. Én is próbálkoztam ilyenekkel. Talán több is volt ez egyszerű próbálkozásnál. Mikor elkezdi az ember foglalkozni a hangszerével, akkor végül is azt tanítják – arra megy ki a játék – hogy a hangszerére írt remekműveket megtanulja, majd minél szebben és hibátlanul eljátssza, elkápráztassa a majdani hallgatóságot. Elég hosszú időn át ez volt a fő feladatomban nekem is. Hozzá kell tegyem azonban, hogy mindig megvolt bennem a *talán másképpen is lehet* igénye.

Egy idő után azonban elindult egy változási folyamat. Én nem sűrgettem, mert lett volna még dolgom a régi hangokkal éppen elég, de kerestek és megtaláltak – eltaláltak – a változás új hangjai. Vadonatúj hangok érkeztek, melyeket még soha senki nem játszott, nem hallott. Valójában még az sem, aki megálmodta őket. Kifejezetten nekem címezték és rám várt a feladat, hogy az álmot valósággá, hallhatóvá tegyem. Azt nem mondhatom, hogy teljesen felkészületlen voltam a feladatra, de mégis igen váratlanul ért engem az új kihívás. Egytől egyig különleges feladatok voltak, melyek mindegyike másképp volt különleges. Ám ez nem volt ijesztő, inkább örömmre szolgált, mert nem a többletmunkát, a nehézséget láttam bennük. Élveztem, hogy ez nem csak egyszerű reprodukálás, hanem egyfajta segítség, szolgálat, melynek igazi célja, hogy az új hangok új hangzássá, egy új zenei világgá álljanak össze. Ennek érdekében új megszólalási módot – módokat – kellett találnom, amit a rám bízók kimondva kimondatlanul már eleve föltételeztek, elvártak tőlem. Az effajta dologgal együtt járó óriási felelősség – *a felmutatás* – a bemutatás megjósolhatatlan fogadtatása fel sem merült bennem – szerencsére.

A frissen veteményezett hangcsírákat igen nagy türelemmel kellett gondoznom, hogy aztán – reményem szerint – látványos veteményessé váljanak. Ezen munkálatok közben azonban igen sok beteg, félresikerült hanggal is megterheltem szobám tűrő-befogadó képességét. De hát ez a normális ügymenete az ilyen természetű megbízásoknak.

Mikor úgy gondoltam – félszeg optimizmussal – hogy elkészültem végre a rám testált feladatokkal, akkor jött el az ideje annak, hogy az összefésült, megérlelt, fogyasztásra érett hangokat szabadjára engedjem, lehetőséget adva, hogy tágasabb, fontos helyeken megszólalhassanak. Hiszen ez volt a célja az egész eddigi folyamatnak. Hogy belőlük is amolyan sokat, sok helyen játszott hangok válhassanak, mint amilyenekről az előbbieken említést tettem. Egy-egy ilyen alkalom sikere átmeneti megnyugvást és hitet adott a következő még ismeretlen próbálkozáshoz.

Most így állok itt a jelenben. Eljátszottam a régi szép hangokat, befogadtam, majd a rendeltetési helyükre szállítottam az új, másképpen szép hangokat, melyek 10 versenyműben és számtalan kisebb-nagyobb szóló és kamara jellegű darabban öltöttek formát.

Ezek emberpróbáló, idő és erőigényes szép, de fárasztó feladatok voltak.

Nos, az idő eltelt, az erő fogyott, a szobám megtelt hangokkal.

Fotó: KLEB ATTILA

Már nincs meg bennem a várakozás izgalma, és nem feltétlenül vágyom az új feladatokra. Ha jön is egy-egy, már ahhoz is erőt kell vennem magamon, hogy neki-kezdjek. És ha nekikezdek, akkor meg nem jönnek a jó megoldások, az ötletek. Lehet, hogy ez így természetes, így van rendjén.

Mert a trombitálás nem csak játék, de küzdelem, sport is. Sok minden mellett egészen különleges, nehezen fejleszthető izmok is kellenek hozzá, meg tüdő a terhelhető, szívós fajtából. És edzések. Sok-sok – néha feleslegesen – lefutott kör. De a sportok sem egyformák. Van, amelyik kevésbé fogyasztja az energiát, sokáig űzhető. Az én szakágam nem ezek közé tartozik. Ha sorra veszem az eltelt időt és az elvégzett feladatokat, úgy hiszem már így is, most is tágítottam a megszokott határokon. Ehhez hozzásegített, hogy még időben váltottam sprintből hosszútávfutásra. A gyaloglás viszont már nem szerepel a terveim között.

Ez a helyzet. Be kell látnom, hogy – ahogy a mondás tartja – *mindennek van határa*. Hát akkor tessék, legyen itt és most a határ.

Ettől kezdve azon kell majd igyekeznem – érzem, nagyon nem lesz könnyű – hogy ne szaporítsam tovább a hangokat.

Könnyű, nem könnyű, de akárhogy is vesszük, ez mégis csak egy kényelmes állapot.

Felöltözve fekszem az ágyamon. Olvasok, de el-elalaszom. Van, hogy mondat közben. Ez már-már kétségbeejtő. Felébredve, anélkül hogy megmozdulnék, a

PLAFONT bámulom. Széles lambériákból van összerakva. Lehet, hogy ez nem is lambéria, hanem hajópadló? Lehet, sőt valószínű, de én plafonnak használom. Így még most is olyan, mintha új lenne. Elég sok benne a göcsört. De így is nagyon örültünk, mikor végre hozzájuthattunk – annak idején az őskorban – mert legalább nem deformálódott a nedvességtől. És most hogy tüzetesen vizslatom rájövök, hogy nagyon is jól mutatnak benne a göcsörtök. Sötét csillagok a sárga égbolton. Jól ismerem őket. Én lakkoztam le negyven évvel ezelőtt. Ezzel nem magamat akarom fényezni, ez a „Sirály” csónaklakk elévülhetetlen érdeme.

Egy kósza kérdés villan át az agyamon. Vajon ez a csillogó bordás fekete csillagos felület a hangokra milyen hatással lehetett?

Tovább nézelődöm. Van időm. A könyvem untat, elálmosít, de ez a nézelődés viszont élénkít, gondolatokat és további kérdéseket gerjeszt. Lejjebb csúszik a tekintetem a falakra. Szinte kívülállóként nézek körbe a mindenféle dolgokra, melyek között élek évtizedek óta. Ahogy most külön-külön sorra veszem őket, majd minden tárgyról eszembe jut egy-egy történet, de legalábbis mindegyikről lenne mit mondanom. És most ismét, már komolyabban felvetődik bennem a kérdés, hogy a *dolgok* összességének, a hangulatának köze lehetett-e vajon az életre kelt hangokhoz, melyek most is itt léteznek immár láthatatlanul és mindenki más számára hallhatatlanul a szobámban.

Diána lányom mesélte egyszer, hogy volt egy nem túl

vidám természetű, de szeretetre méltó, nagy tehetségű festőművész tanára, akinek fő témája a saját műterme. Ez jut eszembe miközben végigpásztázom a szobám összes zugát, és kedvem lenne valami hasonlóra. Megörökíteni, emléket állítani az én – nem hirtelen felindulásból – de mégiscsak immár félig elhagyott szobámat, a volt műtermemet. Félig elhagyottat írok, mert én ugyan még egészen itt vagyok, de a **KOTTAPULT**, amire most tekintek, az már nem napi használati tárgy. Nincs is rajta kotta. Most már csak egy szép valami, amire mindentől függetlenül jól esik ránézni. Első tanáromtól, G. János bácsitól kaptam. Okát nem tudom pontosan, hogy miért, de egy mondatára nagyon emlékszem – „te mellettem fogsz ülni a Rádiózenekarban” –. Utóbb kiderült, hogy ezt több növendékének is kilátásba helyezte, de ilyen gyönyörű kottaállványa csak egy volt, és az is igaz, hogy a Rádiózenekarba csak én kerültem be mellé.

De visszatérve szépséges kottapultomhoz... Diána a nagy Thonet gyártmánykatalógusban megtalálta a fényképét. Lyuggatott díszítésének fő motívuma egy „lyra”, mely ebben a pillanatban rendkívül látványos. Azzá teszi a szinte vízszintesen besütő alkonyati napsugár, mely kihangsúlyozza és falra vetíti a kottapult lyuggatott díszítését. – Ezt most gyorsan le is fotózom.

Még az írásom elején jegyeztem meg szobám megnagyobbodása okán, hogy „erről majd később többet...” Megpillantom a szobám közepén lógó összezsugorított **FÜGGÖNYT**, és tudom, hogy most jött el az a bizonyos „később”.

Fekete-szürke, függőleges irányban csíkos. Nem feltűnő, ez a legfőbb erénye. Mikor feleségemmel némi civódásos huzavona után végre kiválasztottuk, nem gondoltam volna, hogy függönylete végéig egy selyemzsinórral szorosan összefogva szinte láthatatlanul fog meghúzódní a szekrény mellett. Pedig így történt.

De mi köze ennek a csodás szoba-megnagyobbodáshoz?

A végével kezdem. A függönnyt azért vettük, hogy a lebontott válaszfalat pótolja, ha valami miatt erre szükség lenne. Nem lett. Tehát az én nyolcvan lépcsőfokkal a Duna-szint felett lévő szobám eredetileg két szoba volt.

Meg kell mondjam, hogy a szobaegyesítés ötletének a „hangokhoz” tudatosan nem volt köze. Annál inkább volt köze a nosztalgikus emlékemnek, mely a ház félkész állapotát idézte. Mikor még nem voltak válaszfalak és beüvegezett ablakok, de volt a háborítatlan, szélesre nyíló panoráma páratlan nyugalma. És mindez itt, Pest déli elhanyagolt sarkában, kétszáz méterre a dübörgő főúttól és 80 lépcsőfoknyira az aranyos kis Dunától. De idővel – feleségem tervei szerint – elkészült a ház, és ez az imént felidézett idillikus állapotot némileg megváltoztatta. Beépültek a válaszfalak – egy kész ház már csak ilyen – és az ablakokba bekerültek tájhamisító üvegtáblák... *de a Duna maradt...*

Húsz év belenyugvás után kerített hatalmába a nosztalgikus emlék. Erős akarat kezdett dolgozni bennem, hogy az eredeti állapotot visszaállítsam. Ez részben sikerült is. A fal könnyen leomlott. (Kisebb volt, mint a berlini.) Be kellett látnom viszont, hogy a beüvegezetlen ablak Magyarország nedves-kontinentális éghajlata miatt sok kellemetlenséggel járna. Áthidaló megoldásként viszont adódott már a lehetőség, hogy a régi, torzító tájhamisító ablakokat a már beszerezhető új típusra cseréljem, mely hőálló, zajsűrű, betörés gátló – és ami a lényeg – ha átnézek rajta nem tévesztem össze a kárókatonát a vízi csirkével. Hat méter szélességű, plafontól a padlóig érő üvegajtó-ablak konstrukció segíti immár a kilátásomat. A tágasabb belső pedig nagyobb teret, szebb hangzást adott a kibocsátott hangoknak. Ezen a ponton érzem a szerencsés találkozást nosztalgikus emlékem és a már elvégzett feladatom között.

Ismét észreveszek valamit, amiről – érzem – lesz mit mondanom. Egy méretes márvány-fém összetételű tárgy uralkodik a polcrendszerem központi helyén. Autóversenyzők, teniszezők, kutyák szoktak kapni ilyeneket, ha gyorsabbak, ügyesebbek, szebbek a többiekénél. Nem túl elegáns ez a tárgy, de figyelemre méltó. Most történetesen én figyelem. Kb. 50-60 cm magas lehet, 5-6 kg és 7,5 dl befogadó képességű. Ez utóbbit on-

nan tudom pontosan, mert 1979. szeptember 28-án pénteken kalibráltam az olaszországi Anconában. Ez így elég homályos tudom, de mindjárt folytatom. Annál is inkább, mivel ez a történetemnek csak a csírája. Ezt a **KUPÁT**, mert hát arról van szó, az Anconában megrendezett nemzetközi kamarazenei verseny győzteseként a rézfúvós szeptettünk kapta meg. Ebbéli örömben került sor a kalibrálásra. Az együttes vezetőjeként én vettem át a kupát és a virág helyett kapott üveg pezsgőt mértem bele. Ezután mindenféle etiketre fittyet hányva, szájról – szájra adva kiürítettük. Ennyi modortalanságot egy sima első győzelem is indokolhatott volna, de mivel egyben utolsó is volt – amiben még verseny előtt megállapodtunk – még inkább...

Hát ez volt a történet kezdete, de a folytatásban kiderül, hogy mi történt, mikor magamat kalibráltam.

E győzelem hozományaként – a zsűriben ítélkezett egy olasz koncertszervező karmester is – az elkövetkező öt év összes nyarát, de legalább 2-3 hetét dél Olaszország legkülönbözőbb szögleteiben koncerteztük végig. Parkokban, kastélyokban, templomokban, mindenütt. Egy esetben Callignanoban játszottunk. A publikum a varázslatos hegyi falu lakossága volt, akik a magukkal hozott mindenfélén foglaltak helyet. A szabadtéri koncertet egy utcabál szerű utánozhatatlan hangulatú mulatság követte, melyen a helyi szőlősgazdák is megjelentek. Boraikat kínálva sorra rángattak be minket – sztárvendégeket – alkalmi söntéseikbe. Ezen közben kiderült, hogy igazi jó bort csak ott kapunk, ahol éppen vagyunk. Ahol előtte voltunk, és ahová még ezután megyünk, ott csak lórét adnak. Mi meg bólogattunk, és mindenütt élveztük a finomabbnál – finomabb borokat. Egy soron következő kóstolásnál a világos színű koncertnadrágot is megkínálták. Mohón be is itta. Hogy lőre volt vagy nem volt lőre az nem derült ki, de mindenesetre egészen belepirult. Elég szerencsétlenül állhattam ott „egy magas szőke férfi felemás nadrágban”, de rögtön megjelent segítőkészen egy nálam két fejjel kisebb, testes asszonyság és berángatott egy közeli helyiségbe. Testbeszéddel jelezte, hogy húzzam le a gatyámat. Közben ő egy lavórt teleöntött fehér borral és beáztatta a nadrágom színes felét. Nem telt el három perc és – láss csodát! – a nadrágom „megvilágosodott”. Én pedig mehettem tovább az utamon, de már abban a tudatban, hogy fehér nadrághoz fehér bor dukál. Vagy ha másképpen alakul, akkor legyen kéznél egy lavór fehérbor.

Az íróasztalom fölé tekintek. Két, méretes **KAMPÓT** látok ott. Biciklitartó kampónak árulták őket. Bár biciklim nem volt, de – pénz nem számít – vettem mindjárt kettőt. De nem azért, hogy ha lesz biciklim, majd jól felakasszam rá, eláll az a sarokban szépen. Egyszerűen azt gondoltam, hogy egy komoly háztartás nem lehet megkampók nélkül, mert mit lehet tudni... És valóban, elérkezett az ő idejük. Az íróasztalom fölött a Dunára néző ablak előtt találták meg a helyüket. Habszivaccsal jól bebugyoláltam, és két – két facsavarral rögzítettem a

máig szépen csillogó hajóplafonomra és az éppen használaton kívüli hangszereimet pakoltam fel rájuk.

Úgy lógnak ott, mint spájzban a páros kolbász. Naplementekor pedig pompás fotótémát adnak a korpuszok szép ívű, jellegzetes meg-megcsillanó kontúrjai.

Most – immár munkanélküliként – szép csendben csak „lógnak a szeren”. Velem együtt, aki ebben a pillanatban ágyon fekvé teszem ugyanazt.

Mivel az összes hangunkat kiadtuk már magunkból, pihenni is együtt fogunk, hiszen mindig is egymásra voltunk utalva.

Most örülök csak igazán, hogy annak idején belevágtam a bizonytalan kimenetelű kampóvásárlásba, mert végül ilyen látványos, kiemelt helyet kínáltak hangszereimnek. Így ha időnként rájuk tekintek, áldott pillanatokban hallani vélem azokat a régi szép és az új érdekes hangokat, melyek csendestársként azóta is, most is itt léteznek bennem és a szobám éterében.

Köszönöm a zenét alkotó barátaimnak, hogy rám bízták, megosztották velem álmaikat.

Geiger György

Budapest, 2020. január 31.

A Himnusz és a pozsonyi harangok

A szimfonikus zenekar Erkel Himnuszában

2019 júniusában számos ünnepséget rendeztek annak tiszteletére, hogy Erkel Ferenc 175 éve zenésítette meg a *Himnusz*t. A Filharmóniai Társaság Zenekara is részt vállalt az eseményekben, sőt – az Erkel Társasággal együttműködve – egy érdekes kezdeményezéssel „Himnusz-évvé” emelte a hamarosan lezáruló 12 hónapos időszakot. Miközben felhívta a figyelmet a mindössze néhány perces, ám annál nagyobb jelentőségű alkotásra, alapító elnökkarnagyáról is megemlékezett. Erkel darabját – akkor még az operazenekar tagjaiként – éppen az együttes muzsikusai játszották legelőször, majd egy évszázadon át talán a legtöbb alkalommal. Emellett pedig olyan művek is szerepeltek a repertoárjukon, amelyekben a *Himnusz* motívumai szólaltak meg jelképes idézetként.

Himnusz-év 2019/20

Az említett júniusi ünnepségek között megemlékezés volt Budakeszin az Erkel szobornál, előadással egybekötött zongoraest az Erkel Művelődési Központban, koszorúzás a Fiumei úti sírkertben, a Filharmonikusok két

ének- és zenekari hangversenye a Nemzeti Múzeumban, valamint szoboravatás a Gyulai Várfürdőben. Emellett a Zenetudományi Intézet országos vetélkedőt rendezett, a Magyar Nemzeti Bank emlékérmét bocsátott ki „*A Himnusz megzenésítése*” elnevezéssel, a Zenetörténeti Múzeumban pedig kiállítás nyílt *Erkel-műhely* címmel. Utóbbi hosszabb időintervallumra terjesztette ki a megemlékezést: Kim Katalin és munkatársai összegyűjtötték a *Himnusz* keletkezésének, korának és utóéletének dokumentumait, amelyeket közel egy éven át folyamatosan láthattak az érdeklődők.

Tematikájában ehhez csatlakozott a Filharmóniai Társaság sorozata, amelynek keretében január 22-étől, a Kölcsey-vers befejezésének évfordulójától a június 15-re tervezett újabb, zenekari koncertig a *Papageno* portálon kéthetente a Himnusszal kapcsolatos írások jelentek meg egy-egy odaillő zenei melléklettel. Ezek között Somogyváry Ákos vezényletével az a hat fennmaradt Kölcsey-megzenésítés is meghallgatható, amely valószínűleg szerepelt az 1844-es Himnusz-pályázaton. A koronavírus okozta korlátozások feloldása után újra látogatható a kiállítás, és remélhetően hamarosan sor kerül a Filharmonikusok nagyzenekari hangversenyére is.

A Himnusz születésnapja

Egy mű születésnapjaként a befejezés időpontját szokták megnevezni, Erkel *Himnusz*ának esetében azonban nem ismerjük a komponálás pontos dátumát. 1844. február 29-én Bartay András, a Nemzeti Múzeum igazgatója pályázatot írt ki Kölcsey Ferenc versének megzenésítésére, és 20 aranyat ajánlott fel a győztesnek. A lapokban közzétett határidőig, május 1-ig 13 zenemű érkezett be, majd a zsűri június 15-én hozta meg ítéletét. Igaz, hogy ekkor a „népmelódiáról” még nem sokan gondolták, hogy milyen meghatározó szerepet fog betölteni a magyarság történetében, mégis ezen a napon dőlt el, hogy Erkel alkotása indulhat el a hivatalos nemzeti énekké válás útján. Talán a Sors kezét kell látnunk abban a különös egybeesésben, hogy a zeneszerző 49 évvel később, 1893-ban éppen június 15-én hagyta itt a földi árnyékvilágot.

A pályázat titkos volt, azaz a komponisták kilétét a zsűri sem ismerhette. Az anonimitást úgy biztosították, hogy a partitúrát idegen kézzel lemásoltatva kellett benyújtani, a kottára pedig a szerző neve helyett szabadon választott jelige került. A lepecsételt borítékba zárt nevek a zsűri döntése után sem hozták nyilvánosságra, így a sajtó csupán a sorszámokat és a jelígeket közölhet-

Erkel Ferenc portréja, 1878

s ezt évenként tenni szándékozván, ez évben ismét 20 ar. pályadíjt tűz ki a legjobb népmelodiáért Kölcsey Ferencz koszorús költőnk Hymnusára ének és zenekarra téve. Ezen Hymnus olvasható Kölcsey összes munkáinak I. kötete 113d. lapján, Hartleben pesti könyvtáros kiadásában.

Az első pont alatti pályaművek beküldésének határnapja 1844. auguszt. 1je; a második pont alattiaké 1844. sept. 1seje, az utolsó pont alattiaké pedig 1844. majus 1ső napja.

Mindhárom rendbeli pályaművek tisztán és idegen kézzel leírva és lapozva, a szerző nevét magában foglaló jelíges levéllel ellátva egyenesen aulirthez küldessenek. Kelt Pesten febr. 29. 1844. — Bartay Endre nemz. színházi igazgató.

Részlet a Hymnus-pályázat felhívásából
(Nemzeti Újság, 1844. márc. 6.)

te. A nyilvános eredményhirdetésre 1844. július 2-án került sor a Nemzeti Színházban. A *Tudtán kívül kém* című francia vígjáték előtt és a két felvonás között három-három dicsérettel kitüntetett darabot adtak elő, majd a színdarab után következett az 1-es sorszámmal és „Itt az írás, forgassátok – Érett ésszel, józanon” jelíggel szereplő díjnyertes pályamű bemutatása (a mottó Kölcsey Ferenc *Vanitatum vanitas* című versének két kezdő sora). Végül ünnepélyesen felbontották az elhangzott hét műhöz tartozó borítékokat, és átadták Erkelnek a 20 aranyat. Ezt a napot, az első elhangzás időpontját szintén joggal tekinthetnénk a *Hymnus* születésnapjának.

Pályázók és pályaművek

Sajnos nem ismerjük az összes komponista nevét, aki 1844-ben megzenésítette Kölcsey *Hymnusát*, és a pályaműveknek is csak kevesebb mint a fele maradt fenn. A sorszámmal és mottóval együtt nyilvánosságra hozott hét név (a győztes és a hat kitüntetetté) a következő volt: no.1 Erkel Ferenc, no.3 Egressy Béni, no.4 Molnár Ádám, no.6 Travnyik János, no.11 Eliás Márton, no.12 és no.13 Seyler Károly (utóbbtól két művet is előadtak). Jelenleg hat olyan kottát ismerünk, amely összefüggésbe hozható az 1844-es pályázattal. A Zenetudományi Intézet könyvtárában található Egressy Béni megzenésítése, amelyet a sorszám és a jelige (betűhíven: „Isten áld meg a' Magyar! Jó kedvel bőségel.”) segítségével lehetett azonosítani.

Az OSZK Zeneműtára Erkel *Hymnusza* mellett két további, mottóval ellátott partitúrát őriz, ezekhez azonban nem tudunk nevet rendelni, mivel nem tartoztak a kitüntetett darabok közé. Az egyik (no.7)

„Szenteld Óh Magyar Hazádnak kebled szebb érzelmeit”, a másikon (no.8) „Bár babérral nem illettek, Csak a' gunyotl kiméljjetek. Egy regi Író.” felirat olvasható. Nem tartalmaz se nevet, se mottót az a zenekarkíséret nélkül fennmaradt mű, amelyből vegyes- és férfikari szólamanyag is rendelkezésünkre áll a Zeneműtár gyűjteményében. Amint Sziklavári Károly zenetörténész től megtudtam, ugyanennek a győri székesegyház kottatárában is található egy zongorakíséretes férfikari változata, komponistája pedig a helyi muzsikusk és jogász, Jankó Mihály volt.

Szintén a nemzeti könyvtár őrzi egy további Hymnus-megzenésítés két tenor és egy basszus szólamát, amelyek mellől hiányzik a nőikar és a kíséret anyaga. Az elő-, köz- és utójáték egykori meglétét egyértelműen bizonyítják a 8–8 ütemes szünet-jelzések. A „torzó” zenekari kíséretét és a hiányzó szakaszokat 1993-ban Sugár Miklós zeneszerző rekonstruálta. Különösen az előjáték stílushű muzsikája segítette a mű előadhatóságát, a hiányzó himnusz dallamot, a darab legfontosabb szólamát azonban ő sem pótolhatta.

Ismeretlen szerző pályaműve „Bár babérral nem illettek...” jelíggel – részlet (Országos Széchényi Könyvtár, Zeneműtár)

A Hymnus zenekara

Az 1844. március eleji lapokban (*Regelő Pesti Divatlap, Világ, Nemzeti Újság, Társalkodó, Honderú* stb.) közölt felhívásban fő vonalaiban meghatározták az elvárt apparátust. A *Regelő Pesti Divatlap* írta: „A nemzeti színház' igazgatósága [...] 20 arany pálya díjt tűz ki a' legjobb népmelodiáért – Kölcsey Ferencz koszorús költőnk' Hymnusára' ének és zenekarra téve”. Az elsőség természetesen a népmelodiát, azaz a jól énekelhető dallamot illette, amelyet a kórus legfelső szólama szólaltatott meg. Emellett a zenekari kíséret is követelmény volt, a hangszeléről és az önálló zenekari szakaszokról azonban nem rendelkeztek.

Mivel egy évvel korábban hasonló pályázatot írtak ki Vörösmarty *Szózatának* megzenésítésére, a versenyzők most már ennek tanulságait is kamatoztathatták. 1843. május 10-én a Nemzeti Színházban mutatták be a három előadásra érdemesnek tartott művet (a díjnyertes Egressy Béné mellett Thern Károly és Fáy Gusztáv darabját), és megmutatkozott, hogy milyen terjedelem, felépítés és apparátus a leginkább célravezető egy ilyen alkalommal. Az új pályázók, amennyire ez a fennmaradt művek alapján megállapítható, figyelembe vették a helyi együttes adottságait. Kihasználták, de nem lépték

Erkel különösen finom, mesteri hangszerelési megoldása, hogy a folyamatos, *legato* énekhangokat apró eltérésekkel erősítik és árnyalják a hangszerek: a dallamsorok második ütemeiben („*a magyar*”, ill. „*védő kart*”) magyaros pontozott ritmusokat, a sorok utolsó ütemeiben („*[bő-] séggel*”, ill. „*[ellen-] séggel*”) pedig rövidebb nyolcadokat játszanak a negyed értékekkel szemben. További érdekesség, hogy a vonósok, akik az előjátékban exponálták magukat, hallgatnak az énekkel belépésének első ütemében. A mellékelt kottapéldában az 1. klarinét, a szoprán és az 1. hegedű szólamát emeltük ki.

Az 1. klarinét, a szoprán és az 1. hegedű részlete a *Himnusz* pályázati példányában (B-dúr transzpozíció)

túl a megszokott kereteket: a fa- és rézfúvósok, egy-egy ütőhangszer és a maihoz mérten redukált létszámú vonóskar éppen elért a zenekari árokban, ahol a bemutató estéjén a zenekar egy része amúgy is szolgálatot teljesített.

Erkel legelső, sajátkezű partitúrája sajnos nem maradt fenn (az ismert énekari Erkel-autográf az 1880-as évekből származik), az erről másolt pályázati példányt Kocsi János, a Nemzeti Színház zenekarának klarinétosa készítette. Írását Kim Katalin zenetörténész azonosította a *Bátori Mária* és a *Hunyadi László* különféle kottapéldányai és a korabeli iratok összevetése alapján. Kocsi nem szignálta a munkáit, de több számla mellett a *Hunyadi* szólamáiért kiállított fizetési nyugta is túlélte az idők viharait. Kim megállapítása szerint Kocsi kis- sé javított a másolások során: akkurátus, precíz ember lévén szépen elrendezte a partitúrák kottaképét, sőt pótolta a hiányzó artikulációs és dinamikai jeleket (kiválóan megismerhette karmestere szokásait és elvárásait, hiszen 22 éven át, 1838 tavaszától 1860 elejéig nap mint nap játszott Erkel keze alatt). Minden bizonnyal a *Himnusz* leírása során is kiegészítette néhány aprósággal a szerzői partitúrát.

A *Himnusz* előjátékában eredetileg csak a szordinált vonósok és a timpani játszottak, a fúvósok az énekkel együtt léptek be. A mű első felében a két klarinét és két fagott lényegében *colla parte* szerepel az énekesekkel és a vonóskarral, a kürtök néhány hangjával kiegészítve.

A fúvósok további, jelentős dinamikai potenciállal rendelkező csoportja (fuvola, két oboa, négy kürt, két trombita és három harsona) csak a mű második felében szerepel, és egy olyan színpadias hatású effektusra ad lehetőséget, ami nem meglepő egy igazán vérbeli operaszerzőtől. Az említett hangszerek *con forza* karakterrel lépnek be a „*Balsors akit régen tép...*” szövegsornál, a *forte* hangerő a dallamsorok szekvenciális emelkedésével párhuzamosan *fortissimóra*, újabb két ütemmel később *fff*-ra fokozódik. Majd a *diminuendo* mindössze egyetlen ütem alatt vezet vissza a „*múltat s jövendőt*” szakasz *pianissimójára*, erőteljes fény-árnyék hatást keltve. Mindez még drámaiban hat a „*Megbűnhődte...*” csúcsponttól kezdődő ismétlés során, amikor a *prima volta* zárlat végének 16-od futama egy fél ütem alatt repít vissza a *pianissimóról* a *fff*-ra. Az utójátékban az első klarinét, a két fagott, az 1–2. kürt és a timpani marad a *piano (coll'arco)* játszó vonósokkal.

A Kocsi János által másolt partitúrát Erkel utólag, már a bemutató után egészítette ki egy újabb szólammal. Saját kezűleg írta az 1. hegedű felett üresen hagyott sor elejére: „*mélly Harangsó vagy Tamtam*”, és a zenekari elő- és az utójátékba nyolc-nyolc egyenletes félkottás ütemet vezetett be. Kim Katalin feltételezése szerint ezt a példányt használta egy ideig akkor, amikor ő maga vezényelte a *Himnusz*t. A harang szólamkottáját is ő maga pótolta a szólamanyagban, majd ugyanitt tovább javított: a zenekari bevezetést fa- és rézfúvósokkal egészít

tette ki (8–9 évtizeddel a Dohnányi-féle hangszerelést megelőzően, ahol klarinétok, fagottok és kürtök is játszószák a vonósok szólamát).

Gárdonyi Géza a *Himnusz* születéséről

Gárdonyi Géza a pesti sakkörből ismerte az idős Erkel Ferencet, és bizonyára több alkalommal elbeszélgetett vele – már amennyire a mester közismert szófukarsága ezt lehetővé tette. Két évtizeddel később egy rövid írást közölt *Apróságok Erkel életéből* címmel, amelyben a *Himnusz* keletkezéséről is szót ejtett. Nem tudjuk, mennyi valóságalapja van ennek az elsősorban irodalmi alkotásnak, mindenesetre az író kissé kiszínezte a történetet, amelyet Erkel szájába adott:

„A *Himnuszra* se pályáztam volna. Hanem egyszer az történik velem, hogy megfog az utcán, a lakása előtt Bartay. Felhá és azt mondja odafenn: – Írtál-e himnuszt? – Nem. Nem is írok. Egressynek hagyom ezt az örömet. Neki az effélékben kedve telik. – Hát ő megírta már? – Nem tudom. Csak annyit tudok, hogy pályázik és engem megkért, hogy írjam át zenekarra. De napról-napra halogatja. Pedig most jut eszembe, hogy holnap már lejár a pályázat. [... Bartay] betuszkolt engem a mellékszobába, ahol egy kopott zongora sárgállott. Odattett egy iv kótapirosra, melléje a szöveget. – Csináld meg rögtön. – De, bátyám, hova gondol! Nem szivar-sodrás ez, hogy csak úgy rögtön, – Meg kell csinálnod! – Nem lehet. Késő már!

Felelet helyett egyet lépett. Kifordult az ajtón, s rám fordította a kulcsot. Még csak annyit hallottam, hogy: alásszolgálja.

Állok mint Nepomuki János. Hallom, hogy a külső ajtó is csukódik, záródik. No kutyateremtette: szépen vagyunk!

Csend van. Ülök és gondolkodok: hát hogy is kellene azt a himnuszt megcsinálni? Elém teszem a szöveget. Olvasom. Megint gondolkodok. És amint így elgondolkozom, eszembe jut az én első mesteremnek a szava, aki Pozsonyban tanított. Azt mondta: fiam, mikor valami szent zenét komponálsz, mindig a harangok szava jusson először eszedbe. És ott a szoba csöndességében megzendülnek az én fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat száll meg. A kezemet a zongorára teszem és hang-hang után olvad. Egy óra nem telik belé, megvan a himnusz, úgy amint ma ismeri. Akkorra már visszajött Bartay is. Eljátszottam neki. Szépnek mondotta. Hazamegyek. Leirom zenekarra. Másnap benyújtom.

Elérkezik a döntés napja. A színház ünnepi díszben. Mert, hogy szavamat ne felejtsem, nem választott pályabírák döntöttek, hanem maga a közönség.”

Az idézet utolsó mondatát biztosan nem szabad készpénznek vennünk, mivel a korabeli lapok szerint szó sem volt a közönség döntéséről. A végeredmény már június 15-én megszületett, csupán a jelíges borítékok felbontását hagyták a július 2-i ünnepség végére. Bár a

„határidő végén bezárják a szerzőt, amíg el nem készül” motívum a közismert vándor-anekdoták közé tartozik, azt azonban nem zárja ki, hogy Bartay András igazgató valóban buzdíthatta (barátilag kényszeríthette) Erkel a komponálásra. Az elbeszélés elemei származhattak a komponistától vagy a szűkebb családi-baráti körből. Bartay szerepére már az 1880-as évek végén történt utalás a *Pesti Napló* egyik cikkében, később Metz Albert, a Filharmonikusok egykori brácsajátékosa két Erkel-fiúra, Lajosra és Gyulára hivatkozott, miszerint tőlük hallott hasonló, de több részletében eltérő történeteket.

Érdekes, a *Himnusz* hangszerelését érintő momentum Gárdonyinál a harangok említése. Nagyon is kézenfekvő, hogy Erkelnek kiváló pozsonyi tanára, Klein Henrik, valamint ifjúkorának ünnepélyes körmenetei jutottak eszébe akkor, amikor himnikus, méltóságteljes éneket komponált. Az azonban biztos, hogy a pályázatra beadott darabban még nem szerepelt a *campana tubolare* (vagy tam-tam), hiszen, amint említettük, a hangszer szólamát a szerző utólag írta be az idegen kézzel lemásoltatott partitúrába, és a zenekari szólamanyagot is ő maga egészítette ki. Az 1844. júliusi ősbemutatón még nem szólhatott a harang, ezzel Erkel már az eredményhirdetés előtt felfedte volna a kilétét (a kézírását jól ismerték a kollégái), „idegen” versenyző művébe pedig előadó karnagyként nem javíthatott bele. Mindenesetre örvendetes, hogy Somogyváry Ákos legújabb, a Filharmoniai Társaság Zenekarával és az operaházi énekkarral készített *Himnusz*-felvételén ott látjuk és halljuk a hangszer a szerző szándéka szerint.

A funkcióváltás és a hangszerelés összefüggései

A *Himnusz*-pályázatot „népmelódia”-ra írták ki, azaz olyan dallamra, amelyet honfitársaink a legkülönfélébb alkalmak során előadhatnak: egymagukban, kisebb-nagyobb csoportokban vagy közönség számára, ünnepélyes keretek között vagy éppen az asztal mellett, borospohárral a kézben, hasonló darabok társaságában (kiváló példa Thern Károly *Fóti dala*, Vörösmarty szövegére). Az elvárás mégsem egyszólamú dalra szólt, hanem ének- és zenekari alkotásra. A bemutatón ennek megfelelően a kompozíciók népmelódia helyett „zenemű”-ként szólaltak meg. Majd az előadások sora következett, és már augusztusban előadták a Széchenyi gőzhajó avatásán, zászlószentelésen Nagyboldogasszony napján és iskolai ünnepségen a megyeházán. Ezzel Erkel *Himnusza* másodszor is funkciót váltott: fokozatosan nemzeti himnusszá vált, túllépve a dalolás és a koncertszerű alkalmak szerepkörén.

Amíg egy zeneműnek többnyire egyetlen, a szerző által precízen a kottában rögzített alakja van, addig a funkcionális zene több változatban is létezik, mivel nemzeti szimbólumként feladata az események szolgálata. Az előadóknak továbbra is törekedniük kell a minél

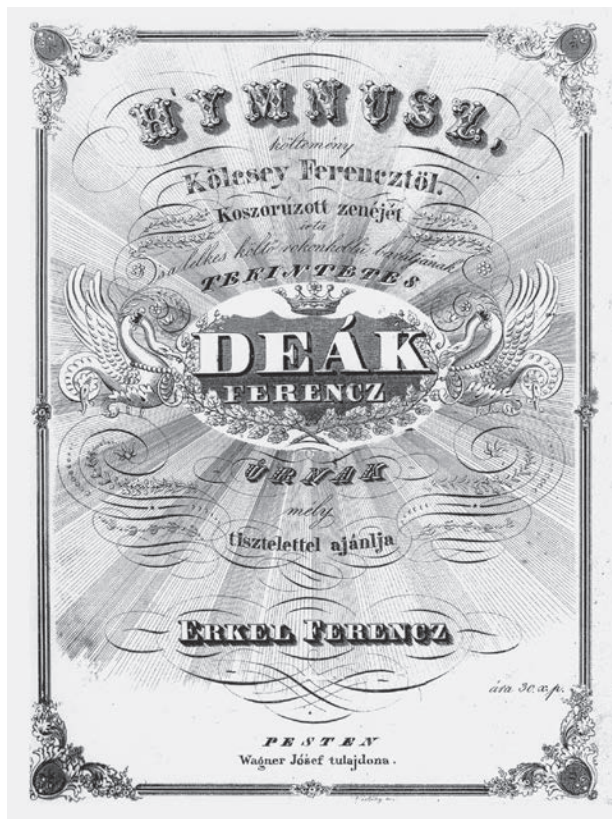
magasabb színvonalú megszólaltatásra, a zenét gyakran mégis alkalmazniuk kell az adott körülményekhez. Amikor Erkel a *Himnusz* hangszerelését újabb hangszerekkel bővítette, minden bizonnyal ünnepélyesebb kívánta tenni a művet, azzal pedig, hogy 1844 őszén Wagner József kiadónál vegyeskarra és zongorakísérettel jelentette meg, szélesebb közönség számára is elérhetővé tette (a kottába az opcionális orgona vagy harmonium jelzésén kívül külön tam-tam szólómat is nyomtatottak). A „*megbűnhődte*” csúcspont kétvonalas asz-hangját azonban csak képzett vagy jó képességű szopránénekesek (férfikar esetében tenoristák) tudták kiénekelni, így templomi használatban, amikor a dallamot a teljes közösség énekelte orgonakísérettel, a művet Esz-dúrból B-dúrba transzponálták. A hangszerelésen pedig feltétlenül változtatni kellett az énekkar nélküli, kizárólag zenekari előadások alkalmával, hogy a vezérdallamnak a kíséretből hiányzó, legato énekelt hangjai ezúttal is megszólalhassanak.

A zenekar méretét és szólómatit természetesen már Erkel életében a körülményekhez igazították, és ez az elv később sem változott. A kisebb templomi, városi vagy egyesületi zenekarok többnyire nem rendelkeztek a partitúrában előírt hangszerekkel, sok helyütt csak vonós- vagy csak fúvósegítt (katonazenekar) állt rendelkezésre. Ezzel szemben a 20. századra a nagy létszámú, főként szabadtéri ünnepélyeken gyakran megduplázták az előadók számát, hogy több ezren is jól hallják az előadást. Az 1930-as évek második felében Hóman Bálint miniszteri rendelettel szabályozta a *Himnusz* megszólaltatását (eltörölte például az ismétlést, és a „*ho-ozz rá*” helyett a „*hozz re-á*” szövegformát írta elő). A modern nagyzenekarhoz adaptált, évtizedek óta alkalmazott hangszerelési változatokat Dohnányi Ernő egységesítette, majd további megoldások és közreadások láttak napvilágot.

Dohnányi esetében (a manapság terjesztett legendák szemben) nem beszélhetünk „átdolgozás”-ról, mivel sem a kiindulópont, sem a végeredmény nem ragadható meg egyetlen alakban, és az eltérések még a végpontok között sem számottevőek. Ezek nem érintik a mű lényegét, és a verziók jóval kevésbé különböznek egymástól, mint azok az elhangzások, amikor bármelyik változatot szólóénekekkel, vegyes-, férfi- vagy nőikarral, egyetlen hangszerrel, fúvószenekarral, nagyzenekarral vagy kíséret nélkül adják elő.

A himnusz dallam mint jelkép

A *Himnusz* funkcióváltásainak sorába illik az a jelenség, amikor Erkel dallama idézetként szólal meg nagyobb alkotásokban. Ezek közé tartozik az 1857-es királyi látogatás alkalmával bemutatott *Erzsébet* című opera, amelyet Erkel a rövid határidő miatt Doppler Ferencsel és Doppler Károllyal megosztva komponált. A *Himnusz* a 2. felvonás végén szólal meg. Liszt Ferenc

Erkel Himnuszának első kottakiadása, Deák Ferencnek szóló ajánlással (Wagner József, Pest 1844)

15 évvel később a *Himnusz* és *Szózat* dallamára írt zenekari fantáziát, amelyet maga vezényelt a Filharmoniai Társaság 1873. márciusi hangversenyén. Nemzeti énekünk szintén a *Szózattal* együtt szólal meg Erkel *Ünnepi nyitányában*. Az 1887-ben, a Nemzeti Színház megnyitásának 50. évfordulóján bemutatott művet az Operaház muzsikusi adták elő, majd ugyanők a Filharmoniai Társaság színeiben több tucatnyi alkalommal játszották évfordulókon és más jeles eseményeken. Hubay Jenő az I. világháború borzalmai között a remény hangját kívánta megszólaltatni, amikor az 1915 végén bemutatott c-moll szimfóniáját a *Himnusz* első soraival zárta.

Szintén egy különleges alkalomnak, Pest, Buda és Óbuda egyesítése 50. évfordulójának köszönhető Dohnányi Ernő *Ünnepi nyitánya* (1923), benne a városrészeket jelképező három dallam, a *Himnusz*, a *Szózat* és a Dohnányi-féle *Nemzeti ima* egybefonódásával. Folytathatnánk a sort Lajtha László VII. szimfóniájával (1957), Károlyi Pál Miséjével (*In memoriam diei 23. Octobris*, 1957) és más zeneművekkel. Mindezekben az alkotásokban Erkel dallama kilép a népmelódia, a zenemű és a nemzeti himnusz funkcióból is. Feladata nem csupán egy ünnepi alkalom fényének emelése, hanem jelképpé válva egy nemzet összetartozásának zenei szimbólumaként szólal meg.

Gombos László

Átváltozások – Joseph Haydn zenekara Eszterházá

A *Harmonia Caelestis* címen ismert kantátagyűjtemény összeállítója, Esterházy Pál nádor idejéből 1751-es dátummal, tehát az ifjú arisztokrata 16 éves korából maradt fenn az első nyilvántartás az udvari zenészek díjazásáról. Pontosabban a szolgálak 75 fős csapataéről: az ő neveik közül (amelyek közül az első egyaránt lehet vezetőnév vagy foglalkozásnév, de éppen hiányozhat is) bogarászhatunk ki öt „Trombitas”-t és egy „Trompeter”-t, Sigmund, Miklos, Mihel, Marko, Istvan és Ferenz nevűeket; emellett Istvan dudást, Jurko sipost és a beszédes nevű „Cymbalimo”-t (cimbalmos?). A sok magyar név ellenére a listát szemmel láthatólag német kéz írhatta.

1672 elején a kasznári hivatalban vezetett borlisták már négy magyar és három német trombitásról szólnak négy, illetve két inással (tanulóval), továbbá hat síposról (ez töröksípokat jelenthet) két inással, egy Géczy nevű hegedűsről egy inással (a vonósjátékos előkelőbb, neki neve is van), továbbá egy harci üstdobosról (Heerpauker). Képzeltető, micsoda ijesztő harsogást tudhatott ez a 24 muzsikos – akiknek több mint a fele trombitás volt – előállítani! S hogy megbecsülték őket, azt az is mutatja, hogy az ősz folyamán egy zenekari szolga (kottatáros??) is megjelenik az iratokban.

Persze, ha Esterházy-zenekarról van szó, akkor általában nem erre az együttesre gondolunk, hanem „Fényes” Miklós herceg – főként Eszterháza működő zenekarára, amelyet „Cammer-Music” néven emlegettek, megkülönböztetendő a mindvégig a kismartoni kastély kápolnájában szolgálatot teljesítő, maroknyi „Chor-Music”-től. A világi zenekar nem a mai szimfonikus zenekarokra emlékeztetett, hanem a mai régi hangszeres együttesekre, nem csupán azért, mert bélhúrokon hegedültek és natúrürtöket használtak, hanem a kis létszám és a rugalmas összetétel miatt is. Maga Haydn volt a legrugalmasabb, hiszen a hangszeres művek – így saját szimfóniái – előadásakor koncertmesterként, hegedűn játszva irányított, míg az opera-előadásokat a csembaló vagy a fortepiano, az egyházi kompozíciókat, miséket pedig az orgona mellől irányította.

Az első, 1762-es kimutatások szerint a zenekar – az alábbiakban mindig csak a Cammer-Musicről beszélünk – Haydnal együtt 12 tagot számlált; a fokozatos, néha hullámzó bővítések nyomán az utolsó hét évben, 1784-re ez a szám 25-ben állapodott meg. A kezdő létszámban – Haydnt hegedűsként beszámítva – 5 vonós és 7 fúvós foglaltatott; a végső 25-ből 14 volt vonós és 11 fúvós, a következő elosztásban: 11 hegedűs – egy részük brácsán (is) játszott –, 2 csellista és 1 nagybőgős; illetve 1 fuvalás, 2 oboás, 4 fagottos és 4 kürtös.

A vonóskar pontos összetételéről mindenféle számok olvashatók különböző könyvekben és tanulmányokban; a valóság azonban az, hogy az egyes szólamokban ülők számát csak egészen hozzávetőlegesen tudjuk megbecsülni. Mégpedig azért, mert a szólamok létszáma az együttes mindenkori összetételétől függően és az adott mű igényinek megfelelően viszonylag rugalmasan alakítható volt annak köszönhetően, hogy az együttes harmada-negyede két, sőt három hangszeren is bevethető volt. A fenti számok láttán – és a 18. századi repertoár ismeretében – bizonyára sokakban merült fel a kérdés, hogy ha a minden darabban megtalálható két oboaszólalom hosszú éveken (valójában évtizedeken) át jól el tudta látni két oboista, akkor ugyan mi szükség volt 1784-től folyamatosan négy fagottos és négy kürtöst alkalmazni? A válasz az, hogy a kürtösök és fagottosok jelentős hányada hegedült, sőt brácsázott, s így állandóan besegíthettek a vonóskarban; annak persze nemigen van nyoma, hogy mikor, ki, milyen szolamban. Sőt, a nagybőgő szólamát 1774-ig csak a fagottosként szerződött Carl Schiringer játszhatta, miután „főállású” nagybőgőst Johann Dietzl személyében csak 1775-től alkalmaztak – ő viszont hegedülni is tudott, ha kellett. Önálló timpanistája pedig sohasem volt az együttesnek, ezen a hangszeren egy másik fagottos, a Schiringerhez hasonlatosan szintén mintegy két évtizeden át Eszterháza működő Caspar Peczival játszott – ő viszont brácsán is bevethető volt. Franz Czerwenka fagottos ezzel szemben szintén hegedült. Ezek után már láthatjuk, hogy miért is nem volt olyan sok az a négy fagottos. (A fúvósoknak magasabb volt a fizetése a vonósokénál, ezért mindenki a „legértékesebb” hangszere szerint volt feltüntetve a nyilvántartásban.) S hogy a négy kürtös sem volt sok, az abból látszik, hogy Carl Franznak, aki messze földön ismert kürtvirtuóz volt, barytonszólistaként és hegedűn is hasznát vették, Johann Hollerieder hegedűn és brácsán is játszott, ha kellett, s Joseph Oliva és Franz Pauer, akik összeszokott kürtpárként kerültek Eszterházára, egyaránt hegedült is. A kürtök „túlbiztosítása” különben egy ideig a fagottokét is fölülmulta: 1769 közepétől csaknem három éven át *hat* kürtös volt tagja az együttesnek. Érdekesség, hogy Haydn kettő helyett négy kürtszólamot tartalmazó szimfóniái nem ekkor, hanem pár évvel korábban, 1763 és 1765 között készültek (bár két mű datálása kissé bizonytalan). Négy kürt viszont szinte mindig rendelkezésére állt Haydnak.

Ezzel együtt nem az üstdob volt az egyetlen alapvető zenekari hangszer, amely hiányzott az eszterházi együttesből. A harsonák akkoriban nem voltak még szerves

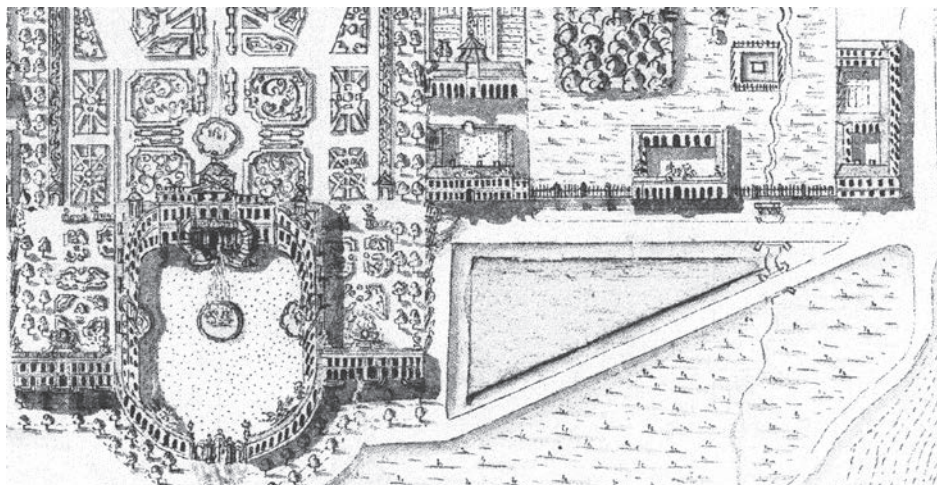
tartozékai a zenekarnak, de például Gluck *Orfeo* és *Euridicéjében* szinte nélkülözhetetlenek az alvilági jelenetben, s ezt az operát két évadon át játszották 1776–1777-ben. Sajnos, nem tudjuk, hogy a bálkon, ünnepeken rendszeresen szereplő soproni toronyzenészek kölcsönöztek-e kíséítőket az előadásokhoz (ami minden alkalommal majdnem 50 km-es utazást jelentett), vagy más hangszerekkel pótolták őket. Ez utóbbiak lehetnek például fagottok,

amelyekből már akkor is három állt rendelkezésre. A mi számunkra meglehetősen házilagosnak tetszik az effajta pótmegoldás, ami persze a 18. század – és különösen a korábbi, barokk – gyakorlatától nem állt olyan messze. Mindenesetre sok tucat későbbi operaelőadás céljára (a megmaradt szölamanyagok tanúsága szerint) fuvola- és oboaszólamokat varázsoltak a trombita- és a klarinétszólamokból.

Különös az *Orfeo* emblematikus hangszerének, a hárfának az esete is. Jó hárfást nem lehetett olyan egyszerűen szerezni, mint rézfúvósokat bármely közeli város toronyzenészei közül. Pótlása viszont pengetett vonósokkal vagy a csembaló szólójával elfogadhatóan megoldható volt. Ezzel együtt igen meglepő, hogy éppen három héttel az *Orfeo* 1776. március 21-i bemutatója előtt távozott Eszterházáról a korabeli Európa legjelentősebb hárfása (és zeneszerzője), Jean-Baptiste Krumpholtz, aki 1773-tól játszott a zenekarban (és tanult zeneszerzést Haydntól).

Felmerülhet a gyanú, hogy a *Figaro* 1789-ben tervezett, de meg nem valósított előadásáról talán nem is annyira az énekesgárda minőség-problémái miatt mondtak le végül, hanem azért, mert – talán a mű 1790 januári és februári bécsi előadásainak ismeretében – nem akarták a mozarti hangszerelést fájdalmasan elszegényíteni, ami elkerülhetetlenül bekövetkezett volna, hiszen a zenekarból a harsonákon kívül a klarinétok és a trombiták is hiányoztak. Pedig – a hárfához hasonlóan – egy-egy átmeneti időre korábban megjelentek már az eszterházi zenekarban: két klarinét 1775 decembere és 1778 márciusa, két trombita pedig 1780 márciusa és decembere között. Egyik esetben sem világos sem a hangszer kipróbálásának, sem az elvetésének a közvetlen oka; a trombiták esete azonban különösen meglepő, mert a két trombitást egy évre szerződtették, sőt a le nem szolgált időt ki is fizették nekik (tehát nem ők lehettek hibásak valamiben), miután drága hangszereket rendeltek számukra Németországból.

A zenekar tagjai azonban nem csupán az együttesen belül változtatták a helyüket. Két tagjuk a hercegi ad-

Eszterháza épületegyüttesének részlete madártávlatból, 1770 körül. A zenészek lakóhelye és próbahelyisége a jobb felső sarokban látható Muzsikaházban volt; munkahelyüknek elsősorban a kép felső szélén, közepén látható színházépület nevezhető, amely nemcsak az operaelőadásoknak adott otthont, hanem a hangversenyek java részének is.

minisztrációban is szerepet játszott, Anton Kühnel, aki 1768-ig a kismartoni Chor-Musicban volt violonjátékos, pályafutását a különböző építkezések és beruházások lelkiismeretes adminisztrátoraként („Bauschreiber”) folytatta: szálkás betűi a második eszterházi operaház építésének számos dokumentumában megtalálhatók. Franz Nigst pedig a készpénzfizetéseket intéző pénztáros („Rent-Meister”) volt. Ezt rendkívül bizalmi pozíciónak képzelnék, ám munkájáért igen szerény javadalmazást kapott. S bár két tevékenységét évekig egyidejűleg végezte, egy idő után mint fizetett zenekari hegedűst elbocsátották, ugyanakkor ingyen tovább is hegedülhetett.

Végül pedig a zenekar afféle szociális hálóként is funkcionált kiszolgált énekesek számára. Vitus Ungricht tenor-, Christian Specht pedig basszusénekesnek indult, de mindketten még 1780 előtt befejezték énekesi pályafutásukat, és egészen Miklós herceg 1790-ben bekövetkezett haláláig a zenekarban játszottak: az előbbi hegedűn, az utóbbi pedig brácsán. Pedig Specht kifejezetten jelentékeny tagja volt a társulatnak, hatalmas hangterjedelemmel, biztos technikával és hálás szerepekkel: ő volt Nanni, az idős parasztember a Mária Terézia által is megtapsolt Haydn-buffában, a *L'infedeltà delusában*, s ő énekelte Tagliaferro szerepét Piccinni világhódító érzelmes vígoperájában, a *La buona figliuolában*.

Éneklés és hangszerjáték megint egészen másképpen kapcsolódott össze azoknak az énekesnőknek az esetében, akik Eszterházára szerződtek, s magukkal hozott férjüket a zenekarban alkalmazták: ilyen volt Catarina Poschwa, akinek a férje oboán, Barbara Ripamonti, akié hegedűn játszott. Metilde Bologna kivétel volt: az ő férje 1781-ben operaigazgató és librettista lett Eszterházán. És a többi férjjel érkező énekesnőével nem hasonlítható össze Luigia Polzelli sorsa sem. Habár ő is egy – jóval idősebb, betegeskedő – hegedűs férjjel érkezett, de a többiekénél jóval jelentősebb szerephez jutott. Nem a színpadon, hanem Haydn életében.

Malina János

CD-újdonságról

Fittler Katalin

**Bartók Hegedűversenyének (No.2)
magyarországi bemutatója – CD-felvételen**
(BMC CD 253)

Magyar muzikusok a Zene világtérképén – hatásuk (és viselkedésük) későbbi korok zenei életére. E sajátos tér-idő spektrum egyaránt fontos a régi (szinte elfeledett) értékek feltárását és új művészi értékek létrehozását illetően. Ráadásul e két terület korántsem csupán egymás mellett él, hanem az előbbieket termékenyítő hatással lehetnek alkotókra és előadókra egyaránt – és nem utolsó sorban, új szempontokat adnak az esztétikum területén munkálkodóknak is.

Közismertnek tekinthető, hogy egy-egy zenemű élete korántsem valamiféle folytonosság-folyamatosság nyomonvonalán halad, hanem megannyi (zenei és zenén kívüli) tényező eredőjeként sajátos útvonalakat ír le. Az időtállóknak bizonyuló művek jó esetben repertoárdarabbá válhatnak, általános ismertségnek/kedveltségnek örvendő. Múltjuk, történetük ismerete nélkül is újralfedezettek lehetnek – ám a történet, kiváltképp, mivel több szinten is követhető, korántsem érdektelen az utókor számára. Lehet sokatmondó egy-egy lista, amely végigköveti valamely kompozíció világszerte történő előadásait – de még hasznosabbak a fennmaradt hangfelvételek, amelyek egyaránt dokumentálják koruk zenei ízlését, és az előadók művészetét.

1996-ban magyar dokumentumfilm készült A Szervánszky család címmel, amelyben az egyetlen festőművész, Szervánszky Jenő képviselte – egyedüli élőként – muzikus testvéreit, akik közül nem-muzikus berkekben Szervánszky Endre zeneszerző neve cseng leginkább ismerősen. A fiatal muzikusok közül többen talán épp e filmben találkoztak először azzal az információval, hogy Szervánszky Péter nevéhez fűződik Bartók „nagy” hegedűversenyének magyarországi bemutatója. A 2019-es év végének értékes kiadványa annak az előadásnak a CD-felvételén való közzététele, amelyre 1944. január 5-én került sor a Vigadóban (a Székesfővárosi Zenekart Ferencsik János vezényelte).

Szervánszky Jenő zongoraművész-lányának, Valériának a férje, a szintén zongoraművész-tanár és zeneíró Ronald Cavaye írta a kísérőszöveget, amely ismerteti a

„forráshelyzetet” (a Babits-Makai Gyűjteményben maradt fenn, röntgenlemezekon rögzítve, ahonnan Babits halála után a '80-as évek közepéig zárolt Babits-hagyatékba került), továbbá lényegi információkat tartalmazó áttekintést ad Szervánszky Péter életéről-munkásságáról (különös tekintettel annak Bartók-vonatkozásaira).

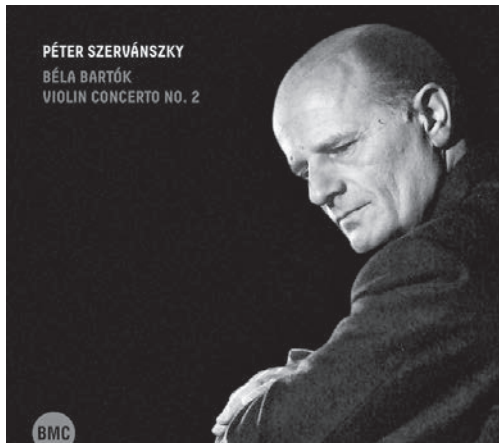
Szervánszky Péter, aki a Bartók-növendék Mészáros Margitnak köszönhetően többször is előjátszhatott Bartóknak, akinek vonósnegyesei ősbemutatójában a Waldbauer-Kerpely Vonósnegyes tagjaként vett részt (később a Magyar Vonósnegyes tagja lett). Bartók több művét tartotta repertoárján, s játszott külföldön is.

A Hegedűverseny iránt kezdetől nagy érdeklődést tanúsított (az ősbemutatóra 1939. március 23-án került sor Amsz-

terdamban, Székely Zoltán szólójával, Willem Mengelberg vezényletével), már akkor is, amikor tartott az a két éves időszak, melyben Székely Zoltáné volt a szólistaság kizárólagos joga. Amikor az lejárt, Szervánszky Péter a Budapesti Hangversenyzenekar (BHZ) koncertmestere volt, majd behívták katonának, úgyhogy szólójával 1943 szeptemberében Kolozsvárott, majd 1944-ben Budapesten csendülhetett fel a Hegedűverseny (egyes források szerint február 6-án).

Az egykori Pátria fonográf-felvételeken edződött hallás jól veszi az akadályokat – a hi-fi minőség által elkényeztetetteknek szokniuk kell a vitathatatlanul gondos hangrestaurálásnak alávetett felvétel (technikai) minőségét. Azonban az interpretáció mindenért kárpótol. Egyetérthetünk tehát Cavaye-jal abban, hogy „ez a felvétel az ő emlékműve”.

A számos hazai és külföldi művész szólójával könnyen hozzáférhető Hegedűverseny hallgatása során egyik ámulatból a másikba esünk. Lenyűgöző az a szuverén biztonság, amellyel Szervánszky Péter megszólaltatja a tételeket (bár szólójához képest néha háttérbe szorítottnak, dinamikailag kifejezetten kevésnek érezzük a kíséretet, annál megrendítőbb az a szinte „köznyelvi” természetesség, amellyel az együttes részt vesz a tételek felépítésében). Költői kérdés marad, hogy honnan az írott kottának ez az érdemi értéke, melynek köszönhetően világosan tagolt formarészek sorjáznak, pregnáns karakterizálással. Annak pedig már csak a felvétele is meddő, hogy hová tűnt ez az inspirált – a felvétel tanúsága szerint a Ferencsik irányításával játszó együttest is

jellemző - tudás a későbbiekben, amikor immár állandósult helyét elfoglalhatta a koncertéletben a kompozíció...

A fiatalabb kortársak minőségorientált elhivatottságának is emléket állít ez a felvétel – annál is inkább, mivel aligha gondolhattak arra, hogy a késői utókor majd...

1944 – a bartóki zene grammatikájának és szemantikájának rendszerezett feltárását munkássága fő feladatául választó Lendvai Ernő ekkor még csak 19 éves volt – a Bartók költői világa” című kötetében publikált elemzésének kétségkívül poétikus megközelítése évtizedeket várat még magára. Ezt az interpretációt hallgatva „konkrét”-nak tűnnek a sajátos jelzők és határozók; meglepőek ezek az „a priori” ráérzések.

A tempókat illetően, Szervánszky interpretációjában a lassú tétel némiképp (fél ill. egy perccel) hosszabb az időközben általánossá vált gyakorlatnál, a szélső tételek nagyjából ugyanennyivel rövidebbek. De ezt csak a feltüntetett időtartamok összevetésekor vesszük észre (a BMC-felvétel borítója hibás sorrendben tünteti fel az egyes tételek időtartamát); az előadás elhithető erejű (és – meglepő módon – soha sem kelti a hajszoltság illúzióját).

Érték vált közkinccsé, amelynek tanulmányozása elsősorban karmesterek és hegedűsök számára kínál „posztgraduális” továbbképzést.

(A cikk elsőként a Parlando internetes folyóiratban jelent meg. Köszönjük a közlés jogát!)

Fittler Katalin

Brácsa-románc (Rivka Golani – brácsa, Kollár Zsuzsa – zongora)

Hungaroton Classic – HCD 32811-12

A hazai zenebarátok számára ismerősen cseng Rivka Golani neve – a brácsaművészt hangversenyekről is „ismerhetjük”, de valószínűleg még nagyobb ismertséget szereztek neki hangfelvételei. A Hungarotonnál először Hollós Máté szerzői albumán (2007) figyelhettünk fel művészetére, majd ugyanitt rendre sorjázta zongorakíséretes és zenekari felvételei (szólójával 2010-ben jelent meg Csapó Gyula versenyműve). Nem kis meglepetést okozott, hogy 2009-es korongjának műsorát ráadásszámokból állította össze (Encores). Ennek a vállalkozásnak eszmei folytatója a 2018 decemberében felvett, s a közelmúltban megjelent „Brácsa-románc”, melynek érdekessége, hogy a legtöbb műsorszám az átíratok is az ő munkája.

Rivka Golani (1946) életében megannyi magyar „vonatkozást”, adalékot találunk. Az izraeli művésznő hegedűtanulmányok után 21 évesen kötelezte el magát a brácsa mellett, nem kisebb mester irányításával, mint az egykori Hubay-növendék Pártos Ödön (aki akkor az

Izraeli Filharmonikus Zenekar tagja volt). Első férje is magyar volt, a híres hegedűkészítő Erdész Ottó – Golani mindmáig az általa készített brácsán játszik.

A három állampolgársággal rendelkező művésznő munkássága külön fejezet az előadóművészet-történetben csakúgy, mint a brácsairodalomban. Az ismertetőfüzet információja szerint több mint 300 művet komponáltak a számára, s ezek között a versenyművek száma meghaladja a nyolcvan! Elképesztő intenzitás jellemzi szakmai életét – a neki ajánlott műveken túl hangszere irodalmának megannyi rangos kompozícióját játszotta, továbbá maga is gazdagította a brácsa-irodalmat átíratokkal.

Többségükben ezek alkotják a két korongot tartalmazó album műsorát. 35 rövid darab, többségükben eredetileg hegedűre szánt tételek (Kreislertől a Polichinelle szerenád és az Allegretto Boccherini stílusában William Primrose átírata). Karakterdarabok, zsánerképek, szalondarabok, némelyikük a ráadásszám-vonulatba tartozik, de helyet kapott a műsorban Schumann dala és zongoradarabja is, immár többedik átdolgozásban.

Az átíratoknak csupán egyik haszna, hogy az eredetivel eltérő apparátus irodalmát is gazdagítják – egyszerűen mind kihívást is jelentenek az előadó számára, hogy hangszerének polgárjogot szerezzen olyan darabok esetében, amelyek más hangszínnel élnek a nagyközönség emlékezetében. És természetesen mindig „vizsgáljuk” az átíratkészítő is, munkájának elfogadtatásával úgy az előadók, mint a hallgatók körében. Mert bármely hangszer játékos az is mérlegeli, hogy „megéri-e” megtanulni valamely átíratot, várható-e általa siker.

Golani, mint első előadója saját átíratának, hangzó bizonyosságát adja műsorválasztása indoklásának. Kétség nem férhet hozzá, hogy „hangszerszerű” a játszanivaló, és a többszöri átdolgozás folyamán sem értéktelenedett a zenei anyag. A kísérőfüzet nem tünteti fel a forrásanyagot, de feltételezhetjük, hogy kiadványként még nem hozzáférhetőek a darabok. Így tehát kevésbé lenne indokolt arra bízni a brácsásokat, hogy a kedvcsináló muzsikálást hallgatva, maguk is tanulják meg (vegyék repertoárjukra, játsszák) ezeket a darabokat. Viszont annál inkább érdemes hangoztatni a példaértékű vállalkozásban azt, hogy nem szükségszerű a merev elhatárolódás szerzők és előadók között, vagyis – kellő körültekintéssel – hangszereseknek is érdemes „belekötnöködni” az alkotói szférába, kiváltképp, ha önmaguk vizsgáztatják a gyakorlatban az átíratukat.

Érdekes és tanulságos hallgatnivaló ez a műsor brácsásoknak és hegedűsöknek egyaránt; az utóbbiak számára sajátos hallásgyakorlatot jelent annak megfigyelése, hogy a korábban zongorakíséretes hegedűdarabokhoz mit tudott hozzátenni a brácsaművész-átíró.

Fritz Kreisler saját szerzeményei és átíratai után Edward Elgar rövid (részben Kreisler által ihletett) darabjai következnek, különböző opuszokból. Feltehetően egyfajta szvitszerűségre való törekvéssel magyarázható,

hogy az azonos ciklusból származó darabok nem egymást követően csendülnek fel. A végighallgathatóság szempontjából ideálisnak tűnik a kialakított sorrend. A második korongon – melynek műsorát méltán jellemezte a műismertető „a romantikus brácsa”-ként. Dvořák zenéje (a méltán népszerű sláv táncok mellett kevésbé ismert tételek) a Kreisler-féle átirat közvetítésével került brácsára. A morva Franz (František) Drdla miniatűrjeit annakidején hegedős-fenomének is játszották (Jan Kubelík, az Auer-növendék Jascha Heifetz és Fritz Kreisler), napjainkban újrafelfedezendőnek tűnik. Hallhatjuk Hubay Bolerójának átiratát, Joachim hegedű-átiratának továbbgondolásaként csendül fel Brahms két Magyar tánca (No. 6, 20), Schumann Ajánlás című dalából és az Erdei jelenetek ciklusbeli Jósmaár (Vogel als Prophet) hegedű-verziója Auer Lipót munkája volt. A brácsa-átirat e kettőből a legizgalmasabbak közé tartozik; az utóbbinál nem könnyű zongora-eredetire tippel-

ni, ha valaki nem ismerte azt korábban. Itt a legizgalmasabb a hangszeres művész teljesítménye: misztikus hangokat csal elő hangszeréből. És éppen e tétel rendkívül hatásos volta miatt tűnik élesnek a váltás, amely – fináléként, vagy még inkább ráadásként – visszarímel a műsor-kezdetre, a Kreisler-átiratnak köszönhetően örökzölddé vált darabja Eduard Gärtnernek (Aus Wien – Bécsből).

Rivka Golani alkalmazkodó partnere Kollár Zsuzsa; rutinos korrepetitorra vall, ahogyan

diszkrétan a háttérbe tud vonulni, ám méltó kamarapartnerre lép elő, amikor ezt a faktúra lehetővé teszi.

A borító, stílszerűen, a brácsaművész festményéből ad ízelítőt (melyet teljességében megtekinthetünk a kísérfüzetben).

A mintegy kétórányi válogatás olyan korba (világba) invitál időutazásra, amikor még nem létezett egymástól elhatárolt komoly- és könnyűzene. Kellemes kikapcsolódást jelent napjainkban is.

Könyvújdonságokról

Pillanatfelvételek a magyar zeneszerzés 1956 és 1989 közötti történetéből

A teljes magyar zenetörténet megírása és értékelése bizonyos korokat, korszakokat leszámítva eléggé nagy elmaradást mutat. Amiből jól állunk, az a középkor és a török megszállás idejének zenetörténeti feldolgozása, ami a *Magyarország zenetörténete* című sorozat első két kiadványából ismerhető.¹ Az utána következő korok, köztük Magyarország 20. századi zenetörténetének e kötetekhez mérhető tudományos értékelése – bár tervek és előmunkálatok is készültek/készülnek – ez idáig még nem született meg. Míg más művészeti ágakban, vagy éppen a társadalomtudományok területén már számtalan alapmunka látott napvilágot a magyar zenetörténetírásban egyelőre hiátust mutató időszakokról, addig honi zenetudományunk számára csupán vágyott kívánság, hogy az öt kötetre tervezett sorozat többi része mihamarabb nyomdába kerüljön. Ezért is örömteli, hogy a közelmúlt magyar zenetörténetének egy viszonylag rövid, ám „a magyar zene történetének egyik leggazdagabb és [...] talán legsikeresebb időszakáról” (19.) könyv jelent meg a korszak avatott szakértője,

Dalos Anna tollából a Rózsavölgyi és Társa Kiadó gondozásában.

Az ingyencsek szerint egy mégoly tökéletesen elkészített gasztronómiai remeknél is csak a – minden bizonynyal a legfontosabb – harmadik stáció az étel megkóstolása. Először megpillantjuk az étet, majd megszagoljuk és csak mindezek után jön el az ideje az ízelesnek. Ha Dalos Anna legújabb könyvére pillantunk, egy tekintélyt parancsoló, 432 oldalas vaskos kiadványt látunk, mely a szerző közel másfél évtizednyi munkájának eredményeit harminc, gondosan válogatott tanulmányon tárja az olvasó elé. Az *Ajtón lakattal- Zeneszerzés a Kádár-kori Magyarországon (1956-1989)* című kötet – ahogy az a fülszövegben is olvasható – „az első olyan összefoglaló munka, amely szisztematikusan vizsgálja és értékeli az 1956-tól 1989-ig tartó Kádár-korszak² teljes zeneszerzői termését. [...] elsősorban azt kívánja bemutatni, miképp reflektáltak a különböző generációkhoz tartozó magyar zeneszerzők a kortárs nyugat-európai, illetve észak-amerikai zeneszerzői technikákra, miképpen igyekeztek új zenei tapasztalataikat beépíteni saját életművükbe, és miképpen gondolkodtak a modern zenéről és általában véve a zene-

szerzészről.” Arra is választ keres, hogy „a Kádár-kori Magyarországon alkotó komponisták miképpen reagáltak az őket körülvevő mindennapokra, műveik milyen poétikai diskurzusokba épültek be”. Célja, hogy meghatározza a magyar zeneszerzés helyét az egyidős nemzetközi kortárs zenei gyakorlatban.

A puha kötésű kiadvány megjelenésében visszafogott, ám a fedőlap sokat sejtető illusztrációja megmozgatja a fantáziánkat. Belelőpözva pedig rájövünk, hogy milyen találó a borítóválasztás, hiszen valójában a látvány sugallta képi szimbolikáról szól a könyv: arról, hogy a vasfüggöny mögé kényszerült, alkotói szabadságukban korlátozott magyar zeneszerzők hogyan találtak ablakot külföldi kollégáik zenéjének megismerésére, hogyan fogadták az itthon jobbára ismeretlen repertoárt, és mennyire integrálták, vagy integrálták-e egyáltalán azt saját műveikbe.

A cím értelmezéséhez már „meg kell kóstolni” a könyvet – hacsak valaki nem bensőséges ismerője Károlyi Amy költészetének, vagy Kurtág György művészetének (Kurtág ugyanis 1981-ben op. 22-es *Hét dal*ának 5. tételében megzenésítette a könyv címét ihlető Károlyi Amy-verset). Ahogy az az Előszóban (7.) és a Kurtág-művet említő fejezetben olvasható (234.), Károlyi Amy meglehetősen bátran politizáló *Ajtón lakattal* című költeményének első sorában a tárgyalt korszak hírhedtté vált három T-jéből (túrt, tiltott, támogató) az első kettőt idézi. „A túrt és tiltott határán” szöveg nemcsak a zeneszerzők, de minden akkori magyar alkotó nagy dilemmájára utal 1956 után. Magyarország már nem volt annyira elzárva a Nyugattól, hogy ne tudhassunk a másik világról, ám annak művészi törekvései, ideológiai gondolkodása mégis sok tekintetben megközelíthetetlen és hiába vágyott volt.³

A könyv harminc tanulmányából hetet olvashat első alkalommal az érdeklődő, a többi nagyobb része a *Magyar Zenében*, a Zenetudományi Intézet kiadványaiban, valamint más, nehezen hozzáférhető periodikában jelent meg. A kiadványt nyitó tanulmány esetében azonban nehezen hozzáférhetőségről aligha beszélhetünk, hiszen a dolgozat az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelenő *Studia Musicologica*⁴ mellett a szerző jelen könyvéhez hasonlóan szintén a Rózsavölgyi és Társa Kiadónál öt évvel ezelőtt megjelent tanulmánykötetéből is ismerhető.⁵ Hogy immár harmadszor is megjelent nyomtatásban, arra többféle magyarázatot találtam a magam számára. A könyvfejezet Kodály Zoltán C-dúr-

ban írott Szimfóniájáról szól, Dalos Anna pedig Kodály műveinek elhivatott kutatója, doktori disszertációját is Kodálynak szentelte, eddig két monográfiát írt a mesterről. Kodály még élt és alkotott a vizsgált korszak első harmadában, zeneszerzői súlya megkérdőjelezhetetlen volt, evidens, hogy egy Kodály-tematikájú dolgozat nem hiányozhat egy ilyen alapműből. Fontosabb azonban, hogy a C-dúr szimfónia kortársi recepciója enyhén szólva megosztotta a kortársakat. Az akkori abszolút tekintély nem azt nyújtotta legújabb darabjával, amit vártak tőle, ráadásul a mű keletkezésének évében, 1961-ben már nagyon is igény volt az Európából és Európán kívül érkező impulzusok feldolgo-

zására, megértésére, alkalmazására, az új bécsi iskola, a darmstadti és lengyel avantgárd, illetve az amerikai experimentális zene eredményeinek befogadására. A magyar zeneszerzésben elindult egy megújuló folyamat, ami szakítani készült az egyre nyomasztóbbá váló Bartók-, és még inkább Kodály-befolyástól. Talán éppen a Szimfónia volt az a mű, ami a végső lökést adta a kodályi ideológiától való eltávolodásra. Végül – remélem, nem tévedek – a könyv szerkezetének megkomponálásban, a belső kohézió megteremtésében is meghatározó lehetett a kezdő tanulmány tematikája, mely szép ívet rajzol az utolsó tanulmányhoz, a Jeney Zoltán *Halotti szertartás* című művét elemző íráshoz. A legkézenfekvőbb közös jegy Kodály és Jeney darabjában, hogy mindkét mű önéletrajzi fogantatású. Jeney monumentális, hat részből álló alkotása pályájának kezdeti tapasztalatait állította szembe a korábban elvetett magyar és európai tradíciókkal. Ez azt is magában hordozza, hogy – bár magától értődően már nem a kodályi eszközökkel, de – harmóniavilága felmutatja a gregorián és a magyar népzene recitáló, sirató stílusú elemeit, sőt a zenetörténet korábbi hagyományaira is hivatkozik. A zeneszerző természetesen nem tagadta meg önmagát és továbbra is megtartotta saját kompozíciós technikáit, bizonyos tekintetben azonban részben visszatért Kodályhoz.

A tanulmányokban Dalos Anna mindig a zenéből indul ki, ehhez pedig hatalmas anyagot nézett át, ami önmagában is elismerésre méltó. Csak a *Harmincasok pályakezdése* (7. fejezet) című munkához például 170 művet tanulmányozott (108–109.). Ezért érezheti az olvasó hitelesnek és meggyőzőnek Dalos Anna fontos megállapításait. Például azt, hogy a Harmincasok generációját nem nyomasztotta annyira a bartóki-kodályi életmű, mint a korábbi generációkat, ugyanakkor neo-

klasszikus kísérleteikhez Stravinsky és Prokofjev munkáit, a vonósnegyesekhez Beethoven darabjait tekintették modellnek. Alkotásaikban Bach kontrapunktikájának nyomai is jelen vannak, mi több, van olyan szerző, aki vonósnegyesében „a hangszeres népzene dűvőjével mint talált tárgygyal él” (110.). Persze, a könyv nem minden dolgozata igényelte ilyen óriási mennyiségű zenemű ismeretét, de ha „csak” egy mű – például a *Bornemisza Péter mondásai* – áll vizsgálódása középpontjában, akkor is érezhető, hogy Dalos Anna Kurtág műveinek jeles ismerője. Ezt egyébként az is mutatja, hogy a harminc fejezetből alig van olyan, amiben ne lenne utalás Kurtág munkásságára. (Mivel Kurtág esetében még élő komponistáról beszélhetünk – persze tudva azt, hogy nagyon nehezen lehet őt interjúra bírni –, szívesen tisztáznék vele feltételezéseket. Az olyan hipotetikus mondatokat, mint „Kurtág minden bizonnyal ismerte Kodály tanulmányát, és tisztában kellett[, hogy] legyen ... (232.), vagy „Kurtág, amikor Kodályra hivatkozott egészen pontosan tisztában kellett[,] hogy legyen [...] (160.) még kijelentővé lehetne tenni; éppúgy talán még lehetne tisztázni a feltételezést, vajon valóban volt-e Kodály *Psalmus Hungaricus*ához hasonló személyes háttere a *Bornemisza Péter mondásai* szövegválasztásában (154.).

A korszak zeneszerzőinek különféle szempontú párhuzamba állításai azért is hasznosak, mert így nemcsak egy nézőpontból nyílik alkalom azonos jelenségek vizsgálatára. Például több tanulmány is arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen módon jelenik meg a korra nagyon is jellemző „kettős beszéd”, az elhallgatás, vagy éppen a zene virágnyelvén való kinyilatkoztatás. Fejezetek sora mutat rá, hogy a szellemi elnyomás ellenére az alkotók milyen gondolkodásformákat, milyen új, avantgárd zeneszerzői attitűdöket követtek, de azt is, hogy ezektől a modern technikáktól aztán milyen módon távolodtak el, és milyen úton jutottak el oda, hogy a Négycsapat egyik tagja kijelenthesse: „amit a 20. század utolsó harmadában élő avantgárd zeneszerző felépít magának, az egy kecskeól” (*Romantikus olvasmányok*, 29. fejezet, 375.). Ugyanígy érdekes annak vizsgálata, hogy a korszak zeneszerzői diskurzusában olyan „őskori maradványok”, mint a bécsi klasszika közkedvelt műfajai – a szimfónia és a vonósnegyes – hagyományörzően konzervatívak-e, vagy éppen tudatos szembefordulásként, posztmodern megnyilvánulásként értelmezhetők (*18. századi relikviák*, 26. fejezet, 323–338.).

A kötet lazán felépített kronológiát követ, melynek utolsó fejezete (Jeney *Halotti szertartásáról*) még többet is nyújt, mint amit a szerző a könyv címében ígér, Jeney műve ugyanis túlnyúlik a 20. századon. Nem szükséges sorban olvasni az egyes dolgozatokat, az olvasó kedvére válogathat a figyelemfelkeltő fejezetcímek közül. Dalos Anna bevallottan nem folyamatos történetírással vállal-

kozott, hanem pillanatfelvételeket mutat a korszakból, melyek aztán szerves egészé állnak össze.

A könyv alapos, gondosan átnézett, a terjedelemhez képest minimális a pontatlanságok száma. Vélhetően az elejére és a végére jutott a legkevesebb idő. A Névmutató korántsem teljes, hiányoznak például a 291. oldal hivatkozásai, a Köszönetnyilvánításban pedig olykor a megfogalmazás zavarba ejtő: a 2019. január 27-re datált írás idején még nem tudhattuk, hogy Jeney Zoltán néhány hónap múlva eltávozik közülünk. A zeneszerzők örökösének megnevezésénél – talán a szigorú ABC-sorrend követése miatt alakult így – úgy értelmezhető, mintha a Gerencsér Rita után felsoroltak is már elhunytak volna időközben. Szerencsére erről szó sincs. Lehet, hogy egyszerű magyarázata van, de talán az is, hogy a szerző miért fagott-zongora letétre hivatkozik Balassa Sándor *Dimensioni* című művével kapcsolatban (éppúgy, mint a tanulmány *Magyar Zene*-beli megjelenésében is), ha a hivatkozott kottapélda fuvola-brácsa párost mutat (113.).

Úgy gondolom, hogy Dalos Anna paradigmaticus könyve jelentős kutatási eredményeket oszt meg a 20. század második felének magyar zenéjéről, és a kollégák nagy valószínűséggel gyakran alludálnak majd munkáikban erre az alaplírára. Megérdemelné a kötet, hogy lefordítsák a főbb világnyelvekre. Így bekapcsolódva a nemzetközi zenetudomány diskurzusába, a külföld is minél többet megtudhatna arról, hogy mi történt a magyar zeneszerzésben 1956 és 1989 között. (Dalos Anna: *Ajtón lakattal- Zeneszerzés a Kádár-kori Magyarországon (1956–1989)*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2020.)

Kovács Ilona

¹ Rajeczky Benjamin (szerk.): *Magyarország zenetörténete I. Középkor*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988; Bárdos Kornél (szerk.): *Magyarország zenetörténete II. 1541–1686*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.

² A Kádár-korszak szigorúan véve, de facto 1956. november 4-től 1988. május 22-ig tartott. Kádár János lemond(at)ása után minden hatalmát elveszítette, névlegesen még az MSZMP pártelnöke volt 1989 májusáig.

³ A zeneszerzők – mint a korszak más művészei is –, nem voltak apolitikusak, folyamatosan reflektáltak a napi eseményekre, rejtjelesen politizáltak, üzenetekben utaltak műveikben a kimondhatatlanra. Dalos Anna megfigyelése szerint például az elérhetetlen utáni vágyódásra, a szabadság hiányára utal a Kurtág több művében is megjelenő parlando-rubato előadásmód (229–239.).

⁴ „Ein symphonisches Selbstbildnis: Über Zoltán Kodály's Symphonie in C (1961).” *Studia Musicologica* 50/3–4 (2009): 203–220.

⁵ „Szimfonikus önarckép: Kodály Szimfóniájáról.” In: Dalos Anna: *Kodály és a történelem. Tizenkét tanulmány*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2015. 97–115.

**„Azonnal küldjön pénzt, mert egy fillérem
sincs és négy napja hozomra élek...”
Puccini leveleinek új kritikai kiadása**

Giacomo Puccini operái, Mozart és Verdi színpadi művei mellett, az operaszínpad legtöbbet játszott, és legnépszerűbb alkotásai közé tartoznak szerte a világon. Ezzel szemben egyházi és világi vokális és hangszeres művei csak a legutóbbi években kezdték el elfoglalni méltó helyüket a szélesebb zenei nyilvánosságban – több évtizednyi feledést követően. Az idők során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Puccini művei minden tekintetben megkövetelik, hogy újra értékeljük őket. Éppen ezért nagyon időszerű volt a luccai Giacomo Puccini Kutatóközpont kezdeményezése egy új kritikai Puccini-összkiadás létrehozására.

Az olasz Kulturális Minisztérium által támogatott és „Nemzeti Kiadásként” elismert, új Puccini kritikai kiadás három önálló műfaji egységre tagolódik. A zeneművek mellett tartalmazza Puccini teljes, ma ismert levelezését, valamint a személyes közreműködésével színpadra állított operák rendezőpéldányait is. A levelek közreadását három kötetes kritikai jegyzetapparátus egészíti ki. A zeneművek 21 kötetre tervezett kiadása négy részre oszlik. Az első részbe egyelőre csak öt opera tartozik, mert a Manon Lescaut, A Nyugat lánya, A fecske, a Triplichonként emlegetett három egyfelvonásos, valamint a Turandot jelenleg még szerzői jogvédelem alatt áll. A második részt a hangszeres művek alkotják: külön kötetbe rendezve a zenekari, az orgonára és zongorára, valamint a vonósokra írt kamarazenei kompozíciók, míg a harmadik rész a vokális műveket tartalmazza. Végül pedig a negyedik részbe kerültek a különböző átiratok, töredékek, vázlatok és a kétes eredetű művek.

A zeneművek kritikai közreadása mellett azonban az új kritikai kiadás egy régi adósságot is törleszt. Puccini eddig ismert levelezésének új közreadása is a „Nemzeti Kiadás” részeként jelenik meg, a firenzei patinás Olschki kiadó gondozásában, a Puccini Kutatóközpont egyik alapítója, Gabriella Biagi Ravenni és Dieter Schickling, német Puccini-kutató szerkesztésében. Az episztolárium közreadása rendkívül időszerű volt, tekintve, hogy az első levélgyűjtemény, Giuseppe Adami gondozásában, mindössze négy évvel a Maestro halála után, 1928-ban

jelent meg, de ennek többszöri átdolgozása sem tudta kitölteni az űrt, ami az azóta fellelt dokumentumok kiadatlansága révén keletkezett. Ezt a hiányt nem pótolhatták az időközben publikált, legtöbbször tematikus – vagyis egy-egy meghatározott személlyel folytatott levelezést tartalmazó – válogatott levélgyűjtemények sem. Magyarul Eugenio Gara 1958-ban kiadott kétkötetes összeállítása olvasható, ami 1964-ben jelent meg a Zeneműkiadónál „Puccini. Levelek és dokumentumok” címmel, Komár Pál fordításában.

A mostani új olasz közreadásban a levelek időrendben követik egymást. Valamennyi levélkötet előszóval, bevezetéssel, kritikai és történeti kommentárokkal, valamint mutatókkal van ellátva. A tartalmas levélgyűjteményt emellett három kötetes jegyzetanyag egészíti ki. Önálló kiadásban további írásos dokumentumok is közreadásra kerülnek. Ezek között a legérdekesebb az az öt

kötetből álló sorozat, amely a zeneszerző személyes közreműködésével színpadra állított operák rendezőpéldányait adja közre. Ezek közül a 4. kötet, a Pillangókisasszony rendezőpéldánya már 2012-ben napvilágot látott a torinói EDT kiadónál, Michele Girardi Puccini-kutató közreadásában.

A Giacomo Puccini Nemzeti Kiadássorozat átfogó képet igyekszik adni a XX. század egyik legjelentősebb és legtöbbet játszott zeneszerzőjéről. Puccini összegyűjtött leveleinek első kötete az 1877-től 1896-ig tartó időszakban keletkezett leveleket tartalmazza, tehát a szülővárosában, Luccában töltött tanulóéveitől kezdődően egészen a zeneszerző nemzetközi beérkezéséig. Az első kötet összesen 784 levelet

tartalmaz, kronológiai sorrendben, amelyből több mint 150 először kerül a nyilvánosság elé. A többi levél jelentős hányadát pedig friss átiratban közlik, a megfelelő forrásokkal való összevetést követően, vagy a gyakran datálatlan kéziratok esetében pontosított keltezéssel.

A két szerkesztő, Gabriella Biagi Ravenni és Dieter Schickling évek kitaró munkájával és egy nemzetközi muzikológus csapat közreműködésével készíti elő a kiadásokat, amelyet Biagi Ravenni koordinál. A közreműködő specialisták között tallálható Giulio Battelli, a luccai Luigi Boccherini Konzervatórium professzora, Michele Girardi, a Paviai Egyetem tanára, Arthur Groos a Cornell Egyetemről, Jürgen Maehder a berlini „Freie Universität” tanára, Peter Ross Bernből, valamint a

Puccini Budapesten

másik szerkesztő, a stuttgarter Dieter Schickling, akik valamennyien a luccai Puccini Kutatóközpont köré tömörülnek. Az első kötetben publikált leveleket a tudományos munkatársak nagy türelemmel és kitartással gyűjtötték össze Olaszország, Franciaország, Ausztria, az Egyesült Államok, Svájc, Nagy-Britannia és Németország összesen 41 intézményéből és magángyűjteményéből, figyelemmel kísérve természetesen a régiségkereskedőket és az árveréseket is. Az előkészítő munka egészen 1989-re nyúlik vissza, amikor Dieter Schickling Puccini német életrajzírója elkezdte katalogizálni az általa ismert leveleket, ami egy papír alapú adatbázis volt. Ezt követően 1996-ban a Giacomo Puccini Kutatóközpont alapítványával egy munkacsoport elindította a levéltudományi projektjét, majd 2007-től, a Giacomo Puccini Műveinek Nemzeti Kiadása létrehozásával a levelek közreadásának első kötetére irányult a munka.

Természetesen nem minden esetben volt egyszerű megfejteni Puccini leveleit, aki gyakran képeslapokon keresztül tartott kapcsolatot. Egy ízben, amikor elfogyott az írás számára fenntartott terület, egyszerűen megfordította a levelezőlapot és a saját korábbi írásán folytatta az üzenetet – keresztelve a sorokat. Ezekből a formai alakzatokból is lehetséges azonban rekonstruálni a zeneszerző életének egyes momentumait, aki szinte kizárólag feleségének, Elvira Bonturinak írt hosszú, részletes leveleket. Puccini leggyakrabban azonban olyan speciális levélpapírt használt, ami négyrét hajtva borítékként is funkcionált. Ezekben az esetekben nem túl sok hely állt rendelkezésre az íráshoz. Épp ezért a Maestro üzenetei gyakran nagyon tömörek voltak, ezért sokszor csak nehezen dekódolhatók.

Az első levélkötet a zeneszerző életének és pályafutásának azt a két évtizedét öleli fel, melynek során életében radikális változások történtek. Dokumentálja szövevényes családi és baráti kapcsolatait, zeneszerzői ambícióit és a nehézségeket azok megvalósításában, valamint merész egzisztenciális választásait. Szakmai tekintetben bemutatja tanulmányainak utolsó szakaszát és művészi fejlődését, a Le villi-től az Edgáron át a Manon Lescaut megkérdőjelezhetetlen sikeréig és a nemzetközi siker Bohémélettel történt megpecsételéséig. Az itt közölt levelek ugyanakkor egyértelmű tanúságot is tesznek Puccini rendkívüli kreatív íráskészségéről. A változatos címzettek és témák rendre a hangnem és stílus változatosságával találkoznak. Gyöngéd, barátságos, bizalmas hangnem váltakozik formális, hivatalos, tiszteletteljes vagy éppen hízelgő tónussal. Keverednek a napi események, hétköznapi kívánságok, tudós idézetek a vaskos nyelvezettel és szitkozódásokkal.

A zeneszerző költészet iránti fogékonysága is megmutatkozik azonban az ismételt előforduló rímekben, amelyek át-meg-átszövik a prózát, költeményekké átlényegítve a leveleket, elsősorban más költői üzenetekre adott válaszként. Erős grafikai inspiráció jellemzi azt a szokását, hogy néhány kulcsszó helyett képeket rajzol, valamint a levélpapír és a képeslapok felületét eredeti módon tölti ki.

A levelek felkutatása és rendszerezése által olyan részletek merültek fel, amelyek új fénybe állították Puccinit és életének szereplőit. Mindez valódi és hamisítatlan meglepetéseket eredményezett. A zeneszerző az utókor szerencséjére egész élete során rendkívül sokat levelezett. Egyik levelében éppen arra panaszkodik, hogy az asztalát elöntik a válaszra váró levelek. Már önmagában a katalogizálás és a mutató létrehozása – a céduláktól a levelezőlapokon át a levelekig –, jelentősen

Puccini 1894-ben Budapesten készült fényképe, hátoldalon Alszeghi Kálmánnak, a Manon Lescaut rendezőjének szóló dedikációval.

hozzájárult a zeneszerző életeseményeinek részletesebb megismeréséhez. Milánóból – ahol tanult – és Torre del Lago-ból – ahová gyakran visszavonult – folyamatos levelezés útján tartotta a kapcsolatot édesanyjával, nővéreivel és barátaival. A levelezés tartalma – kiváltképp a több mint 150 eddig kiadatlan levél – azonban nem kerülhetett volna nyilvánosságra, a zeneszerző egyetlen hivatalos örököse, a 2017-ben elhunyt Simonetta Puccini hozzájárulása nélkül. Ezekből a korai levelekből egy rendkívül fiatal Puccini képe bontakozik ki, aki Milánóban próbálja megalapozni karrierjét. Abban a városban, ahol a legtöbb támogatást remélhet a legtekintélyesebb zeneműkiadóktól, mint Giulio Ricordi. Aki szenved a nélkülözéstől, a hidegtől, akinek mindössze egy pár cipője van, aki arra kéri anyját, hogy küldjön neki zoknit, pénzt, esetleg egy kis olajat vagy olykor csak némi ba-

A Pillangókisasszony bemutatója után Flattné Gizellának, Kate alakítójának dedikált Puccini-portré, 1906

bot. Olyan meghatározó fiatalkori élmények, amelyek majd a Bohémélet zsánerjeleneteiben öltönek művészi formát. Napjaink társadalmában, amikor számos oportunisták saját érdekeinek megfelelően skrupulusok nélkül forgat köpönyeget, már-már megható, ahogy egy másik levélben a későbbi Maestro szemrehányást tesz anyjának, amiért az közbenjárt érdekében milánói zeneszerzés-tanáránál, Antonio Bazzininél, hogy ajánlja be őt a zeneműkiadóknál: „Maguk többiek, ott Luccában, mindig a protekcióval jönnek. Átkozott legyen, aki kitálta.” De éppen ezekből a levelekből válik nyilvánvalóvá, hogy miként sikerül Puccininak hírnévre szert tennie, és korának egyik legünnepeltebb zeneszerzőjévé válnia a Manon Lescaut-val és a Bohémélettel, amelynek ősbemutatójára 1896. február elsején került sor a torinói Teatro Regióban. A most publikált leveleknek

köszönhetően a családi kapcsolatok is egészen más megvilágításba kerültek. Például a Tomaide és Nitteti nővérehez fűződő kapcsolat, ami eddig kevésbé intenzívnek tűnt, ugyanolyan szoros és mély volt, mint Ramelde nővérehez fűződő viszonya. Michele öccsének alakja is határozottabb körvonalakat öltött: amíg Olaszországban élt aggodalom és düh forrása volt. Dél-Amerikába való távozásával azonban hosszú levelek címzettjévé vált. Leveleké, amelyek tele vannak odaadással és szeretettel, mégha a Puccinire jellemző tréfás hangnemben is. Egykori iskolatársával, Narciso Gemignanival, Elvira Bonturi első férjével folytatott levelezéséből kitűnik például, hogy ismeretségük kezdetén a két férfi csaknem baráti viszonyban volt egymással, ami végképp megszűnt, amikor Puccini és Elvira kapcsolata nyilvánosságot kapott.

A zeneszerző másokhoz írt 784 levele azonban nem csak az ő és közvetlen munkatársai – mint például a szövegkönyvíró Luigi Illica – életére vet új fényt, hanem az egyesülés utáni Olaszország mindennapjairól is megragadó képet nyújt a zeneszerző nézőpontján keresztül. Puccinire az alkotóművészre vonatkozóan pedig határozottabban rajzolódik ki néhány korábban is ismert aspektus, mint például a librettistákhoz fűződő viszony (ezt két újabb, Domenico Olivához, a Manon Lescaut librettistájához írott levél is árnyalja), a munkában való elmélyült aprólékosság, a kritikusok véleménye iránti figyelem, továbbá a személyesen felügyelt színpadra állítások minuciózus gondossága. Egyképp olvashatók a zeneszerzőkhöz, szövegkönyvírókhoz és kiadókhoz írott levelek, amelyek között jó néhány kiadatlan, vagy kevésbé ismert is található. Élénk levelezés tanúskodik például a zeneszerzőnek Carlo Clausettihez fűződő barátságáról is, ami több volt hivatalos munkakapcsolatnál. Clausetti, Ricordi munkatársa, későbbi tulajdonostársa már a Manon Lescaut keletkezésénél is, de kiváltképpen a Nyugat lánya komponálásakor együttműködött a Maestróval. A sűrű levélváltásnak köszönhetően tudható, hogy Puccini Clausettit küldte maga helyett a Manon brüsszeli bemutatójára, felszólítva a vendéglátókat, hogy ugyanolyan bánásmódban részesítsék, mintha ő maga személyesen jelenne meg a premieren.

Kiadójával, Giulio Ricordival is rendkívül bensőséges barátságba került, akivel nem csak zenéről beszélhetett, hanem példának okáért a bab elkészítésének „műhelytitkairól” is megoszthatta tapasztalatait: „*a babot hideg vízben kell feltenni főzni – a víz mennyisége nagyon fontos, nem lehet sem túl sok, sem kevés – két órán keresztül lassú tűzön kell főzni, és amikor megfőtt, nem maradhat több leve 3-4 evőkanálnál.*” Majd a bab helyes főzésére vonatkozó tanácsokat követően, mintha mi sem történt volna, rátér a Bohémélet készülő szövegkönyve gyakorlati kérdéseinek részletes taglalására. És ugyanez a Puccini az, aki a titkosszolgálatok modorában bízza meg barátját, Alfredo Casellit, a Fillungo utcai kávéház,

a luccai művészek törzshelyének tulajdonosát, hogy Pisától Pistoiaig kövessen vonaton egy szopránénekesnőt, aki egy kereskedő barátjával folytatott viszonyt, abból a célból, hogy megfigyelje, csatlakozik-e az énekesnőhöz valaki Pistoiaiban, hogy onnan együtt utazzanak Bolognába, vagy pedig a hölgy ott tölti az éjszakát. „*Magától értetődően az utazási költségek, a vermut, a szivar és az újság megtérítésre kerülnek.*” Vagy itt vannak a vadászársak. Mint Carlo Ginori Lisci márki a Luccához közeli Massaciuccoli-tó partján álló, magánstéggel rendelkező villa tulajdonosa. A magánstég nélkülözhetetlen volt a vadkacsavadászathoz a márkinak és barátainak, aki 1887-től kezdve a Massaciuccoli-tó egyetlen tulajdonosa volt. A zeneszerző is ezt a helyet választotta, hogy villát építsen a tó partján, Torre del Lagóban. A márkiával való barátság jól ismert, különösen, hogy Puccini Carlo Ginorinak ajánlotta a Bohéméletet. A kettejük közötti levelezés, a most publikált leveleknek köszönhetően azonban további részletekkel árnyalja a két nevezetes szomszéd barátságát, akiket csak a Massaciuccoli-tó választott el egymástól. Carlo Ginori mellett Puccini azonban más nemekkel is élénk kapcsolatokat ápolt, és nem csak luccaiakkal. Például a Carafa di Noia herceggel folytatott levelezésből kiderül, hogy Puccini kapcsolatba óhajtott kerülni Poniatowski herceggel, a lengyel királyok közvetlen leszármazottjával, aki egy ideig a villa Bonturiban (ma villa Oliva) élt, és akinek később Puccini a Capriccio szimfonikót – milánói konzervatóriumi vizsgadarabját az 1881–82. tanévből – ajánlotta.

Puccini 1894 és 1912 között négy ízben járt Budapesten is, amely látogatásokról elsősorban a korabeli fővárosi lapok számos tudósítása és recenziója is részletesen beszámolt. Budapesti tartózkodása során több fővárosi értelmiségivel és művésszel került kapcsolatba. Néhányukkal a későbbiekben is jó viszonyt ápolt. A velük folytatott levelezés jelentős része azonban kalandos körülmények között elkallódott – vagy talán végképp elveszett – amiben természetesen a két világégésnek és az azokat követő történelmi átalakulásnak is elsődleges szerepe volt. Ennek ellenére Gabriella Biagi Ravenninek és kutató társainak mégis sikerült fellelnie közel félszáz magyar vonatkozású levelet, mindenekelett Puccini legfontosabb magyar barátaihoz, a zeneszerző Lendvai Ervinhez, és húgához, Biankához, valamint Molnár Ferenc első feleségéhez, Vészi Margithoz írottak közül. Mindezekről azonban a második levélkötet kapcsán esik majd szó.

(Kaizinger Rita)

GIACOMO PUCCINI. EPISTOLARIO. VOL. I. 1877-1896

Szerkesztők: Gabriella Biagi Ravenni és Dieter Schickling
Edizione Nazionale delle opere di Giacomo Puccini.
Epistolario, vol. 1

2015, cm 17 x 24, xxvi-688 pp. 16 tavv. színes f.t.

ISBN: 9788822263636

HIRDESSZEN!

zeneKar

foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerető közönséghez.

Évi 6 alkalommal megjelenő újság.
Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, zeneiskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével

oldal	Méret	Áraink		
		elektronikus úton, JPEG vagy PDF formátumban beküldve	általunk szerkesztve	
1/1	B4 (hátlap/külső oldal) színes	167×238 mm	76 230 Ft	83 853 Ft
1/1	B4 (hátlap/külső oldal) fekete-fehér	167×238 mm	72 600 Ft	79 860 Ft
1/1	B3 (hátlap/belső oldal) színes	167×238 mm	71 400 Ft	78 540 Ft
1/1	B3 (hátlap/belső oldal) fekete-fehér	167×238 mm	69 300 Ft	76 230 Ft
további belső oldalakon, fekete-fehér nyomással:				
1/1	álló	167×238 mm	66 000 Ft	72 600 Ft
1/2	fekvő	167×116 mm	33 000 Ft	36 300 Ft
1/3	fekvő	167× 77 mm	22 000 Ft	24 750 Ft
1/4	fekvő	167× 58 mm	16 500 Ft	18 700 Ft
1/4	álló	167× 90 mm	16 500 Ft	18 700 Ft
1/8	fekvő	81× 42 mm	8 250 Ft	9 900 Ft
1/8	álló	42× 81 mm	8 250 Ft	9 900 Ft

Folyamatos hirdető árkedvezménye hat számra 25%, három számra 10%

LEGYEN PARTNERÜNK, HIRDESSZEN VELÜNK!

Honlapunkon bannerek vagy hirdetések elhelyezése:

7 napra 15 000 Ft; 14 napra 25 000 Ft

<http://www.zene-kar.hu> • E-mail: info@zenekarujsg.hu

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK TAGJAI:

HIVATÁSOS SZIMFONIKUS ZENEKAROK

Alba Regia Szimfonikus Zenekar

Cím: Székesfehérvár
Szabadságharcos út 59.
Tel.: +36 22 20 20 23
E-mail: major@arso.hu
<https://arso.hu/>

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar Közhasznú Nonprofit Kft.

Cím: 1221 Budapest, Tóth József u. 47.
Levelezési cím: 1775 Budapest, Pf. 122
Művészeti titkárság: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b. IV. ép.
Telefon: 322-1488 • Fax: 413-6365
E-mail: nfo@bdz.hu • www.bdz.hu

Duna Szimfonikus Zenekar

Duna Palota Nonprofit Kft.

1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Tel./fax: (+36-1) 355-8330
E-mail: duna.szimf@dunapalota.hu
www.dunaszimfonikusok.hu

Győri Filharmonikus Zenekar

9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452 • Fax: (96) 319-232
E-mail: office@gyfz.hu • www.gyfz.hu

Kodály Filharmónia Debrecen

4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200 • Fax: (52) 412-395
E-mail: info@kodalyfilharmonia.hu
www.kodalyfilharmonia.hu

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Nonprofit Kft.

1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.

Tel.: 411-6600 • Fax: 411-6699
E-mail: info@filharmonikusok.hu
foigazgato@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Rádió Zenei Együttesek Szimfonikusok – Énekkar – Gyermekkorús

Székhely:
1037 Budapest, Kunigunda útja 64.
Levelezési cím: 1088 Budapest, Bródy Sándor u. 5-7.
E-mail: info@radiomusic.hu
www.radiomusic.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar

1087 Budapest, Kerepesi út 1-5.
Levelezési cím: 1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 338-2664 • Tel./fax: 338-4085
E-mail: office@mavzenekar.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar Nonprofit Kft.

3525 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 323-488
E-mail: info@mso.hu • www.mso.hu

Óbudai Danubia Zenekar

1033 Budapest, Laktanya u. 35. (I. em., 2-es kapucs.).
Tel.: (+36-1) 373-0228, (+36-1) 269-1178
E-mail: info@odz.hu • www.odz.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs

7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.
Tel.: (72) 500-320 • Fax: (72) 500-330
E-mail: info@pfz.hu • www.pfz.hu

Savaria Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Rákóczi u. 3.

Tel.: (94) 314-472 • Fax: (94) 316-808
E-mail: info@sso.hu • www.sso.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar

6720 Szeged, Széchenyi tér 9.
Korzó Zeneház
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu • www.symph-szeged.hu

Szolnoki Szimfonikus Zenekar

5000 Szolnok, Hild tér 1
Aba-Novák Kulturális Központ
Tel.: (30) 9358-368
E-mail: info@szolnokiszimfonikusok.hu
www.szolnokiszimfonikusok.hu

Zugló Filharmónia Non profit Kft. – Szent István Király Szimfonikus Zenekar

1145 Budapest, Columbus u. 11.
Tel.: (36 1) 467-0786
E-mail: rendezveny@zugloifilharmonia.hu

EGYESÜLETKÉNT MŰKÖDŐ ZENEKAR

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

1061 Budapest, Andrassy út 22.
Tel.: 331-2550 • Fax: 331-9478
<http://www.bpo.hu>

KAMARAZENEKAROK

Liszt Ferenc Kamarazenekar

1036 Budapest, Kiskorona utca 7.
Tel./Fax: +36 1 250 4938
[lfkz@lfkz.hu](http://www.lfkz.hu) <http://www.lfkz.hu>

REGIONÁLIS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE

1088 Budapest, Krúdy Gyula u. 15. III./40.
Elnök: Szabó Sipos Máté
szabosiposmate@gmail.com
Főtitkár: Horváth Gábor • paga1@freemail.hu

Békés Megyei Szimfonikus Zenekar

Levelezési cím: Békés Megyei Szimfonikus Zenekar Közhasznú Kulturális Egyesület
Békéscsaba 5600 Andrassy út 3.
Telefon: 20/4322-948
E-mail: uhrinviktor@freemail.hu
Honlap: www.bekesszimf.hu
Művészeti vezető: Uhrin Viktor

Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület Magyarország

(korábbi Váci Szimfonikus Zenekar)

2120 Dunakeszi, Állomás sétány 17.
Honlap: www.vsz.net
E-mail: vaciszimfonikus@gmail.com

Egri Szimfonikus Zenekar

Levelezési cím: Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület
Eger 3300 Knézhik K. u. 8.
Telefon: 20/964-1518
Honlap: www.egriszimfonikusok.hu
Művészeti vezető: Szabó Sipos Máté

Gödöllői Szimfonikus Zenekar

Levelezési cím: Gödöllői Szimfonikus Zenekar Alapítvány
Gödöllő 2100 Ady Endre sétány 1.
Telefon: 30/546-1852
E-mail: gso.zenekar@gmail.com
Honlap: www.gso.hu
Művészeti vezető: Horváth Gábor

Kecskeméti Szimfonikus Zenekar, Hírös Agóra

Kulturális és Ifjúsági Központ
6000 Kecskemét, Deák tér 1.
Telefon: 06-20/3230-001
E-mail: kszztitkar@gmail.com
gerhat.laszlo@gmail.com
Honlap: www.hirosagora.hu
Művészeti vezető: Gerhát László

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar

Pro Kultúra Sopron Nonprofit Kft.
9400 Sopron, Liszt Ferenc utca 1.
www.prokultura.hu

Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Közhasznú Egyesülete

Székhely: 4400 Nyíregyháza, Szent István u. 12.
mobil: 30 9656 453
E-mail: szabolcsiszimf@gmail.com
Képviselet: Nagy Gyula

Tatabánya Város Szimfonikus Zenekara

Levelezési cím: Tatabányai Művészeti Egyesület
Tatabánya Fő tér 34.
Telefon: 30/6926489
E-mail: gezaroman@t-online.hu
Művészeti vezető: Román Géza

zeneKar

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS LAPJA, A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM TÁMOGATÁSÁVAL.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség levelezési címe:

ZENEKAR MŰVÉSZETI BT.
1222 Budapest, Fenyőtoboz utca 6.
e-mail: info@zenekarujsg.hu
www.zene-kar.hu
Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomás: EPC nyomda

ISSN: 1218-2702

Az interjúkban és a kritikákban ethangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

Egy valódi hangszerbolt

Kiemelkedően széles választékkal várjuk vásárlóinkat 2020-ban is!

fontrademusic.hu

1081 Budapest, Kiss József utca 14.

+36 1 210 2790, +36 30 488 6622

Nyitvatartás: h-p 9⁰⁰ -17³⁰

Adams Alexander Alphasax A&S Bach Bags Berg Larsen BG Blackburn Buffet Crampon B&S
Cannonball Cherub Conn-Selmer Courtois D'Addario Denis Wick Dotzauer Edwards Francois
Louis Gard Gator Getzen Hammig Hohner Holton Hoyer Jody Jazz Jupiter Keilwerth King
König & Meyer Kromat Leblanc Lorée Ludwig Majestic Manhasset Marca Marigaux Melton
Muramatsu Musser Neotech P. Mauriat Pearl Powell Rigotti Sankyo Schagerl Schilke Schneider
Schreiber Seiko Selmer Silverstein Steuer Straubinger Studio 49 Theo Wanne Trevor J. James
Vandoren Wilde+Spieth Wittner Yamaha Yanagisawa Zoom